

## คำบรรยายวิชากฎหมายนิติกรรม-สัญญา (ตวิ)

(เนติบัณฑิต)

วันอาทิตย์ที่ 15 กรกฎาคม 2550

โดย นาสินี ยุติธรรมดำรง

### โมฆะกรรมและโมฆียกรรม

นิติกรรมสัญญาที่ไม่อาจฟ้องบังคับคดีได้อาจมาจากหลายสาเหตุ เช่น

1. นิติกรรมสัญญาที่เป็นโมฆะ เช่น นิติกรรมที่กฎหมายเขียนว่าหากไม่ทำการอย่างใดก่อน นิติกรรมนั้นจะมีผลไม่สมบูรณ์ เช่น สัญญาให้สังหาริมทรัพย์ สมบูรณ์เมื่อส่งมอบทรัพย์สินที่ให้ (ม.523) หรือสัญญาเฝ้าให้คงรูปหรือสิ้นเปลือง จะสมบูรณ์เมื่อส่งมอบทรัพย์สินที่เฝ้า (ม.641 และม. 650)
2. นิติกรรมที่ไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือหรือขาดอายุความแล้ว – นิติกรรมกรณีนี้ถือว่าหนี้สมบูรณ์ แต่ต้องมีหลักฐานก่อนจึงจะฟ้องบังคับคดีได้ ส่วนนิติกรรมที่ขาดอายุความก็ยังถือว่านิติกรรมนั้นมีหนี้สมบูรณ์อยู่ คู่กรณีอีกฝ่ายสามารถฟ้องบังคับคดีได้ แต่หากอีกฝ่ายยกข้อต่อสู้เรื่องอายุความ ศาลก็ต้องยกฟ้อง
3. นิติกรรมที่เป็นโมฆียะ – ย่อมมีผลผูกพันกันอยู่ตลอด เว้นแต่ถูกบอกล้างก็จะทำให้มีผลเป็นโมฆะ
4. นิติกรรมสัญญาที่ยังไม่มีผลผูกพันจนกว่าจะมีการให้สัตยาบัน เช่น ตัวแทนทำเกินขอบอำนาจ ตาม ม. 823 และตราบไต่ที่ตัวการไม่ให้สัตยาบัน ก็ถือว่าไม่ผูกพันตัวการ
5. นิติกรรมที่ผูกพันกันเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณี – หากเข้าเงื่อนไขตามพรบ. ว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540

### โมฆะกรรม

โมฆะกรรมเป็นเรื่องของผลของการทำนิติกรรมที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งมีกฎหมายบัญญัติไว้ให้นิติกรรมนั้นมีผลเป็นโมฆะ เช่น นิติกรรมที่มีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมาย หรือนิติกรรมที่มีได้ทำตามแบบ เป็นต้น

เมื่อนิติกรรมใดเป็นโมฆะ นิติกรรมนั้นย่อมเสียเปล่า ไม่มีผลตามกฎหมายที่จะเรียกร้องให้บังคับกันตามนิติกรรมนั้นได้

นิติกรรมบางประเภท แม้กฎหมายมิได้บัญญัติว่าเป็นโมฆะ แต่ก็อาจใช้ถ้อยคำอย่างอื่น เช่น การเฝ้าทรัพย์ ทั้งเฝ้าให้คงรูปและเฝ้าให้สิ้นเปลือง (ม.641, ม. 650) บัญญัติว่า สัญญาทั้งสอง

ประเภทยอมบริบูรณ์เมื่อส่งมอบทรัพย์สินที่เยี่ยม ดังนั้น หากไม่มีการส่งมอบทรัพย์สินกัน ก็ยังไม่บริบูรณ์ ซึ่งก็คือไม่สมบูรณ์หรือยังไม่เป็นสัญญาเยี่ยม บังคับกันไม่ได้ ผลทางกฎหมายก็เช่นเดียวกัน นิติกรรมที่เป็นโมฆะ เป็นต้น หรือในเรื่องการให้ ก็เช่นเดียวกัน

▪ ผลของโมฆะกรรม

1. บุคคลผู้มีส่วนได้เสียสามารถยกขึ้นกล่าวอ้างได้

**มาตรา 172 บัญญัติว่า “โมฆะกรรมนั้นไม่อาจให้สัตยาบันแก่กันได้ และผู้มีส่วนได้เสียคนหนึ่งคนใดจะยกความเสียหายแก่แห่งโมฆะกรรมขึ้นกล่าวอ้างได้ ถ้าจะต้องคืนทรัพย์สินอันเกิดจากโมฆะกรรม ให้นำบทบัญญัติว่าด้วยลาภมิควรได้แห่งประมวลกฎหมายนี้มาใช้บังคับ”**

- บุคคลผู้มีส่วนได้เสียทุกคนสามารถยกเอาความเสียหายเปล่าขึ้นมากล่าวอ้างได้ โดยไม่จำกัดเฉพาะคู่กรณีในการทำนิติกรรมเท่านั้น ฉะนั้นบุคคลผู้มีส่วนได้เสีย จึงหมายรวมถึงบุคคลที่จะได้รับประโยชน์หรือเสียประโยชน์ ถ้านิติกรรมนั้นเป็นผลหรือไม่เป็นผลหรือกลับกัน ดังนั้น ผู้มีส่วนได้เสียจึงอาจรวมถึงผู้สืบสิทธิ เจ้าหนี้ ลูกหนี้ หรือผู้ค้าประกันของคู่กรณีด้วย

ฎ. 3072/2536 – คำว่า “ผู้มีส่วนได้เสีย” ตาม ปพพ. มาตรา 172 ใหม่ หมายถึง “ผู้ที่ได้ประโยชน์หรือเสียประโยชน์หากนิติกรรมที่กล่าวอ้างว่า เป็นโมฆะเป็นผลหรือไม่เป็นหรือกลับกัน”

คดีนี้ โจทก์ทั้งสี่ฟ้องขับไล่จำเลยออกจากที่ดินพิพาท โดยอ้างว่าบิดาโจทก์ทั้งสี่ซื้อที่ดินพิพาทมาจาก ส. ผู้ล้มละลาย ต่อมาบิดาโจทก์ทั้งสี่ถึงแก่กรรม ที่ดินพิพาทเป็นมรดกตกทอดแก่โจทก์ทั้งสี่ จำเลยให้การต่อสู้ว่าบิดาโจทก์ซื้อที่ดินพิพาทจาก ส. ในขณะที่ ส. เป็นบุคคลล้มละลาย นิติกรรมซื้อขายเป็นโมฆะ โจทก์ทั้งสี่ไม่มีอำนาจฟ้องขับไล่จำเลย ดังนี้ จำเลยจะเป็นผู้ได้รับประโยชน์ หากนิติกรรมซื้อขายที่ดินพิพาทระหว่าง ส. กับบิดาโจทก์ทั้งสี่เป็นโมฆะ จำเลยจึงชอบที่จะยกความเสียหายเปล่าแห่งโมฆะกรรมขึ้นกล่าวอ้างได้

- กำหนดเวลารกกล่าวอ้างความเสียหายเปล่าแห่งโมฆะกรรม กฎหมายไม่ได้กำหนดว่าจะต้องกล่าวอ้างขึ้นเมื่อใด ฉะนั้น บุคคลผู้มีส่วนได้เสีย จึงสามารถยกขึ้นกล่าวอ้างได้เสมอโดยไม่จำกัดเวลา ถ้าหากว่าโมฆะกรรมนั้นยังไม่มี การปฏิบัติหรือรับปฏิบัติชำระหนี้ไป ตามนิติกรรม

ฎ. 2041/2547 – จำเลยทั้งสองสมคบกันจดทะเบียนโอนซื้อขายที่ดิน โดยไม่สุจริตและไม่มีการชำระเงินกันจริงเพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้โจทก์ทั้งสองบังคับจำเลยที่ 1 ตามที่

ตกลงซื้อขายกัน การแสดงเจตนาของจำเลยทั้งสองจึงเป็นการแสดงเจตนาฉ้อโกงโดยสมรู้กันเป็น  
 โฆษะ ตาม ปพพ. มาตรา 155 วรรคหนึ่งและผู้มีส่วนได้เสียคนหนึ่งคนใดจะยกความเสียหายไปแห่ง  
 โฆษะกรรมขึ้นกล่าวอ้างตามมาตรา 172 และฟ้องให้เพิกถอนเมื่อใดก็ได้ ฟ้องโจทก์ทั้งสองมิใช่การ  
 ฟ้องเพิกถอนการฉ้อฉลตามมาตรา 237 ไม่อยู่ในบังคับที่จะต้องฟ้องภายใน 1 ปี ตามมาตรา 240

## 2. โฆษะกรรมไม่อาจให้สัตยาบันได้

**มาตรา 172 วรรคหนึ่ง** บัญญัติว่า “โฆษะกรรมนั้นไม่อาจให้สัตยาบัน  
 แก่กันได้...”

### **สัตยาบัน หมายถึง การยืนยันหรือการรับรอง โดยทั่วไปการให้**

**สัตยาบันจะทำแต่เฉพาะนิติกรรมที่เป็นโมฆียะกรรม** คือ ผู้แสดงเจตนาทำนิติกรรมที่เป็น  
 โมฆียะกรรมนั้น ยืนยันหรือรับรองให้นิติกรรมที่เป็นโมฆียะกรรมนั้นเป็นนิติกรรมที่สมบูรณ์ ทำให้ไม่  
 อาจบอกล้างได้ แต่มาตรา 172 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า โฆษะกรรมไม่อาจให้สัตยาบันแก่กันได้  
 ฉะนั้น โฆษะกรรมจึงไม่อาจมีการให้สัตยาบันได้เพราะไม่สามารถทำให้นิติกรรมที่เป็นโฆษะไปแล้ว  
 กลับคืนมาเป็นสิ่งสมบูรณ์ได้และไม่ทำให้เกิดผลในทางกฎหมายแต่อย่างใด

### - แต่โฆษะกรรมอาจแยกส่วนที่สมบูรณ์ออกได้

**มาตรา 173 บัญญัติว่า** “ถ้าส่วนหนึ่งส่วนใดของนิติกรรมเป็น  
 โฆษะ นิติกรรมนั้นย่อมตกเป็นโฆษะทั้งสิ้น เว้นแต่จะพึงสันนิษฐานได้โดยพฤติการณ์แห่ง  
 กรณีว่า คู่กรณีเจตนาจะให้ส่วนที่ไม่เป็นโฆษะนั้นแยกออกจากส่วนที่เป็นโฆษะได้”

โดยหลัก นิติกรรมเป็นโฆษะจะโฆษะทั้งหมด แต่มีข้อยกเว้น คือ  
สันนิษฐานได้จากพฤติการณ์แห่งกรณีว่า คู่กรณีนั้นประสงค์จะให้ส่วนที่ไม่เป็นโฆษะแยกออกจาก  
ส่วนที่เป็นโฆษะ

**\*\*ฎ. 805/2536 – จำเลยเป็นหนี้เงินกู้โจทก์ 10,000 บาท อีก 13,800**  
 บาทเป็นดอกเบี้ยยัตราร้อยละ 5 ต่อเดือน ซึ่งเกินอัตราที่กฎหมายกำหนด ตกเป็นโฆษะ ปราบฎว่า  
 โจทก์จำเลยทำสัญญาซื้อขายที่ดินพิพาทกันโดยกำหนดราคาเท่ากับต้นเงินและดอกเบี้ยยที่  
 จำเลยค้างชำระดังกล่าว ดังนี้ แม้ราคาที่กำหนดในสัญญาจะรวมเอาเงินกู้ที่โจทก์มีสิทธิได้รับ  
 จากจำเลยไว้ด้วยกันก็ตาม แต่โจทก์จำเลยไม่ได้เจตนาที่จะแยกการซื้อขายที่ดินพิพาท  
บางส่วนในราคาเงินต้น 10,000 บาท ที่จำเลยค้างชำระออกจากราคาที่ดินอีก 13,800  
บาท ซึ่งเป็นดอกเบี้ยยที่เป็นโฆษะนั้น สัญญาซื้อขายจึงเกิดจากหนี้ที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย  
ย่อมเป็นโฆษะทั้งฉบับตามมาตรา 173

\*\*\*ฎ. 7378/2542 – สัญญากู้ยืมเงินตกลงอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 18 ต่อปี เกินอัตราที่กฎหมายกำหนด ข้อตกลงเรื่องดอกเบี้ยตกเป็นโมฆะ ผู้ให้กู้ไม่มีสิทธิเรียกดอกเบี้ยตาม สัญญานั้น **แต่หนี้เงินกู้ไม่เป็นโมฆะ เมื่อเป็นหนี้เงิน ผู้กู้จึงต้องรับผิดชอบชำระดอกเบี้ยอัตรา ร้อยละ 7.5 ต่อปี นับแต่วันผิดนัดตาม ปพพ. มาตรา 224** (หมายความว่า ผู้กู้ไม่ต้องรับผิดชอบ ดอกเบี้ยร้อยละ 18 ต่อปี ในระหว่างกำหนดเวลาของสัญญาเท่านั้น แต่ดอกเบี้ยหลังจากที่ผู้กู้ผิด นัด ผู้กู้ยังคงต้องรับผิดชอบดอกเบี้ยผิดนัดในอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปีตามที่กฎหมายกำหนดไว้

\*\*ฎ. 7320/2539 – จำเลยตกลงจำนองที่ดินพร้อมสิ่งปลูกสร้างเพื่อ ประกันหนี้ทุกชนิดของจำเลยที่มีต่อโจทก์เป็นเงินจำนวน 1,000,000 บาท เท่านั้น ดังนั้น ตาม สัญญาจำนองดังกล่าว จำเลยมีความรับผิดชอบในตัวเงินที่จำเลยเป็นหนี้โจทก์ตามบัญชีกระแสรายวัน เป็นเงินจำนวน 1,000,000 บาท ส่วนข้อความตามสัญญาต่อท้ายสัญญาจำนองระบุว่า “การ กำหนดจำนวนต้นเงินดังกล่าวไม่เป็นการตัดสิทธิโจทก์ที่จะบังคับจำนองสำหรับหนี้ต้นเงิน ที่เกินวงเงินไปไม่ว่าเพราะเหตุใดๆ” นั้น เป็นข้อตกลงที่ทำให้สัญญาจำนองไม่มีจำนวน เงินที่แน่นอน หรือไม่มีเงินจำนวนขั้นสูงสุดที่ได้เอาทรัพย์สินจำนองตราไว้เป็นประกันเป็น การฝ่าฝืนบทบัญญัติแห่ง ปพพ.มาตรา 708 และเป็นช่องทางให้หลีกเลี่ยงการเสีย ค่าธรรมเนียมในการจดทะเบียนจำนอง จึงเป็นโมฆะ จำเลยต้องรับผิดชอบตามจำนวนเงินที่ระบุ ไว้เท่านั้น พร้อมดอกเบี้ยตามมาตรา 715 (คือเป็นโมฆะบางส่วน ส่วนต้นเงิน 1,000,000 บาท ใช้ บังคับได้ ไม่เป็นโมฆะไปด้วย เทียบเคียงดูกับฎีกา 805/36 ก็จะไม่เห็นว่าการรวมต้นเงินและ ดอกเบี้ย)

ฎ. 2243/2517 – โจทก์มีที่ดินมีโฉนดอยู่ 88 1/3 ตารางวา โดยเป็น ที่ดินที่โจทก์มีอยู่ก่อน 53 ตารางวา ต่อมานางสาว ป. ชายฝากที่ดิน 35 1/3 ตารางวาให้แก่โจทก์ โจทก์จำเลยตกลงจะซื้อชายที่ดินเฉพาะส่วนที่ นางสาว ป. ชายฝากไว้ให้แก่โจทก์ คือ จำนวน 35 1/3 ตารางวา เท่านั้น แต่เจ้าพนักงานที่ดินหลงผิดทำนิติกรรมขายที่ดินโจทก์ทั้งหมดให้จำเลย ปราบกฏจากพฤติการณ์ของคดีเห็นได้ว่า โจทก์จำเลยมีเจตนาซื้อชายที่ดินจำนวน 35 1/3 ตารางวา เท่านั้น ที่ทำสัญญาทั้งหมดเป็นการสำคัญผิดในสิ่งที่เป็นสาระสำคัญของนิติกรรม นิติกรรมตกเป็น โมฆะ ดังนี้ เมื่อตามพฤติการณ์แห่งกรณีเห็นได้ชัดว่าโจทก์จำเลยมีเจตนาซื้อชายที่ดินเฉพาะส่วน 35 1/3 ตารางวา การซื้อชายที่ดินส่วนนี้จึงสมบูรณ์แยกออกจากที่ดิน จำนวน 53 ตารางวาของโจทก์ซึ่งเป็นส่วนที่ไม่สมบูรณ์

ฎ. 1319/2512 – ผู้เยาว์อายุ 18 ปี มีภรรยา แต่มีได้จดทะเบียนสมรส  
 ย่อมยังไม่บรรลุนิติภาวะ

สัญญาประนีประนอมยอมความแบ่งปันมรดก ซึ่งผู้เยาว์ทำและผู้แทน  
 โดยชอบธรรมให้ความยินยอมโดยมิได้รับอนุญาตจากศาลย่อมตกเป็นโมฆะ แม้สัญญา  
 ประนีประนอมยอมความนั้นทำขึ้นระหว่างผู้เยาว์กับทายาทอื่นอีกหลายคน แต่จำนวนทายาทหรือ  
 จำนวนทรัพย์มรดกที่จะได้รับส่วนแบ่งเป็นสิ่งที่เกี่ยวพันไม่อาจแบ่งแยกออกจากกันได้ ย่อมตกเป็น  
 โมฆะด้วยกันทั้งสิ้น มิใช่เสียไปเฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับผู้เยาว์เท่านั้น

\*\*\*ฎ. 2600/ 2543 – โจทก์ฟ้องจำเลยเป็นคดีแพ่งเรียกให้จำเลยชำระเงิน  
 ตามเช็คพิพาทและฟ้องเป็นคดีอาญาขอให้ลงโทษตาม พรบ. ว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้  
 เช็คฯ ต่อมาโจทก์จำเลยได้ทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันในคดีแพ่ง โดยมีข้อความระบุ  
 ว่าไม่ถือว่าได้ตกลงยอมความในคดีอาญา หากจำเลยไม่ชำระหนี้ตามสัญญานี้ โจทก์ยัง  
 ประสงค์ที่จะดำเนินคดีอาญากับจำเลยจนถึงที่สุด ดังนี้ ผลของสัญญาประนีประนอมยอม  
 ความในคดีแพ่งยอมทำให้โจทก์มีสิทธิที่จะเรียกให้จำเลยชำระหนี้แก่ตนตามสัญญาประนีประนอม  
 ยอมความเท่านั้น หนี้ที่จำเลยออกเช็คพิพาทเพื่อใช้เงินจึงเป็นอันสิ้นผลผูกพันตามมาตรา 852 และ  
 เมื่อหนี้สิ้นผลผูกพันไปก่อนศาลในคดีอาญามีคำพิพากษาถึงที่สุด คดีจึงเป็นอันเลิกกัน ตามที่  
 บัญญัติไว้ใน พรบ. ว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คฯ มาตรา 7 สิทธิของโจทก์ในการนำ  
 คดีอาญามาฟ้องย่อมระงับไปด้วยและสิทธินำคดีอาญามาฟ้องย่อมระงับไปตาม วิ.อาญามาตรา  
 39 ซึ่งเป็นการระงับไปตามบทบัญญัติของกฎหมาย ไม่ใช่เรื่องที่คู่สัญญาจะทำสัญญาหรือตกลง  
 กันไม่ให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับไปได้ ข้อตกลงในสัญญาประนีประนอมยอมความที่  
 ระบุไม่ให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องเป็นอันระงับไป จึงมีวัตถุประสงค์ขัดต่อกฎหมายโดย  
 ชัดแจ้งและตกเป็นโมฆะ (กรณีเช่นนี้ ข้อตกลงที่เป็นโมฆะย่อมแยกออกได้จากข้อตกลงอื่นๆ ใน  
 สัญญาตามมาตรา 173)

นัยฎีกาที่ 1949/2543 – มูลหนี้ที่จำเลยออกเช็คพิพาทคดีนี้ โจทก์ได้ฟ้องจำเลย  
 เป็นคดีแพ่งต่อศาลชั้นต้นเรียกให้ชดใช้เงิน โจทก์จำเลยได้ทำสัญญาประนีประนอมยอมความและ  
 ศาลได้พิพากษาตามยอม คดีถึงที่สุดแล้ว ผลของการประนีประนอมยอมความดังกล่าวยอมทำให้  
 การเรียกร้องซึ่งแต่ละฝ่ายได้ยอมสละนั้นระงับสิ้นไปและทำให้แต่ละฝ่ายได้สิทธิตามที่แสดงใน  
 สัญญานั้นว่าเป็นของตน ดังที่บัญญัติไว้ใน ปพพ.มาตรา 852 โจทก์คงมีสิทธิเรียกให้จำเลยชำระ  
 หนี้แก่ตนตามสัญญาประนีประนอมยอมความเท่านั้น แม้จำเลยไม่ชำระหนี้ตามสัญญา  
 ประนีประนอมยอมความนั้น โจทก์ก็ไม่มีสิทธิที่จะเรียกให้จำเลยรับผิดในมูลหนี้ตามเช็คพิพาทคดีนี้  
 ได้อีก ดังนั้น หนี้ที่จำเลยได้ออกเช็คพิพาทตามฟ้องเพื่อใช้เงินนั้น เป็นอันสิ้นผลผูกพันไปก่อนที่ศาล

ฎีกามีคำพิพากษาถึงที่สุดคดีจึงเป็นอันเลิกกันตาม พรบ.ว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 มาตรา 7 สิทธิของโจทก์ในการนำคดีอาญามาฟ้องย่อมระงับตาม ป.วิ.อ. มาตรา 39

สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับไปหรือไม่ ย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมาย หากมีการกระทำที่ต้องด้วยบทบัญญัติของกฎหมายกรณีใดกรณีหนึ่งแล้ว ย่อมทำให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับไปทันที ไม่ใช่เรื่องที่คุณ้สัญญาจะทำสัญญาหรือตกลงกันยกเว้นบทบัญญัติของกฎหมายมิให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับได้

แม้ในสัญญาประนีประนอมยอมความจะมีข้อความว่า การตกลงประนีประนอมยอมความนี้ โจทก์และจำเลยไม่ถือว่าได้ตกลงยอมความในคดีอาญา หากจำเลยไม่ชำระหนี้ตามสัญญานี้โจทก์ยังคงประสงค์ที่จะดำเนินคดีอาญากับจำเลยจนถึงที่สุดนั้น หากจะฟังว่าไม่เป็นการยอมความในคดีอาญา ก็เป็นคนละเรื่องกับกรณีหน้าที่จำเลยได้ออกเช็คพิพาทเพื่อใช้เงินนั้นได้สิ้นผลผูกพัน ซึ่งมีผลให้คดีเลิกกันและสิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับไปอีกกรณีหนึ่งที่มีใช้กรณีตาม ป.วิ.อ. มาตรา 39 (2) การที่โจทก์และจำเลยทำสัญญาประนีประนอมยอมความดังกล่าวว่า การตกลงประนีประนอมยอมความดังกล่าวไม่ถือว่าเป็นการยอมความในคดีอาญา อันเป็นเรื่องที่โจทก์และจำเลยทำสัญญาหรือข้อตกลงกันไม่ให้สิทธิในการฟ้องคดีอาญาเกี่ยวกับเช็คพิพาทคดีนี้เป็นอันระงับไปนั้น ถือว่ามีวัตถุประสงค์ขัดต่อกฎหมายโดยชัดแจ้ง จึงตกเป็นโมฆะตาม ปพพ.มาตรา 150 แต่ข้อตกลงในส่วนดังกล่าวนี้สามารถแยกออกจากข้อตกลงตามสัญญาประนีประนอมในส่วนอื่นได้ จึงไม่ทำให้สัญญาประนีประนอมยอมความในคดีแพ่งดังกล่าวตกเป็นโมฆะทั้งหมดตาม ปพพ.มาตรา 173

ฎ 3780/2546 (มาตรา 150)

ฎ 2425/2545 – ก่อนที่จำเลยจะชำระหนี้ด้วยเช็คพิพาท จำเลยเคยชำระหนี้ให้โจทก์มาแล้วรวม 6 ครั้ง เป็นการชำระเพื่อไถ่ถอนจำนวน 5 ครั้ง ซึ่งการชำระหนี้แต่ละครั้งไม่พอที่จะเปลี่ยนหนี้สินได้ทั้งหมด จึงต้องหักชำระดอกเบี้ยที่ค้างทั้งหมดไปก่อนที่จะชำระเงินต้น ตาม ปพพ. มาตรา 329 วรรคหนึ่ง และถือว่าการที่จำเลยชำระดอกเบี้ยที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายเป็นการชำระหนี้ตามอำเภอใจ ทั้งที่รู้อยู่ว่าตนไม่มีความผูกพันที่จะต้องชำระ จำเลยจึงไม่อาจเรียกร้องคืนหรือให้นำมาหักหนี้ที่จำเลยค้างชำระอยู่ได้ตามมาตรา 407

แม้เช็คพิพาทมีหนี้ในส่วนที่เป็นโมฆะรวมอยู่ด้วย โจทก์ก็ยังมีสิทธิเรียกร้องต้นเงินอันเป็นหนี้ประธานที่สมบูรณ์แยกออกจากส่วนที่เป็นโมฆะได้ มิใช่เช็คพิพาทตกเป็นโมฆะทั้งหมด

\*\*ฎ 4372/2545 – การที่โจทก์นำดอกเบี้ยจำนวน 60,000 บาท ที่จำเลยค้างชำระซึ่งเป็นดอกเบี้ยที่คิดในอัตราร้อยละ 2 ต่อเดือน อันเป็นการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ.2475 มาตรา 3 ประกอบ ปพพ. มาตรา 654 ไปรวมเข้ากับต้นเงิน 300,000

บาท ที่กู้ยืม แสดงว่าโจทก์และจำเลยมีเจตนาที่จะแบ่งแยกการกู้เงินออกเป็นสองส่วน เฉพาะ  
 นิติกรรมการกู้ยืมส่วนที่เป็นดอกเบี้ยจำนวน 60,000 บาท เท่านั้นที่ตกเป็นโมฆะ ส่วนนิติกรรมการ  
 กู้ยืมเงินระหว่างโจทก์กับจำเลยในส่วนจำนวน 300,000 บาท ยังคงสมบูรณ์อยู่ ตามพพ. มาตรา  
 173 หนี้กู้ยืมระหว่างโจทก์กับจำเลยในเงินส่วนนี้จึงเป็นหนี้สมบูรณ์ เมื่อจำเลยจำนองที่ดินเป็นประกัน  
 หนี้เงินกู้ในวงเงิน 360,000 บาท สัญญาจำนองดังกล่าวจึงมีผลใช้บังคับได้ตามจำนวนหนี้ที่ประกัน  
 ที่สมบูรณ์

ฎ. 4351/2548 – บันทึกข้อตกลงประนีประนอมยอมความระหว่างโจทก์ทั้งสาม  
 และจำเลยกับ ว. ที่ให้โจทก์ทั้งสามถอนฟ้องคดีอาญาที่ยื่นฟ้องจำเลยกับ ว. ในข้อหาปลอมเอกสาร  
 สิทธิ ใช้เอกสารสิทธิปลอม ซึ่งเป็นคดีอาญาแผ่นดินไม่ใช่คดีความผิดอันยอมความได้ เป็นข้อตกลง  
 ที่มีวัตถุประสงค์ชัดเจนต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ย่อมตกเป็นโมฆะตาม  
 พพ. มาตรา 150

บันทึกข้อตกลงประนีประนอมยอมความ นอกจากมีข้อตกลงให้ถอนฟ้อง  
 คดีอาญาซึ่งเป็นโมฆะแล้ว ยังมีข้อตกลงอื่นๆ อีกหลายประการ ซึ่งทั้งสองฝ่ายต่างได้ปฏิบัติตาม  
 ข้อตกลงดังกล่าวเป็นส่วนในใหญ่แล้ว คงเหลือเฉพาะข้อ 4 และข้อ 5 เท่านั้น ที่ยังมีปัญหาอยู่ โดย  
 ปรากฏว่าฝ่ายโจทก์ได้นำเงินจำนวน 700,000 บาท ไปวางที่สำนักงานวางทรัพย์แล้วแจ้งให้จำเลย  
 ทราบ และจำเลยได้ไปขอรับเงินดังกล่าวแล้ว แต่เจ้าพนักงานไม่จ่ายเงินให้เพราะจำเลยไม่สามารถ  
 โอนที่ดินให้แก่โจทก์ทั้งสามโดยปราศจากภาระติดพันได้ แสดงว่าฝ่ายจำเลยก็มีความประสงค์จะ  
 บังคับให้เป็นไปตามข้อตกลงประนีประนอมยอมความ แสดงให้เห็นเจตนาของคู่กรณีว่าประสงค์  
ให้ข้อตกลงส่วนอื่นนอกเหนือจากเรื่องการถอนฟ้องคดีอาญาคงมีผลผูกพันคู่กรณี ทั้งสองฝ่าย  
อยู่เช่นเดิม และข้อตกลงส่วนอื่นทั้งหมดก็ล้วนแต่เป็นข้อตกลงเกี่ยวกับกรณีพิพาททางแพ่งทั้งสิ้น  
ซึ่งไม่ต้องห้ามโดยกฎหมาย ไม่เป็นการพันวิสัยหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของ  
ประชาชน ตามพฤติการณ์แห่งกรณีจึงสันนิษฐานได้ว่าคู่กรณีทั้งสองฝ่ายเจตนาจะให้ส่วนที่ไม่เป็น  
โมฆะแยกออกจากส่วนที่เป็นโมฆะ จึงไม่ทำให้ข้อตกลงประนีประนอมยอมความดังกล่าวตกเป็น  
โมฆะทั้งฉบับ ข้อตกลงส่วนอื่นๆ นอกเหนือจากข้อตกลงเรื่องการถอนฟ้องคดีอาญายังคงมีผล  
ผูกพันคู่กรณีตาม พพ. มาตรา 173

- โมฆะกรรมอาจสมบูรณ์เป็นนิติกรรมอย่างอื่น

มาตรา 174 บัญญัติว่า “การใดเป็นโมฆะแต่เข้าลักษณะเป็นนิติกรรมอย่าง  
 อื่นซึ่งไม่เป็นโมฆะ ให้ถือตามนิติกรรมซึ่งไม่เป็นโมฆะ ถ้าสันนิษฐานได้โดยพฤติการณ์

แห่งกรณีว่า หากคู่กรณีได้รู้ว่าการนั้นเป็นโมฆะแล้ว ก็คงจะได้ตั้งใจมาตั้งแต่แรกที่จะทำนิติกรรมอย่างอื่นซึ่งไม่เป็นโมฆะนั้น”

กรณีนี้ถือว่าเป็นข้อยกเว้นอย่างหนึ่งที่จะให้การกระทำของคู่กรณีมีผลใช้บังคับได้ตามเจตนาหรือความประสงค์ของผู้แสดงเจตนาทำนิติกรรม

#### หลักพิจารณา

1. นิติกรรมตามมาตรานี้จะ เป็นโมฆะไปทั้งหมดเพราะไม่ชอบด้วยกฎหมาย แต่ก็อาจใช้ได้ทั้งหมดในฐานะนิติกรรมลักษณะอื่นๆ ได้ กรณีไม่ใช่เป็นเรื่องโมฆะหรือสมบูรณ์บางส่วน

2. นิติกรรมที่จะสมบูรณ์ตามมาตรา นี้ จะมีได้เฉพาะในกรณีของโมฆะกรรม ซึ่งเกิดจากการที่นิติกรรมนั้นไม่ทำให้ถูกต้องตามแบบที่กฎหมายกำหนดไว้ ถ้านิติกรรมเป็นโมฆะเนื่องจากสาเหตุอื่นๆ เช่น มีการแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดในสิ่งที่เป็นสาระสำคัญของนิติกรรม หรือมีวัตถุประสงค์เป็นการพ้นวิสัย เป็นต้น จะไม่มีการนำมาตรานี้มาใช้บังคับ

2.1 ถ้านิติกรรมที่ตั้งใจทำเป็นโมฆะเพราะไม่ได้ทำให้ถูกต้องตามแบบมา แต่แรกนั้นไปเข้าลักษณะเป็นนิติกรรมอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งไม่มีกฎหมายกำหนดแบบไว้ ก็จะสมบูรณ์ในฐานะเป็นนิติกรรมอย่างอื่น

ฎ 378/2524 – สัญญาซื้อขายที่ดินมือเปล่า (ส.ค.1) ซึ่งได้ทำเป็นหนังสือ แต่ไม่มีข้อความตอนใดแสดงให้เห็นว่าคู่สัญญาประสงค์จะทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ย่อมเป็นสัญญาซื้อขายเสร็จเด็ดขาดและตกเป็นโมฆะ อีกทั้งจะนำสืบว่าผู้ขายจะไปยื่นคำขอออกหนังสือรับรองการทำประโยชน์แล้วจะจดทะเบียนโอนให้ผู้ซื้อหาได้ไม่ เพราะเป็นการนำสืบเพิ่มเติมเอกสาร ต้องห้ามตามกฎหมาย

แต่อย่างไรก็ดี เมื่อปรากฏข้อความในสัญญาว่าผู้ขายยอมมอบที่ดินที่ขายให้แก่ผู้ซื้อในวันทำสัญญา กรณีย่อมเป็นที่พึงสันนิษฐานได้ว่า ถ้าคู่สัญญาได้รู้ว่าการซื้อขายไม่สมบูรณ์ ก็คงจะตั้งใจให้สมบูรณ์เป็น “สัญญาโอนการครอบครองโดยมีค่าตอบแทน” ผู้ซื้อจึงมีสิทธิฟ้องบังคับให้ส่งมอบการครอบครองที่ดินที่ซื้อขายเพื่อโอนการครอบครองให้แก่ผู้ซื้อตามสัญญาได้ แต่จะบังคับให้โอนที่ดินโดยทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่หาได้ไม่

ฎ 427/2523 - ข้อสัญญาที่จำเลยยอมให้โจทก์ได้ใช้ถนนในที่ดินของจำเลยที่ขายให้โจทก์ แม้จะมีได้ทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ให้เป็นทรัพย์สินสิทธิบริบูรณ์ตามกฎหมาย ก็ยังคงเป็นบุคคลสิทธิที่ใช้บังคับกันได้ในระหว่างคู่สัญญา คือโจทก์และจำเลย เมื่อจำเลยกระทำผิดสัญญา โจทก์จึงมีสิทธิฟ้องขอให้บังคับจำเลยได้

2.2 ถ้าตั้งใจทำนิติกรรมอย่างหนึ่งซึ่งมีกฎหมายกำหนดแบบไว้ แล้วนิติกรรมนั้นไม่ถูกต้องตามแบบที่ต้องการทำอย่างแรก แต่ไปตั้งด้วยแบบของนิติกรรมอีกอย่างหนึ่ง นิติกรรมนั้นก็สมบูรณ์ในฐานะนิติกรรมอย่างหลังได้ เช่น ต้องการทำพินัยกรรมฝ่ายเมือง แต่ถ้าปลัดอำเภอซึ่งได้เป็นเป็นผู้รักษาราชการแทนมาทำให้ พินัยกรรมก็ไม่ถูกต้องตามแบบ แต่หากพินัยกรรมดังกล่าวทำถูกต้องตามแบบพินัยกรรมธรรมดา ก็สมบูรณ์ในฐานะพินัยกรรมที่ถูกต้องตามแบบพินัยกรรมธรรมดาได้ เป็นต้น

ฎ 1735/2505 – ผู้ขายขายบ้านซึ่งปลูกอยู่ในที่ดินที่เช่าจากสำนักงานทรัพย์สินฯ ได้รับชำระราคาครบถ้วนและมอบให้ผู้ซื้อเข้าอยู่อาศัยแล้ว แต่มิได้ทำหนังสือสัญญาซื้อขายและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ เพราะผู้ขายอ้างว่าหากไปทำโอนกัน สำนักงานทรัพย์สินฯ ทราบเรื่องเข้า จะหาว่าผิดสัญญาและเลิกสัญญาเช่าที่ดิน ผู้ซื้อก็ยอม ดังนี้ แสดงว่าคู่กรณีมิได้มีเจตนาจะดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายแต่แรกแล้ว สัญญาซื้อขายจึงเป็นโมฆะและจะถือว่าคู่กรณีตั้งใจจะให้สมบูรณ์ในฐานะสัญญาซื้อขายก็ไม่ได้

▪ **การคืนทรัพย์สินอันเกิดจากโมฆะกรรม**

**มาตรา 172 วรรคสอง บัญญัติว่า “ถ้าจะต้องคืนทรัพย์สินอันเกิดจากโมฆะกรรม ให้นำบทบัญญัติว่าด้วยลาภมิควรได้แห่งประมวลกฎหมายนี้มาใช้บังคับ”**

โมฆะกรรมเป็นการทำนิติกรรมที่เสียเปล่า ไม่ก่อให้เกิดผลทางกฎหมาย คู่กรณีจึงยังคงอยู่ในฐานะเดิมเหมือนมิได้มีการทำนิติกรรมกันเลย ดังนั้น การชำระหนี้หรือการปฏิบัติตามโมฆะกรรมจึงเป็นการกระทำโดยปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมายได้ บุคคลผู้ได้ทรัพย์สินไป จึงจำต้องคืนทรัพย์สินให้แก่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งในฐานลาภมิควรได้

**บทบัญญัติว่าด้วยลาภมิควรได้ อยู่ในมาตรา 407 – 419** ซึ่งโดยปกติทรัพย์สินอันเป็นลาภมิควรได้ย่อมเรียกคืนได้ทั้งหมด เว้นแต่ต้องด้วยกรณีที่กฎหมายบัญญัติว่าเรียกคืนไม่ได้หรือเรียกคืนได้บางส่วน

นอกจากนี้ การเรียกคืนทรัพย์สินฐานลาภมิควรได้นี้ ต้องตกอยู่ในอายุความการเรียกคืนทรัพย์สินในเรื่องลาภมิควรได้ ตามมาตรา 419 คือ จะต้องเรียกคืนภายใน 1 ปีนับแต่วันที่ผู้เรียกคืนรู้ถึงสิทธิเรียกร้อง หรือภายใน 10 ปี นับแต่เวลาที่สิทธินั้นได้มีขึ้น

ฎ 10669/2546 (โมฆะกรรม และการคืนทรัพย์สิน) – ที่ดินพิพาทอยู่ในเขตปฏิรูปที่ดินและอยู่ในระหว่างจำเลยยื่นคำขอเข้าทำประโยชน์ จึงต้องห้ามมิให้บุคคลที่ได้รับสิทธิโดยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมทำการแบ่งแยกหรือโอนสิทธิในที่ดินนั้นไปยังผู้อื่นตาม พรบ.

การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ.2518 มาตรา 39 การที่โจทก์และจำเลยทำสัญญาจะซื้อจะขายที่ดินพิพาทเป็นการต้องห้ามขัดแย้งโดยกฎหมาย จึงเป็นโมฆะตาม ปพพ. มาตรา 150

สัญญาจะซื้อจะขายที่ดินพิพาทที่เป็นโมฆะ ย่อมไม่ก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องใดๆ ขึ้น โจทก์จึงไม่มีสิทธิเรียกเบี้ยปรับจากจำเลย เพราะมิใช่เป็นผลจากการผิดสัญญา แต่ ปพพ. มาตรา 172 วรรคสอง บัญญัติว่า ถ้าจะต้องคืนทรัพย์สินอันเกิดจากโมฆะกรรม ให้นำบทบัญญัติว่าด้วยลาภมิควรได้แห่งประมวลกฎหมายนี้มาใช้บังคับ ซึ่งตามมาตรา 412 บัญญัติว่า ถ้าทรัพย์สินซึ่งได้รับไว้เป็นลาภมิควรได้นั้น เป็นเงินจำนวนหนึ่ง ท่านว่าต้องคืนเต็มจำนวนนั้น การที่ศาลล่างทั้งสองพิพากษาเรื่องลาภมิควรได้ จึงมิใช่เป็นการพิพากษานอกคำฟ้องนอกประเด็น

หลังจากจำเลยทั้งสองไม่สามารถโอนที่ดินพิพาทให้แก่โจทก์ตามสัญญาจะซื้อจะขาย โจทก์ได้แจ้งให้จำเลยที่ 2 ชำระค่าที่ดิน 2,872,718 บาท คืนแก่โจทก์ หากจำเลยที่ 2 ไม่สามารถชำระได้ ให้จำเลยที่ 2 แจ้งให้ ย. ซึ่งเป็นผู้ครอบครองที่ดินร่วมกับจำเลยที่ 2 ชำระหนี้แก่โจทก์ 2,000,000 บาท ต่อมา ย. ได้ทำสัญญากู้ยืมเงินโจทก์ 2,000,000 บาท อันเป็นหนี้จำนวนเดียวกันกับที่โจทก์ได้หักหนี้ 2,000,000 บาท และจำเลยที่ 2 ยอมให้โจทก์หักหนี้ดังกล่าวได้ ดังนั้นเงิน 2,000,000 บาท จึงเป็นการแปลงหนี้ใหม่ด้วยเปลี่ยนตัวลูกหนี้ตาม ปพพ. มาตรา 350 โจทก์คงมีสิทธิเรียกร้องให้จำเลยทั้งสองคืนเงิน 872,718 บาท เท่านั้น

**\*\*\* ฎ 3072/2547 (ประชุมใหญ่) –** ในขณะที่นาย อ. ทำการหมั้นกับนางสาว บ. นางสาว บ. อายุยังไม่ครบ 17 ปีบริบูรณ์ การหมั้นดังกล่าวจึงฝ่าฝืน ปพพ. มาตรา 1435 วรรคหนึ่ง ย่อมตกเป็นโมฆะตามมาตรา 1435 วรรคสอง และมาตรา 172 วรรคสอง ถ้าจะต้องคืนทรัพย์สินอันเกิดจากโมฆะกรรม ให้นำบทบัญญัติว่าด้วยลาภมิควรได้มาใช้บังคับ เมื่อโจทก์ซึ่งเป็นบิดานาย อ. ไม่ทราบหรือนางสาว บ. อายุไม่ครบ 17 ปี จำเลยซึ่งเป็นมารดานางสาว บ. และนางสาว บ. ต้องคืนของหมั้นและสินสอดให้แก่โจทก์ตามมาตรา 412 และมาตรา 413 โดยจะถือว่าโจทก์ชำระหนี้ตามอำเภอใจตามมาตรา 407 หาได้ไม่ ดังนั้น บันทึกข้อตกลงระหว่างโจทก์จำเลยที่จำเลยยอมชดใช้ค่าเสียหายแก่โจทก์ จึงมีมูลหนี้และใช้บังคับได้ หาขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนไม่

**\*\* ฎ 4027/2548 –** จำเลยจดทะเบียนสมรสกับเรือเอก ข. ซึ่งเป็นข้าราชการบำนาญของกองทัพเรือโจทก์ เมื่อเรือเอก ข. ถึงแก่ความตายจำเลยได้ขอรับเงินบำเหน็จตกทอดจากโจทก์ และโจทก์จ่ายเงินบำเหน็จตกทอดให้แก่จำเลย 207,750 บาท ต่อมาศาลฎีกาพิพากษาว่าจำเลยจดทะเบียนสมรสโดยมิได้มีเจตนาที่จะเป็นสามีภริยากัน หากแต่กระทำเพื่อต้องการได้รับเงินบำเหน็จตกทอด การสมรสของจำเลยฝ่าฝืนต่อ ปพพ. มาตรา 1458 ตกเป็นโมฆะตามมาตรา 1495 โจทก์จึงมีหนังสือแจ้งให้จำเลยคืนเงินดังกล่าว เมื่อศาลพิพากษาว่าการสมรสตก

เป็นโมฆะจึงไม่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างสามีภริยาตามมาตรา 1498 วรรคหนึ่ง และมีผลเท่ากับจำเลยกับเรือเอก ข. มิได้เป็นสามีภริยากันมาแต่แรกจึงไม่มีสิทธิได้รับเงินดังกล่าว และสิทธิของจำเลยดังกล่าวก็ไม่ได้ได้รับความคุ้มครองตามมาตรา 1499 เพราะจำเลยมิได้สมรสโดยสุจริต จำเลยจึงต้องคืนเงินบำเหน็จตกทอดให้แก่โจทก์ฐานลามิครได้ตามมาตรา 172 วรรคสอง ประกอบมาตรา 406

จำเลยมีหน้าที่จะต้องคืนเงินแก่โจทก์ฐานลามิครได้แต่ตราบโดที่โจทก์ยังมีได้เรียกคืนก็ถือไม่ได้ว่าจำเลยตกเป็นผู้ผิดนัดต่อเมื่อมีการเรียกเงินคืนแล้ว แต่จำเลยไม่คืนให้ จึงจะถือว่าจำเลยตกอยู่ในฐานะทุจริตจำเดิมแต่เวลาที่ถูกรเรียกคืนตาม ปพพ. มาตรา 415 วรรคสอง และตกเป็นผู้ผิดนัดจะต้องเสียดอกเบี้ยนับแต่เวลานั้นเป็นต้นไปตามมาตรา 203 วรรคแรก และมาตรา 204 วรรคหนึ่ง ประกอบมาตรา 224 วรรคหนึ่ง<sup>1</sup>

### กรณีเรียกคืนไม่ได้เลย มีดังนี้

1. การชำระหนี้ตามอำเภอใจ เป็นการชำระหนี้โดยรู้อยู่แล้วว่าตนไม่มีความผูกพันที่จะต้องชำระ จะเรียกทรัพย์สินไม่ได้ มาตรา 407<sup>2</sup> – จะต้องเป็นกรณีนี้ที่คู่กรณีตามนิติกรรมรู้อยู่แล้วว่านิติกรรมเป็นโมฆะก็ยังไม่ชำระหนี้ให้ไปโดยสมัครใจ จึงเท่ากับเป็นการให้โดยเสนหาแก่อีกฝ่ายหนึ่งนั่นเอง ย่อมไม่สามารถเรียกเอาทรัพย์สินที่ตนชำระไปเช่นนั้นคืนมาได้

<sup>1</sup> มีหมายเหตุท้ายฎีกาว่า หนี้ที่มีได้กำหนดเวลาชำระหนี้ไว้ตามวันแห่งปฏิทิน ลูกหนี้จะตกเป็นผู้ผิดนัดต่อเมื่อภายหลังจากหน้ถึงกำหนดชำระแล้ว เจ้าหนี้ได้ให้คำเตือนลูกหนี้แล้ว ลูกหนี้ยังไม่ชำระ ตาม ปพพ. มาตรา 204 วรรคหนึ่ง

สำหรับหนี้อันเกิดจากมูลลามิครได้ตามมาตรา 406 เป็นหนี้ที่ต้องชำระหนี้โดยการคืนทรัพย์สินให้แก่เขา ซึ่งมีได้กำหนดว่าจะต้องคืนเมื่อใด บทบัญญัติมาตรา 415 ก็มีใช้เรื่องกำหนดเวลาในการคืนทรัพย์สิน แต่มาตรา 419 กำหนดอายุความไว้ว่าห้ามมิให้ฟ้องคดีเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งปีนับแต่เวลาที่ผู้เสียหายรู้ว่าตนมีสิทธิเรียกคืนหรือเมื่อพ้นสิบปีนับแต่เวลาที่สิทธินั้นได้มีขึ้น สิทธิเรียกคืนย่อมมีขึ้นเมื่อเกิดเหตุที่ต้องคืนฐานลามิครได้ จึงเป็นหนี้ที่ไม่มีกำหนดเวลาชำระเช่นเดียวกับละเมิด หนี้อันเกิดจากมูลละเมิดมาตรา 206 จึงบัญญัติเฉพาะว่าลูกหนี้ได้ชื่อว่าผิดนัดมาแต่เวลาที่ทำละเมิด แต่ลามิครได้ไม่มีบทบัญญัติดังกล่าว และลามิครได้ไม่ใช่ละเมิดจะบังคับตามมาตรา 206 ก็ไม่ได้ จึงต้องบังคับตามมาตรา 203 และมาตรา 204 โดยน่าจะถือเป็นกรณีที่เป็นหนี้ไม่มีกำหนดเวลาชำระหนี้ซึ่งเจ้าหนี้มีสิทธิเรียกให้ชำระหนี้ได้โดยพลัน หนี้จึงถึงกำหนดชำระแล้ว ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ด้วยการคืนทรัพย์สิน ถ้าเจ้าหนี้ได้ให้คำเตือนแล้ว ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้อีก ก็ตกเป็นผู้ผิดนัดนับแต่นั้น การเรียกคืนดังในคดีนี้ก็เท่ากับเป็นคำเตือนนั่นเอง แต่มิใช่ตกเป็นผู้ผิดนัดนับแต่เวลาที่ถูกรเรียกคืน ควรจะผิดนัดนับแต่พ้นกำหนดเวลาที่ให้ไว้ในตอนเรียกคืนแล้วลูกหนี้ไม่คืนให้

<sup>2</sup> มาตรา 407 – บุคคลใดได้กระทำการอันใดตามอำเภอใจเสมือนหนึ่งว่าเพื่อชำระหนี้โดยรู้อยู่ว่าตนไม่มีความผูกพันที่จะต้องชำระ ท่านว่าบุคคลผู้นั้นหาสิทธิที่จะได้รับคืนทรัพย์สินไม่

ฎ. 1565/2524 – การกู้ยืมเงินโดยเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรานั้นตกเป็นโมฆะ เฉพาะดอกเบี้ยเท่านั้น ต้นเงินหากตกเป็นโมฆะไม่ เมื่อจำเลยนำสืบไม่ได้ว่าเงินที่ยังค้างชำระโจทก์ อยู่จำนวนใดเป็นดอกเบี้ยและจำนวนใดเป็นต้นเงินกู้ ก็ต้องถือตาม ปพพ.มาตรา 329 ว่าเงินที่ จำเลยชำระแก่โจทก์ไปแล้วจำนวนหนึ่งนั้นต้องเอาใช้เป็นดอกเบี้ยก่อน ส่วนจำนวนหนึ่งที่เหลือถือว่าเป็น ต้นเงินกู้ที่ยังค้างชำระ เมื่อถือว่าจำเลยได้ชำระดอกเบี้ยไปแล้ว แม้จะฟังว่าเป็นดอกเบี้ยเกิน อัตราตามกฎหมาย ก็เท่ากับเป็นการชำระหนี้ตามอำเภอใจ โดยที่รู้อยู่แล้วว่าตนไม่มีความผูกพัน ต้องชำระ จำเลยไม่มีสิทธิยกข้อต่อสู้ให้หลุดพ้นความรับผิดชอบ

แต่ถ้ามีการชำระหนี้ให้ตามนิติกรรม โดยไม่สมัครใจหรือถูกบีบบังคับให้ต้อง ปฏิบัติ กรณีดังกล่าวสามารถเรียกเอาทรัพย์สินที่ชำระหนี้ไปแล้วกลับคืนมาได้ในฐานลาภมิควรได้

ฎ 805/2509 – โจทก์กู้เงินจากจำเลยโดยเสียดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 13 ต่อ ปี ต่อมาจำเลยมีหนังสือไปถึงโจทก์เสนอขอขึ้นดอกเบี้ยแก่โจทก์เป็นร้อยละ 15 ต่อปี โจทก์ไม่ตอบ รับข้อเสนองของจำเลย ดังนี้ถือไม่ได้ว่าเป็นการสนองรับข้อเสนองของจำเลย แต่กลับเป็นการแสดง เจตนาปฏิเสธโดยปริยาย ข้อเสนองของจำเลยจึงไม่มีผลเปลี่ยนแปลงดอกเบี้ยตามสัญญาเดิม ฉะนั้น แม้ต่อมาโจทก์จะยอมชำระดอกเบี้ยให้แก่จำเลยในอัตราร้อยละ 15 ต่อปี ก็เป็นเพราะถูก จำเลยบีบบังคับมิฉะนั้นจำเลยจะไม่ยอมให้โจทก์ได้จำนวน จึงถือไม่ได้ว่าเป็นการชำระหนี้ตาม อำเภอใจโดยรู้แล้วว่าตนไม่มีความผูกพันที่จะต้องชำระ และการที่จำเลยได้รับดอกเบี้ยเกินจากที่ตกลงไว้จากโจทก์โดยปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมายได้เป็นเหตุให้โจทก์เสียเปรียบ จำเลยต้องคืน เงินดอกเบี้ยส่วนที่เกินนั้นให้แก่โจทก์

\*\*\*ฎ. 9087/2539 – โจทก์ทำสัญญาจะซื้อขายที่พิพาทจากจำเลยโดยไม่รู้ว่า ที่ดังกล่าวมีข้อกำหนดห้ามโอน นิติกรรมดังกล่าวเท่ากับเป็นการต้องห้ามขัดแย้งโดยกฎหมายจึง เป็นโมฆะ และแม้คู่สัญญามีเจตนาโอนสิทธิครอบครอง สัญญาดังกล่าวก็ตกเป็นโมฆะเช่นกัน โจทก์ไม่มีหน้าที่ที่จะชำระหนี้ที่ค้างชำระให้จำเลยอีก จึงไม่อาจผิดนัดชำระหนี้จำเลยได้ และจำเลย ต้องคืนเงินที่โจทก์ได้ชำระไว้ โดยถือไม่ได้ว่าโจทก์กระทำการตามอำเภอใจเหมือนหนึ่งว่าเพื่อชำระ หนี้โดยรู้แล้วว่าตนไม่มีความผูกพันที่จะต้องชำระแต่อย่างใด

(ฎีกานี้ เป็นการปรับบทตามมาตรา 150, 172, 407 – ข้อเท็จจริงคือ โจทก์จำเลยทำสัญญาจะซื้อขายที่พิพาทราคา 2,500,000 บาท โจทก์ได้วางมัดจำไว้ในวันทำ สัญญาเป็นเงิน 150,000 บาท และต่อมาได้ชำระเงินให้จำเลยอีก 300,000 บาท รวม 450,000 บาท ส่วนที่เหลือจะชำระในวันโอน ครั้นถึงวันโอนจำเลยไม่อาจโอนที่พิพาทที่จะซื้อขายให้โจทก์ได้ เพราะเป็นที่ดินอยู่ในเขตนิคมสหกรณ์ชะแวง ซึ่งห้ามจำนอง จำหน่าย จ่ายโอน เว้นแต่ตกทอดโดย

ทางมรดก โจทก์ได้บอกกล่าวเลิกสัญญาและเรียกให้จำเลยคืนเงินจำนวน 450,000 บาทพร้อมด้วยดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปีของเงินดังกล่าวภายใน 15 วันนับแต่วันที่จำเลยได้รับหนังสือบอกกล่าว --- ทางนำสืบปรากฏว่าก่อนทำสัญญาโจทก์จำเลยไม่ทราบมาก่อนว่าที่พิพาทอยู่ในเขตนิคมสหกรณ์ไม่สามารถโอนกันได้ ดังนั้น สัญญาจะซื้อขายที่พิพาทดังกล่าวจึงเป็นการต้องห้ามขัดแย้งโดยกฎหมาย เป็นโมฆะตามมาตรา 150 เมื่อจะสัญญาซื้อขายเป็นโมฆะมาแต่เริ่มแรกแล้ว โจทก์ไม่มีหน้าที่ชำระหนี้ที่ค้างชำระให้จำเลยอีก โจทก์ไม่อาจผิดนัดชำระหนี้จำเลยได้

ปัญหาต่อมาก็คือจำเลยต้องคืนเงินพร้อมดอกเบี้ยหรือไม่ – เมื่อสัญญาเป็นโมฆะ มาตรา 172 วรรคสองบัญญัติให้คืนทรัพย์สินอันเกิดจากโมฆะกรรมโดยนำบทบัญญัติว่าด้วยลาภมิควรได้มาใช้บังคับ ซึ่งมาตรา 412 บัญญัติว่า ถ้าทรัพย์สินซึ่งได้รับไว้เป็นลาภมิควรได้นั้นเป็นเงินจำนวนหนึ่ง ท่านว่าต้องคืนเต็มจำนวนนั้น ดังนั้น จำเลยต้องคืนเงินจำนวน 450,000 บาทให้โจทก์ และเมื่อโจทก์ทวงถามแล้วจำเลยผิดนัดไม่ชำระจำเลยต้องเสียดอกเบี้ยให้แก่โจทก์ในอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปีของเงินดังกล่าวด้วย

ที่จำเลยอ้างเหตุว่าโจทก์ได้กระทำการตามอำเภอใจเหมือนหนึ่งว่าเพื่อชำระหนี้โดยรู้ว่าคุณตนไม่มีความผูกพันที่จะต้องชำระเงิน เห็นว่า การที่โจทก์เข้าทำสัญญาจะซื้อขายที่พิพาทกับจำเลย ก็เพื่อต้องการที่พิพาทโดยไม่รู้มาก่อนว่าที่พิพาทอยู่ในเขตนิคมสหกรณ์ ซึ่งอยู่ในบังคับกฎหมายห้ามโอนไว้ กรณีดังกล่าวไม่ใช่โจทก์กระทำการตามอำเภอใจเหมือนหนึ่งว่าเพื่อชำระหนี้โดยรู้ว่าคุณตนไม่มีความผูกพันที่จะต้องชำระตามมาตรา 407

2. การชำระหนี้โดยมุ่งต่อผลซึ่งรู้อยู่แล้วว่าเป็นพันวิสัยตามมาตรา 410<sup>3</sup> - กล่าวคือ เป็นการชำระหนี้ตามนิติกรรมอันเป็นโมฆะเพราะวัตถุประสงค์เป็นการพันวิสัย ถ้าได้ชำระหนี้โดยรู้อยู่แล้วว่าวัตถุประสงค์เป็นพันวิสัย ย่อมไม่มีสิทธิเรียกคืน

3. การชำระหนี้อันเป็นการฝ่าฝืนข้อห้ามตามกฎหมายหรือศีลธรรมอันดีตามมาตรา 411

<sup>3</sup> มาตรา 410 บัญญัติว่า บุคคลผู้ใดได้ทำการชำระหนี้โดยมุ่งต่อผลอย่างหนึ่ง แต่มิได้เกิดผลขึ้นเช่นนั้น ถ้าและบุคคลนั้นได้รู้มาแต่แรกว่าการที่จะเกิดผลนั้นเป็นพันวิสัยก็ได้ หรือได้เข้าป้องกันขัดขวางเสียมิให้เกิดผลเช่นนั้น โดยอาการอันฝ่าฝืนความสุจริตก็ได้ ท่านว่าบุคคลผู้นั้นไม่มีสิทธิจะได้รับคืนทรัพย์สิน

4. การรับชำระหนี้เป็นจำนวนเงิน โดยผู้รับไว้สุจริตและได้ใช้เงินทั้งหมดไปแล้ว ตามมาตรา 412 – ถ้าผู้รับไม่สุจริต ต้องคืนทั้งหมด แต่ถ้าผู้รับสุจริตจะต้องคืนเงินที่ได้รับเพียงส่วนที่ยังมีอยู่ในขณะเรียกคืนเท่านั้น

5. การรับชำระหนี้เป็นทรัพย์สินโดยผู้รับไว้สุจริตและทรัพย์สินที่รับไว้สูญหายหรือบอบสลายไปทั้งหมด ตามมาตรา 413 ฝ่ายที่ได้รับชำระหนี้เป็นทรัพย์สินมานั้น ต้องคืนทรัพย์สินที่ได้รับมาตามสภาพที่เป็นอยู่ และไม่ต้องรับผิดชอบในความสูญหายหรือบอบสลายของทรัพย์สินนั้น – แต่ถ้าผู้รับได้รับค่าสินไหมทดแทนเพื่อการสูญหายหรือบอบสลาย ก็ต้องคืนให้ หากผู้รับทุจริตก็ต้องคืนทรัพย์สินให้แก่ผู้ให้ทุกกรณีแม้กระทั่งการสูญหายหรือบอบสลายจะเกิดเพราะเหตุสุดวิสัย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าถึงอย่างไรทรัพย์สินนั้นก็ต้องสูญหายหรือบอบสลายอยู่นั่นเอง

6. การรับชำระหนี้ไว้โดยสุจริตไม่รู้ว่านิติกรรมเป็นโมฆะ ผู้รับย่อมได้ดอกผลอันเกิดแต่ทรัพย์สินนั้นตลอดเวลาที่ยังคงสุจริตอยู่ ดอกผลส่วนนี้ไม่ต้องคืนตามมาตรา 415 วรรคแรก – แต่ถ้าผู้รับรู้ว่านิติกรรมเป็นโมฆะแล้ว นับแต่นั้นก็ถือว่าไม่สุจริตแล้ว ดอกผลนับแต่นั้นก็ต้องคืน

## โมฆียกรรม

โมฆียกรรมเป็นนิติกรรมที่สมบูรณ์ซึ่งบังคับกันได้ตามกฎหมายตั้งแต่ทำนิติกรรมนั้นจนกว่าจะถูกบอกล้าง ซึ่งถ้าหากถูกบอกล้างแล้วก็จะทำให้นิติกรรมนั้นเป็นโมฆะย้อนไปถึงเวลาเริ่มแรกที่ได้มีการทำนิติกรรมนั้นขึ้น

นิติกรรมที่เป็นโมฆียะ อาจเกิดจากความบกพร่องใน

- ความสามารถของผู้ทำนิติกรรม เช่น ผู้เยาว์ คนไร้ความสามารถ คนเสมือนไร้ความสามารถ บุคคลวิกลจริต เป็นต้น
- การแสดงเจตนา เช่น สำคัญผิดในคุณสมบัติของบุคคลหรือทรัพย์สินซึ่งเป็นสาระสำคัญ, ถูกกลล่อหลอ หรือถูกข่มขู่ เป็นต้น
- มีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นพิเศษ เช่น เรื่องการสมรสที่คู่สมรสฝ่ายหนึ่งสำคัญผิดในตัวคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง ตามมาตรา 1505

### ● ผลของโมฆียกรรม

1. อาจถูกบอกล้างได้

**การบอกล้างโมฆียกรรม**คือ การแสดงเจตนาเพิกถอนทำลายนิติกรรมที่เป็นโมฆียะซึ่งจะมีผลทำให้นิติกรรมนั้นเป็นอันเสียเปล่า การเสียเปล่านี้อาจย้อนหลังไปถึงเวลาที่ทำโมฆียกรรมนั้น

- การบอกล้างเป็นการแสดงเจตนาทำนิติกรรมฝ่ายเดียวประเภทระงับสิทธิ เมื่อผู้มีสิทธิตามกฎหมายได้บอกล้างนิติกรรมที่เป็นโมฆียะภายในกำหนดเวลาตามที่กฎหมายกำหนดแล้ว สิทธิและหน้าที่ตามนิติกรรมที่เป็นโมฆียะซึ่งแต่เดิมสมบูรณ์นั้น ก็เป็นอันระงับไป คู่กรณีต้องกลับคืนสู่ฐานะเดิม ซึ่งต่างกับโมฆะกรรมที่อาจไม่ต้องกลับคืนสู่ฐานะเดิม เพราะอาจไม่ต้องคืนทรัพย์สินกันตามหลักเรื่องลาภมิควรได้

- บุคคลผู้มีสิทธิบอกล้าง

**มาตรา 175** บัญญัติว่า “โมฆียกรรมนั้น บุคคลต่อไปนี้จะบอกล้างเสียก็ได้”

(1) ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้เยาว์ซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้ว แต่ผู้เยาว์จะบอกล้างก่อนที่ตนบรรลุนิติภาวะก็ได้ถ้าได้รับความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรม

(2) บุคคลซึ่งศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ เมื่อบุคคลนั้นพ้นจากการเป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถแล้ว หรือผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์ แล้วแต่กรณี แต่คนเสมือนไร้ความสามารถจะบอกล้างก่อนที่ตนจะพ้นจากการเป็นคนเสมือนไร้ความสามารถก็ได้ถ้าได้รับความยินยอมของผู้พิทักษ์

(3) บุคคลผู้แสดงเจตนาเพราะสำคัญผิด หรือถูกกลล่อขอล หรือถูกข่มขู่

(4) บุคคลวิกลจริตผู้กระทำนิติกรรมอันเป็นโมฆียะตามมาตรา 30 ในขณะที่จริตของบุคคลนั้นไม่วิกลแล้ว

ถ้าบุคคลผู้ทำนิติกรรมอันเป็นโมฆียะถึงแก่ความตายก่อนมีการบอกล้างโมฆียะกรรม ทายาทของบุคคลดังกล่าวอาจบอกล้างโมฆียกรรมนั้นได้”

ซึ่งตามมาตรา 175 สามารถแยกบุคคลผู้มีสิทธิบอกล้างนิติกรรมที่เป็นโมฆียะออกได้เป็น 3 ประเภท คือ

(1) คู่กรณีในการทำนิติกรรมที่เป็นโมฆียะนั้น – จะต้องเป็นฝ่ายที่กฎหมายให้ความคุ้มครอง

(2) บุคคลผู้คุ้มครองประโยชน์ของผู้แสดงเจตนาที่เป็นผู้หย่อนความสามารถ

(3) ทายาทของผู้ที่ได้แสดงเจตนาทำนิติกรรมที่เป็นโมฆียะ

**ฎ. 119/2519** – การบอกล้างการแสดงเจตนาที่กระทำไปเพราะเหตุกลล่อขอล และเป็นโมฆียะนั้น กฎหมายให้สิทธิแต่เฉพาะบุคคลที่ระบุไว้ในมาตรา 175 เท่านั้นที่มีสิทธิบอก

ล้าง จำเลยที่ 1 ทำสัญญาเช่ากับโจทก์เพราะถูกกลั่นแกล้งถึงขนาด จำเลยที่ 1 เท่านั้นที่มีสิทธิบอกล้างสัญญาเช่า จำเลยที่ 2 ซึ่งเป็นผู้ค้าประกันจำเลยที่ 1 ไม่มีสิทธิบอกล้าง เมื่อจำเลยที่ 1 ไม่ได้บอกล้าง จำเลยที่ 2 ก็ไม่มีสิทธิยกข้อต่อสู้ว่า “จำเลยที่ 1 ถูกโจทก์ใช้กลั่นแกล้ง” ขึ้นมาต่อสู้ เพราะจำเลยที่ 2 ในฐานะผู้ค้าประกันไม่ใช่ผู้มีสิทธิบอกล้างตามที่มาตรา 175 บัญญัติไว้ (แม้มาตรา 694 ให้สิทธิผู้ค้าประกันยกข้อต่อสู้ของลูกหนี้ขึ้นต่อสู้ได้ก็ตาม แต่หากยังไม่มีการบอกล้างก็ถือว่ายังไม่มีข้อต่อสู้)

**ฎ. 2398/2535** – นิติกรรมที่จำเลยโอนที่ดินพิพาทให้หนี้เงินยืมให้โจทก์เกิดจากกลั่นแกล้งของโจทก์ เป็นโมฆียะ สามี่จำเลยไม่ใช่เป็นผู้ที่ได้ทำการแสดงเจตนาโดยวิปริตหรือเป็นบุคคลที่กฎหมายให้สิทธิบอกล้างโมฆียกรรมได้ตาม มาตรา 175 การที่สามี่จำเลยมอบอำนาจให้ทนายความมีหนังสือบอกล้างโมฆียะกรรมจึงไม่มีผลตามกฎหมาย

**\*\*ฎ.1918/ 2541** – ช. สุขภาพไม่ดี มีอาการหลงลืม และตาไม่ค่อยดีมาตั้งแต่ปี 2532 มีอายุถึง 95 ปี หนังสือสัญญาให้ที่ดินพิพาทแก่จำเลย ช. ใช้วิธีพิมพ์ลายนิ้วมือแทนการลงลายมือชื่อ ซึ่งอาจมีบุคคลช่วยจับมือให้พิมพ์ลายนิ้วมือก็เป็นได้ ต่างกับเมื่อครั้งที่ ช. ทำพินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมืองและบันทึกข้อความ ซึ่ง ช.ลงลายมือชื่อด้วยการเขียนและในบันทึกข้อความ ช. เขียนข้อความเป็นตัวหนังสือยาวถึง 12 บรรทัด แสดงให้เห็นว่า ในตอนนั้น นอกจาก ช. จะมีสติสัมปชัญญะที่สมบูรณ์ดีแล้ว ข้อความที่ปรากฏยังทำให้ล่วงรู้เจตนาของ ช. ว่าเจตนาจะยกกรรมสิทธิ์ในที่ดินพิพาทให้แก่โจทก์เพียงผู้เดียว สัญญาให้ที่ดินพิพาทแก่จำเลยจึงตกเป็นโมฆียะตาม มาตรา 30 เมื่อ ช. ถึงแก่ความตายก่อนมีการบอกล้างโมฆียะกรรม โจทก์ซึ่งเป็นทายาทของ ช. ย่อมมีสิทธิบอกล้างได้ตามมาตรา 175 และการที่โจทก์ฟ้องคดีนี้ก็ถือได้ว่าโจทก์บอกล้างแล้ว ย่อมตกเป็นโมฆะตามมาตรา 176

- วิธีการบอกล้างโมฆียกรรม: การบอกล้างโมฆียกรรมเป็นการแสดงเจตนาฝ่ายเดียวที่ต้องมีผู้รับการแสดงเจตนา

**มาตรา 178 บัญญัติว่า** “การบอกล้างหรือให้สัตยาบันแก่โมฆียกรรมย่อมกระทำได้โดยแสดงเจตนาแก่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็นบุคคลที่มีตัวกำหนดได้แน่นอน”

(1) การบอกล้างนิติกรรมที่เป็นโมฆียกรรมนั้น ผู้มีสิทธิบอกล้างจะต้องกระทำด้วยการแสดงเจตนาบอกล้างนิติกรรมนั้นไปยังคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง

**ฎ. 819/2500** – คู่กรณีได้ทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันที่อำเภอ ต่อมาคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งไปร้องต่ออำเภอว่าที่ทำสัญญาประนีประนอมยอมความไปนั้นเป็นเพราะตนถูก

กลข้อล ดั่งนี้ การที่คู่กรณีในการทำนิติกรรมฝ่ายหนึ่งไปร้องต่ออำเภอเช่นนั้นไม่ใช่เป็นการ  
บอกล้างคู่สัญญาประนีประนอมยอมความอีกฝ่ายหนึ่ง สัญญายังคงสมบูรณ์

**ถ้าคู่กรณีฝ่ายหนึ่งถึงแก่ความตาย คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งสามารถบอกล้างไป  
ยังทายาทของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งนั้นได้**

(2) นิติกรรมบางประเภทคู่กรณีอาจจะระบุให้บุคคลภายนอกเป็นผู้รับ  
ประโยชน์ตามนิติกรรมนั้น หากนิติกรรมนั้นเป็นโมฆียะและต้องการบอกล้าง ถ้าคู่กรณียังคงมีชีวิต  
อยู่ การบอกล้างก็กระทำโดยการแสดงเจตนาไปยังคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง แต่ถ้าคู่กรณีฝ่ายหนึ่งถึงแก่  
ความตายไปแล้ว จะบอกล้างนิติกรรมนั้นแก่ทายาทของคู่กรณีฝ่ายที่ถึงแก่ความตายก็ไม่เกิด  
ประโยชน์เพราะทายาทไม่ได้รับมรดกในสิทธิและหน้าที่ในนิติกรรมนั้น การบอกล้างอาจบอกไปยัง  
บุคคลภายนอกผู้รับประโยชน์ตามนิติกรรมที่เป็นโมฆียะก็ได้

\*\*\*ฎ. 922/2542 – สัญญาประกันชีวิตเป็นหน้าที่ของผู้เอาประกันภัยซึ่งการใช้เงิน  
ยอมอาศัยการทรงชีพหรือมรณะของตน ต้องเปิดเผยข้อความจริงให้ผู้รับประกันภัยทราบ ท. ผู้เอา  
ประกันชีวิตป่วยเป็นวัณโรคปอด ซึ่งเป็นโรคร้ายแรงและได้รับการรักษาเกี่ยวกับโรคดังกล่าวเป็น  
เวลานาน แต่มิได้แจ้งข้อความจริงให้จำเลยทราบเมื่อขอเอาประกันชีวิต ซึ่งหากจำเลยทราบก็อาจ  
เรียกเบี้ยประกันสูงขึ้นหรือไม่รับประกันชีวิต สัญญาประกันชีวิตจึงเป็นโมฆียะ ผู้รับประกันภัยยอม  
มีสิทธิบอกล้างนิติกรรมได้โดยมิต้องคำนึงว่าผู้เอาประกันภัยจะถึงแก่ความตายหรือไม่ หรือตาย  
ด้วยเหตุใด เมื่อผู้เอาประกันชีวิตถึงแก่ความตายแล้วจำเลยจะบอกล้างสัญญาประกันชีวิตอันเป็น  
โมฆียะต่อโจทก์ซึ่งเป็นผู้รับประโยชน์ตามสัญญาได้ เมื่อจำเลยบอกล้างสัญญาอันเป็นโมฆียะแล้ว  
จึงไม่ต้องรับผิดชอบใช้เงินให้โจทก์

(3) การบอกล้างนิติกรรมที่เป็นโมฆียะเป็นนิติกรรมที่กฎหมายไม่ได้กำหนด  
แบบไว้ ฉะนั้น แม้นิติกรรมที่เป็นโมฆียะเป็นนิติกรรมที่กฎหมายกำหนดให้ต้องทำตามแบบ การ  
บอกล้างก็อาจกระทำด้วยเพียงการแสดงเจตนาด้วยวาจาหรือเป็นหนังสือไปยังคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง  
การบอกล้างก็มีผล

\*\*\*ฎ. 6188/2540 – จำเลยทราบดีว่าที่ดินที่จำเลยเสนอขายให้แก่โจทก์ที่ระบุว่า  
ที่ดินมีเนื้อที่ 10 ไร่ 2 งาน 37 ตารางวา ความจริงที่ดินมีเนื้อที่เพียง 4 ไร่ 3 งาน 72 ตารางวา  
เท่านั้น จึงเป็นกรณีที่จำเลยใช้กลข้อลลวงโจทก์ให้ทำสัญญาจะซื้อจะขายกับจำเลย เมื่อปรากฏ  
ว่าโจทก์ซื้อที่ดินจากจำเลยเพื่อนำไปขายต่อให้บุคคลอื่น ดั่งนี้ จำนวนเนื้อที่ของที่ดินยอมเป็นข้อ  
สาระสำคัญของสัญญา การที่จำเลยทราบจำนวนเนื้อที่ดินในขณะที่ทำสัญญาว่าขาดจำนวนไป

กล่าวครึ่งหนึ่งของเนื้อที่ดินที่ระบุไว้ในสัญญา แต่กลับนิ่งเฉยเสียไม่แจ้งให้โจทก์ทราบ กรณีถือได้ว่าเป็นกลฉ้อฉลที่ถึงขนาดซึ่งถ้ามิได้มีกลฉ้อฉลดังกล่าวสัญญาจะซื้อขายระหว่างโจทก์กับจำเลยคงจะมีได้กระทำขึ้น สัญญาระหว่างโจทก์กับจำเลยจึงเป็นโมฆียะ เมื่อโจทก์บอกเลิกสัญญาจะซื้อขายระหว่างโจทก์กับจำเลยดังกล่าว สัญญาจึงเป็นโมฆะมาแต่เริ่มแรก คู่กรณีต้องกลับคืนสู่ฐานะเดิม โจทก์จึงมีสิทธิเรียกให้จำเลยคืนเงินมัดจำได้

ฎ. 1918/2541 – การที่โจทก์ฟ้องคดีเรียกที่ดินของ ข. เจ้ามรดกคืนจากจำเลย ถือได้ว่าโจทก์บอกล้างแล้ว สัญญาให้ยืมตกเป็นโมฆะตามมาตรา 176

\*\*\*ฎ. 7003/2542 – การบอกล้างนิติกรรมที่เป็นโมฆียะ กฎหมายไม่ได้กำหนดแบบไว้ การที่จำเลยให้การต่อสู้คดีปฏิเสธความรับผิดตามสัญญาอ้างว่าถูกข่มขู่ จึงไม่ต้องรับผิดตามสัญญา ถือได้ว่าเป็นการบอกล้างโมฆียกรรมแล้ว

ข้อสังเกต: การที่กฎหมายบัญญัติให้การบอกล้างนิติกรรมที่เป็นโมฆียะจะต้องทำโดยการที่ผู้มีสิทธิบอกล้างนิติกรรมนั้นแสดงเจตนาบอกล้างนิติกรรมไปยังคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งที่มีตัวกำหนดได้แน่นอน – การฟ้องขอให้เพิกถอนนิติกรรมที่เป็นโมฆียะ การร้องขอชดเชยทรัพย์ การยื่นคำแถลงหรือคำให้การต่อสู้คดี ถือว่าเป็นการบอกล้างนิติกรรมนั้น เพราะคำฟ้อง คำร้องขอชดเชยทรัพย์ คำให้การหรือคำแถลงต่างๆ ที่ยื่นในคดี ถึงแม้เอาไปยื่นต่อศาล ก็ต้องมีการส่งสำเนาในคู่ความอีกฝ่าย จึงเท่ากับเป็นการแสดงเจตนาบอกล้างนิติกรรมไปยังคู่กรณีอีกฝ่าย

แต่หากยื่นฟ้องแต่ถอนฟ้องไปก่อน จะถือว่ายังไม่มีการบอกล้าง เพราะการถอนฟ้อง มีผลให้คู่กรณีกลับคืนสู่สถานเดิมเหมือนไม่มีการฟ้องกันเลย ตาม ป.วิแพ่ง ม. 176 หรือไม่ ???

(4) การบอกล้างนิติกรรมที่เป็นโมฆียะนั้นจะต้องกระทำโดยชัดแจ้ง – อาจทำเป็นหนังสือ ด้วยวาจา หรืออากัปกิริยาก็ได้ แต่ต้องปรากฏชัดว่าเป็นการบอกล้าง

\*\*\*ฎ. 658/2525 – จำเลยเอาที่ดินราคาต่ำมาหลอกขายฝากไว้กับผู้ร้องชดเชยทรัพย์ ในราคาสูง ผู้ร้องชดเชยทรัพย์ซื้อฝากที่ดินเพราะถูกกลฉ้อฉล การขายฝากรายนี้เป็นโมฆียะ ผู้ร้องชดเชยทรัพย์มีสิทธิบอกล้างสัญญาขายฝากได้ ก่อนที่จะมีการร้องชดเชยทรัพย์ ผู้ร้องชดเชยทรัพย์ได้ฟ้องจำเลยเป็นคดีอาญาในความผิดฐานฉ้อโกง ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า การบอกล้างโมฆียกรรมนั้นคู่กรณีฝ่ายที่มีสิทธิบอกล้างจะต้องแสดงเจตนาต่อคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งโดยชัดแจ้ง ตามมาตรา 175, 178 ดังนั้น กรณีนี้ ผู้ร้องชดเชยทรัพย์ซึ่งถูกกลฉ้อฉลฟ้องผู้ที่หลอกหลวงตนเป็นคดีอาญา ไม่ถือว่า

เป็นการแสดงเจตนาบอกล้างโมฆียะกรรม เพราะเป็นเรื่องที่ผู้ฟ้องคดีประสงค์จะให้ศาลลงโทษ อีกฝ่ายหนึ่งในทางอาญา ไม่ได้ฟ้องขอเพิกถอนสัญญาที่ทำไป สัญญาขายฝากนั้นยังคงสมบูรณ์ ที่ดินที่ผู้ร้องชดทรัพย์ซื้อฝากมายังเป็นของผู้ร้องชดทรัพย์ ผู้ร้องมีสิทธิร้องชดทรัพย์ได้

- กำหนดเวลาบอกล้างโมฆียะกรรม

**มาตรา 181** บัญญัติว่า “โมฆียกรรมนั้นจะบอกล้างมิได้เมื่อพ้นกำหนด 1 ปี นับแต่เวลาที่อาจให้สัตยาบันได้หรือเมื่อพ้นเวลา 10 ปี นับแต่ได้ทำนิติกรรมอันเป็นโมฆียะนั้น”

กำหนดระยะเวลาในการบอกล้างนิติกรรมที่เป็นโมฆียกรรมนั้น มีระยะเวลา ช้อนกันอยู่ 2 ช่วง คือ

**ระยะเวลาแรก** คือ กำหนดเวลา 1 ปี นับแต่เวลาที่อาจให้สัตยาบันได้ ซึ่ง เวลาที่อาจให้สัตยาบันได้ บัญญัติไว้ในมาตรา 179 ว่า “การให้สัตยาบันแกโมฆียกรรมนั้น จะ สมบูรณ์ต่อเมื่อได้กระทำภายหลังเวลาที่มูลเหตุให้เป็นโมฆียกรรมนั้นหมดสิ้นไปแล้ว ...”

(1) นิติกรรมเป็นโมฆียะเพราะเหตุหย่อนความสามารถ

ก. ผู้เยาว์ ตามมาตรา 175 (1) – บอกล้างได้เมื่อบรรลุนิติภาวะหรือถ้า ได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม ก็บอกล้างก่อนตนบรรลุนิติภาวะได้

ข. คนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ – บอกล้างได้เมื่อ พ้นจากการเป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ กล่าวคือ เมื่อศาลมีคำสั่งเพิก ถอนคำสั่งที่สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ แล้วทำให้บุคคลนั้นกลับเป็น บุคคลที่มีความสามารถ และคนไร้ความสามารถทราบเรื่องการทำนิติกรรมของตนที่เป็นโมฆียะ ก็ จะถือว่ามูลเหตุให้เป็นโมฆียะได้สูญสิ้นไปตามมาตรา 179 ระยะเวลา 1 ปี เริ่มนับทันที หรือผู้ อนุบาลหรือผู้พิทักษ์จะบอกล้างแทนก็ได้เมื่อทราบเรื่อง แล้วแต่กรณี

สำหรับคนเสมือนไร้ความสามารถ มาตรา 175 (2) บัญญัติไว้เป็นพิเศษ ให้คนเสมือนไร้ความสามารถบอกล้าง ได้ก่อนที่ตนจะพ้นจากการเป็นคนเสมือนไร้ฯ แต่ต้องได้รับความ ยินยอมจากผู้พิทักษ์ก่อน

ค. บุคคลวิกลจริต มาตรา 175 – บอกล้างในขณะจริตไม่วิกลแล้ว ซึ่ง ต้องดูข้อเท็จจริง

(2) นิติกรรมเป็นโมฆียะเพราะเกิดจากการแสดงเจตนาโดยวิปริต ซึ่งได้แก่ผู้ แสดงเจตนาโดยสำคัญผิดในคุณสมบัติของบุคคลหรือทรัพย์ซึ่งตามปกตินับว่าเป็นสาระสำคัญ

หรือเพราะถูกข่มขู่หรือถูกกลั่นแกล้ง มาตรา 175 (3) ประกอบมาตรา 181 – บอกล้างได้เมื่อรู้ความจริงว่าถูกกลั่นแกล้ง หรือพ้นจากการถูกข่มขู่ หรือรู้ความจริงในเรื่องที่สำคัญผิด

(3) บุคคลที่มีสิทธิบอกล้างนิติกรรมเนื่องจากเป็นบุคคลที่คุ้มครองประโยชน์ได้เสียของผู้แสดงเจตนาทำนิติกรรมซึ่งเป็นผู้หย่อนความสามารถ ซึ่งได้แก่ ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือผู้พิทักษ์ สามารถบอกล้างได้เสมอนับแต่เวลาที่รู้ถึงโมฆียกรรมที่ผู้เยาว์ คนไร้ความสามารถ คนเสมือนไร้ กระทำลง ตามมาตรา 179 วรรคสี่ บัญญัติว่า “บทบัญญัติ วรรคหนึ่งและวรรคสองมิให้ใช้บังคับ ถ้าการให้สัตยาบันแก่โมฆียกรรมกระทำโดยผู้แทนโดยชอบ ธรรม ผู้อนุบาล หรือผู้พิทักษ์” – คือบุคคลเหล่านี้รู้ถึงโมฆียกรรมเมื่อใด แม้มูลเหตุให้เป็นโมฆียะยังไม่สูญสิ้นไป ก็บอกล้างได้และสามารถให้สัตยาบันแก่โมฆียกรรมก็ได้ ทั้งนี้ภายใน 1 ปีนับแต่เวลาที่ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือผู้พิทักษ์รู้ว่ามี การทำนิติกรรมที่เป็นโมฆียะ

(4) ทายาทของผู้ทำนิติกรรม – มาตรา 175 วรรคท้าย บัญญัติว่า “ถ้า บุคคลผู้ทำนิติกรรมอันเป็นโมฆียะอาจถึงแก่ความตายก่อนมีการบอกล้างโมฆียะกรรม ทายาทของ บุคคลดังกล่าวอาจจะบอกล้างโมฆียกรรมนั้นได้”

ระยะเวลาที่สอง คือ 10 ปีนับแต่ได้ทำนิติกรรมอันเป็นโมฆียะ อย่างไรก็ดี เมื่อมีกำหนดระยะเวลา 2 ระยะเวลาซ้อนกันอยู่ ระยะเวลาไหน สิ้นไปก่อน กำหนดระยะเวลาอีกอันหนึ่งก็เอามาใช้ไม่ได้ ทั้งนี้ กำหนดระยะเวลาการบอกล้าง โมฆียกรรมตามมาตรา 181 นี้เป็นเรื่องของกำหนดเวลาไม่ใช่อายุความ แม้คู่ความไม่หยิบยกขึ้น ต่อสู้ ศาลก็สามารถหยิบยกขึ้นมาวินิจฉัยเองได้

\*\*\* ฎ.8515/2538 – ระยะเวลาบอกล้างโมฆียกรรมตามมาตรา 181 มี 2 ช่วง ระยะเวลา กล่าวคือ ระยะเวลาช่วงแรก 1 ปี นับแต่เวลาที่อาจให้สัตยาบันได้ กับระยะเวลาอีก ช่วงหนึ่ง 10 ปี นับแต่เวลาที่ทำนิติกรรมอันเป็นโมฆียะเป็นเรื่องของกำหนดเวลาไม่ใช่เรื่องของอายุ ความ ฉะนั้น แม้อีกฝ่ายหนึ่งไม่ยกเอาเรื่องนี้ขึ้นมาต่อสู้ แต่ถ้าได้ความว่ามี การบอกล้างเมื่อพ้น เวลาที่กฎหมายกำหนด 1 ปี หรือ 10 ปี ตามที่กล่าวมานี้ ศาลก็มีอำนาจยกเอาเรื่องนี้ขึ้นมาวินิจฉัย ได้

ฎีกานี้กล่าวไว้ว่า ในขณะที่จำเลยทำสัญญาจะซื้อจะขายที่ดินพิพาท จำเลย เป็นคนวิกลจริตโดยที่ศาลยังมีคำสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ และโจทก์รู้อยู่แล้วว่าจำเลย เป็นคนวิกลจริตในขณะนั้น สัญญาจะซื้อจะขายดังกล่าวจึงเป็นโมฆียะ ตาม ปพพ. มาตรา 30

ทายาทของจำเลยจะให้สตัยบ้านแก่สัญญาจะซื้อขายที่ดินพิพาท ซึ่งจำเลยได้กระทำให้ขึ้นได้ต่อ เมื่อจำเลยผู้ทำนิติกรรมอันเป็นโมฆียะได้ถึงแก่ความตายก่อนมีการบอกล้างโมฆียะกรรมนั้น เมื่อข้อเท็จจริงฟังได้ว่าจำเลยยังไม่ถึงแก่ความตาย ทายาทของจำเลยก็ไม่อาจให้สตัยบ้านได้

เมื่อนาย จ. ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้ดูแลของจำเลยภายหลังโจทก์ฟ้องคดีนี้แล้ว ไม่ปรากฏว่านาย จ. ได้ให้สตัยบ้านแก่สัญญาดังกล่าวมาก่อน เช่นนี้ นาย จ. มีสิทธิบอกล้างสัญญาจะซื้อขายที่ดินพิพาทได้ตาม ปพพ. มาตรา 175 (2) และเมื่อบอกล้างแล้วสัญญาจะซื้อขายที่ดินพิพาท จึงตกเป็นโมฆะมาแต่เริ่มแรกตาม ปพพ. มาตรา 176

การกลับสู่ฐานะเดิมของคู่กรณีของโมฆียะกรรมซึ่งถูกบอกล้างเป็นโมฆะมาแต่เริ่มแรกนั้นต้องเป็นกรณีที่ได้ใช้สิทธิเรียกร้องเพื่อกลับคืนสู่ฐานะเดิม เมื่อโจทก์ฟ้องขอให้จำเลยปฏิบัติตามสัญญาจะซื้อขายที่ดินพิพาท มิได้ใช้สิทธิเรียกร้องขอกลับคืนสู่ฐานะเดิมตาม ปพพ. มาตรา 176 ย่อมไม่มีเหตุที่ศาลจะพิพากษาให้จำเลยคืนเงินมัดจำบางส่วนพร้อมดอกเบี้ยให้แก่โจทก์

ฎ. 6294/2533 – โจทก์ฟ้องขอให้เพิกถอนนิติกรรมขายที่ดินพิพาท โดยอ้างว่าโจทก์ทำนิติกรรมขายที่ดินพิพาทเพราะถูกจำเลยหลอกลวงว่าน้ำจะท่วมที่ดินพิพาทจากการสร้างเขื่อน เป็นการที่โจทก์อ้างว่าจำเลยใช้กลฉ้อฉล ทำให้นิติกรรมนั้นเป็นโมฆียะซึ่งโจทก์มีสิทธิบอกล้างเสียได้ แต่โจทก์มิได้บอกล้างและฟ้องคดีเมื่อเวลาได้ล่วงไปเกิน 10 ปี แล้วนับแต่โจทก์ทำสัญญาขายที่ดินให้จำเลย โจทก์จึงบอกล้างไม่ได้และไม่มีสิทธิฟ้องขอให้เพิกถอนนิติกรรมซื้อขายที่ดินพิพาท (ซึ่งการฟ้องเท่ากับการบอกล้าง) เพราะล่วงเลยเวลาที่กฎหมายกำหนด

ฎ. 5852/2537 – ระยะเวลาบอกล้างโมฆียะกรรมไม่ใช่อายุความ จึงไม่อยู่ในบังคับ ปพพ. มาตรา 191 เดิม ที่จะยื่นเข้าไม่ได้ เมื่อจำเลย ผู้รับประกันชีวิตสมัครใจยอมลดระยะเวลาในการบอกล้างโมฆียะกรรมจากกำหนด 5 ปี นับแต่วันทำสัญญาตามมาตรา 865 วรรคสอง ลงมาเป็นกำหนด 2 ปี นับแต่วันที่จำเลยอนุมัติให้ต่ออายุกรมธรรม์ประกันชีวิต จำเลยจึงต้องผูกพันตามนั้น

ตามคำร้องขอต่ออายุกรมธรรม์ประกันชีวิตของจำเลยมีข้อความว่า “หลักจากครบ 2 ปี นับแต่วันที่จำเลยอนุมัติให้ต่ออายุกรมธรรม์ประกันชีวิต จำเลยไม่มีสิทธิโต้แย้งหรือบอกเลิกข้อมูลผูกพันในกรมธรรม์ฉบับนี้แต่ประการใด” ข้อความดังกล่าวย่อมผูกพันจำเลย ปรากฏว่าจำเลยได้อนุมัติต่ออายุกรมธรรม์ประกันชีวิตเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2527 จำเลยจึงต้องบอกล้างในวันที่ 9 พฤศจิกายน 2529 เมื่อจำเลยเพิกบอกล้างเมื่อวันที่ 30 มกราคม 2530 จึงเป็นการ

มิได้บอกกล่าวโมฆียกรรมเสียภายใน 2 ปี นับแต่วันที่ 9 พฤศจิกายน 2527 จำเลยจึงต้องผูกพันตามสัญญาประกันชีวิตดังกล่าว

- ผลของการบอกกล่าว ทำให้นิติกรรมนั้นเป็นโมฆะมาแต่เริ่มแรก

มาตรา 176 บัญญัติว่า “โมฆียกรรมเมื่อบอกกล่าวแล้ว ให้ถือว่าเป็นโมฆะมาแต่เริ่มแรก และให้ผู้เป็นคู่กรณีกลับคืนสู่ฐานะเดิม ถ้าเป็นการพันวิสัยจะให้กลับคืนเช่นนั้นได้ก็ให้ได้รับค่าเสียหายชดใช้ให้แทน

ถ้าบุคคลใดได้รู้หรือควรจะได้รู้ว่าการใดเป็นโมฆียะ เมื่อบอกกล่าวแล้วให้ถือว่าบุคคลนั้นได้รู้ว่าการนั้นเป็นโมฆะ นับแต่วันที่ได้รู้หรือควรจะได้รู้ว่าเป็นโมฆียะ ห้ามมิให้ใช้สิทธิเรียกร้องอันเกิดแต่การกลับคืนสู่ฐานะเดิมตามวรรคหนึ่ง เมื่อพ้นหนึ่งปีนับแต่วันบอกกล่าวโมฆียกรรม”

ผลของนิติกรรมที่เป็นโมฆียะและถูกบอกกล่าวจะต่างไปจากนิติกรรมที่เป็นโมฆะ เพราะนิติกรรมที่เป็นโมฆะเสียเปล่าตั้งแต่ทำ คือเท่ากับนิติกรรมไม่เคยเกิดขึ้นเลย ดังนั้นหากมีการปฏิบัติการชำระหนี้ ก็เป็นเรื่องที่กระทำไปโดยปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมายได้ ททรัพย์ที่ได้ไปจึงต้องคืนฐานลามิควรได้

แต่นิติกรรมที่เป็นโมฆียะนั้น ในขณะที่ยังไม่มีการบอกกล่าวนั้น ก็ต้องถือว่าหากมีการชำระหนี้ไปตามนั้น ก็เป็นการชำระหนี้โดยมีมูลอันจะอ้างกฎหมายได้ ไม่ใช่ลามิควรได้ หากมีการบอกกล่าว ก็ทำให้นิติกรรมเป็นโมฆะย้อนหลังไปถึงวันแรกที่ได้มีการทำนิติกรรมนั้น กฎหมายกำหนดให้คู่กรณีกลับคืนสู่ฐานะเดิม หมายถึง การให้คู่กรณีเรียกร้องให้อีกฝ่ายชดใช้ค่าเสียหายหรือคืนทรัพย์ให้มีสภาพเดิมเหมือนขณะที่มีการทำนิติกรรมนั้นๆ

ในกรณีที่เป็นการพันวิสัยที่จะให้คู่กรณีกลับคืนสู่ฐานะเดิมได้ ให้ได้รับค่าเสียหายชดใช้ให้แทนการกลับคืนสู่ฐานะเดิมของคู่กรณี

(1) ถ้าคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้ให้ทรัพย์แก่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งไป ฝ่ายที่ได้รับไปก็จะต้องคืนทรัพย์นั้นให้แก่ฝ่ายที่ชำระหนี้หรือส่งมอบทรัพย์ให้ หากเป็นการพันวิสัยที่จะคืน ก็ต้องถือว่าเป็นการพันวิสัยที่จะกลับคืนสู่ฐานะเดิม ดังนั้นก็ต้องชดใช้ค่าเสียหายแทนการคืนทรัพย์

การคืนทรัพย์ไม่ได้ซึ่งจะถือว่าเป็นการพันวิสัยที่จะกลับคืนสู่ฐานะเดิมนั้น อาจเกิดจากเหตุ 2 ประการ คือ

ก. ทรัพย์ที่คู่กรณีฝ่ายหนึ่งได้รับมาจากนิติกรรมที่เป็นโมฆียะนั้นสูญหายหรือบุบสลายไปหมด – ฝ่ายที่ได้รับทรัพย์ไปก็ต้องชดใช้ค่าเสียหาย

ข. บุคคลฝ่ายที่ได้รับทรัพย์มาได้โอนทรัพย์นั้นต่อไปยังบุคคลภายนอกผู้ทำการโดยสุจริตและเสียค่าตอบแทน ตามมาตรา 1329 บัญญัติไม่ให้นำการบอกกล่าวนิติกรรมนั้น

ไปมีผลกระทบกระเทือนถึงสิทธิของบุคคลภายนอกผู้ได้ทรัพย์มาโดยสุจริตและเสียค่าตอบแทน – ฉะนั้น บุคคลภายนอกก็ไม่ต้องคืนทรัพย์ให้แก่ผู้โอน ก็ทำให้การคืนทรัพย์เป็นพ้นวิสัย ฝ่ายที่ได้รับ โอนทรัพย์มาคนแรกต้องชดใช้ค่าเสียหายแทน

**\*\*\*ฎ 1522/2546** – โจทก์เป็นเจ้าของที่ดิน แต่ให้ ผ.มีชื่อถือกรรมสิทธิ์แทน แม้จำเลยที่ 1 จะหลุดลงวงกลมชื่อจดโฉนดโจทก์และ ผ. จนโจทก์และ ผ. ตกลงทำสัญญาซื้อขายโอน กรรมสิทธิ์ให้จำเลยที่ 1 อันทำให้นิติกรรมตกเป็นโมฆียะ และโจทก์บอกล้างแล้วก็ตาม แต่จำเลยที่ 2 ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกรับซื้อฝากที่ดินพิพาทไว้จากจำเลยที่ 1 โดยสุจริตและมีค่าตอบแทน การที่ ภายหลังโจทก์ไปขอไถ่ถอนที่ดินพิพาทคืนจากจำเลยที่ 2 ในขณะที่ยังไม่ครบกำหนดที่จำเลยที่ 1 จะไปไถ่ถอนคืนจากจำเลยที่ 2 ได้ตามสัญญา และจำเลยที่ 2 ไม่ยอมให้โจทก์ไถ่ถอน โจทก์ก็ไม่ อายยกเอาเหตุผลข้อต่อโจทก์และ ผ. อันทำให้นิติกรรมตกเป็นโมฆียะที่โจทก์ได้บอกล้างแล้วขึ้น ต่อผู้จำเลยที่ 2 ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกผู้กระทำการโดยสุจริตและได้ที่ดินพิพาทมาโดยมี ค่าตอบแทนก่อนมีการบอกล้างโมฆียกรรมได้ ตาม ปพพ. มาตรา 160 ประกอบมาตรา 1329

(2) การกลับคืนฐานะเดิมไม่ได้จำกัดเฉพาะเรื่องการคืนทรัพย์กัน เพราะนิติ กรรมที่เป็นโมฆียะอาจเป็นเรื่องที่วัตถุแห่งหนึ่งเป็นกรณีที่คู่กรณีฝ่ายหนึ่งต้องกระทำการอย่างใด อย่างหนึ่งเป็นการชำระหนี้ให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง เช่น ก. ทำสัญญาจ้าง ข. ก่อสร้างตึก หากนิติกรรม เป็นโมฆียะ และมีการบอกล้างนิติกรรมภายหลัง การงานที่ ข. ได้ทำให้กันไปตามนิติกรรมจะคืน กันก็ไม่ได้ ก็ถือว่าเป็นการพ้นวิสัยที่คู่กรณีได้กลับคืนฐานะเดิม การกลับคืนฐานะเดิมนี้อาจต้อง กระทำด้วยการให้ ข. ผู้ที่ได้กระทำการงานนั้นได้รับการชดใช้ค่าเสียหายแทนจาก ก.

(3) การคืนทรัพย์สินเพื่อจะได้มีการกลับคืนสู่ฐานะเดิม มีบัญญัติไว้ตาม **มาตรา 1376** ว่า “ถ้าจะต้องส่งทรัพย์สินคืนแก่บุคคลผู้มีสิทธิเอาคืนไซ้รู้ ท่านให้นำบทบัญญัติ มาตรา 412 – 418 แห่งประมวลกฎหมายนี้ว่าด้วยลามมิควรได้มาใช้บังคับโดยอนุโลม”

**ข้อสังเกต: มาตรา 1376** น่าจะใช้กับบุคคลภายนอกผู้สุจริตแต่ไม่เสีย ค่าตอบแทน แต่ระหว่างคู่กรณีใช้มาตรา 176 กล่าวคือ มาตรา 412 – 418 นั้น การคืนทรัพย์ฐาน ลามมิควรได้ให้พิจารณาถึงความสุจริตหรือไม่สุจริตของผู้ที่ได้ทรัพย์สินไว้เป็นหลัก ถ้ารับมาโดยไม่ สุจริตก็ต้องคืนทรัพย์เต็มจำนวน ถ้ารับโดยสุจริตก็คืนทรัพย์ให้เพียงเท่าที่เหลือตามสภาพที่เป็นอยู่ **แต่การคืนทรัพย์เพื่อให้คู่กรณีกลับคืนสู่ฐานะเดิมตามมาตรา 176 วรรค หนึ่ง** บัญญัติให้คู่กรณีต้องกลับคืนสู่ฐานะเดิม แม้จะเป็นการพ้นวิสัยที่จะกลับคืนสู่ฐานะเดิมก็ให้ใช้ ค่าเสียหายแทน โดยไม่ได้บัญญัติเลยว่ากรให้คู่กรณีกลับคืนสู่ฐานะเดิมนั้นจะต้องพิจารณาว่า

ฝ่ายที่ได้รับทรัพย์สินนั้นจะได้รับทรัพย์สินไว้โดยสุจริตหรือไม่ ฉะนั้น มาตรา 412 – 414 จะเอามา  
อนุโลมใช้แก่การคืนทรัพย์สินในกรณีนิติกรรมที่เป็นโมฆียะนั้นถูกบอกล้างไม่ได้ ส่วนมาตรา 415 –  
418 นั้น ไม่ขัดกับการที่คู่กรณีกลับคืนสู่ฐานะเดิมตามมาตรา 176 วรรคหนึ่ง จึงนำมาใช้ได้

(4) สำหรับเรื่องลาภมิควรได้นั้นมีกำหนดอายุความไว้โดยเฉพาะใน  
มาตรา 419 ว่า “ห้ามมิให้ฟ้องคดี เมื่อพ้นกำหนดปีหนึ่งนับแต่เวลาที่ฝ่ายผู้เสียหายรู้ว่าตนมีสิทธิ  
เรียกคืนหรือเมื่อพ้นสิบปีนับแต่เวลาที่สิทธินั้นมีขึ้น”

ส่วนอายุความการใช้สิทธิเรียกร้องเพื่อกลับคืนสู่ฐานะเดิมหลังจากที่มีการ  
บอกล้างนั้น บัญญัติไว้ในมาตรา 176 วรรคสาม ว่า “ห้ามมิให้ใช้สิทธิเรียกร้องอันเกิดแต่การ  
กลับคืนสู่ฐานะเดิมตามวรรคหนึ่งเมื่อพ้นหนึ่งปี นับแต่วันบอกล้างโมฆียะกรรม” – ฉะนั้น  
การใช้สิทธิเรียกร้องเพื่อกลับคืนสู่ฐานะเดิม ไม่ว่าจะเพื่อเรียกเอาทรัพย์สินหรือเรียกเอาค่าเสียหาย  
จะต้องใช้สิทธิเรียกร้องภายใน 1 ปีนับแต่วันบอกล้าง

### **เมื่อบอกล้างแล้ว ข้อสัญญาต่างๆ ปกติจะบังคับไม่ได้อีกต่อไป**

**\*\*ฎ.1955/ 2538** – จำเลยทำสัญญาจะขายที่ดินพิพาทให้โจทก์ โดยจำเลย  
รู้ก่อนว่าโจทก์ซื้อที่ดินพิพาทเพื่อสร้างโรงงานผลิตอาหารกระป๋องและรู้ว่าที่ดินพิพาทจะถูก  
เวนคืนบางส่วนเพื่อชดเชยคลองชลประทาน แต่ก็ไม่แจ้งความจริงให้โจทก์ทราบ เป็นการที่โจทก์แสดง  
เจตนาโดยสำคัญผิดในคุณสมบัติของทรัพย์สินที่จะซื้อ ซึ่งตามปกติถือว่าเป็นสาระสำคัญ สัญญาจะ  
ซื้อจะขายที่ดินพิพาทนั้นเป็นโมฆียะ เมื่อโจทก์ไปทวงเงินคืนจากจำเลย ถือว่าโจทก์ก็ได้บอกล้าง  
โมฆียกรรมแล้ว สัญญาจะซื้อจะขายจึงเป็นโมฆะมาแต่แรก คู่สัญญาต้องกลับคืนสู่ฐานะเดิม  
จำเลยต้องคืนเงินมัดจำให้แก่โจทก์พร้อมดอกเบี้ย แต่โจทก์ก็ไม่มีอำนาจฟ้องเรียกค่าเสียหายจาก  
จำเลยตามที่ระบุไว้ในสัญญาว่า “หากจำเลยผิดสัญญาแล้วจะต้องชดใช้ค่าเสียหายให้แก่โจทก์  
เป็นเงินจำนวนหนึ่ง” ได้ เพราะเป็นการขอให้บังคับตามข้อตกลงในสัญญาดังกล่าว

(กล่าวคือ เมื่อการทวงเงินถือเป็นการบอกล้างโมฆียกรรมแล้ว คู่สัญญาก็  
กลับคืนสู่ฐานะเดิม จำเลยก็ต้องคืนเงินมัดจำพร้อมดอกเบี้ยให้แก่โจทก์ ในขณะเดียวกันโจทก์จะ  
ฟ้องเรียกค่าเสียหายตามสัญญาไม่ได้ เพราะเมื่อบอกล้างแล้วก็เท่ากับไม่มีข้อสัญญาจะมาบังคับ  
ได้)

**ฎ 2471/2541** – ในขณะที่ทำสัญญาเช่าที่ดินและตึกแถวพิพาท โจทก์ไม่รู้ว่า  
ที่ดินและตึกแถวพิพาทดังกล่าวอยู่ในแนวเขตที่ดินที่จะถูกเวนคืน ซึ่งหากโจทก์ทราบความจริง  
โจทก์ก็คงไม่ทำสัญญาเช่าดังกล่าวจากจำเลย เพราะโจทก์จะไม่สามารถดำเนินกิจการร้านค้าบน

ที่ดินและตึกแถวพิพาทจนถึงจุดคุ้มทุนและมีกำไรตามความตั้งใจได้ การที่โจทก์ทำสัญญาเช่ากับจำเลยจึงเป็นการแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดในคุณสมบัติของทรัพย์ที่เช่าซึ่งตามปกติถือเป็นสาระสำคัญ การแสดงเจตนาทำสัญญาเช่าของโจทก์จึงเป็นโมฆียะ เมื่อโจทก์มีหนังสือบอกล้างโมฆียกรรมไปยังจำเลย การอันเป็นโมฆียกรรมจึงเป็นโมฆะมาแต่เริ่มแรก โจทก์และจำเลยต้องกลับคืนสู่ฐานะเดิม ตาม ป.พ.พ.มาตรา 176 จำเลยต้องคืนเงินตามสัญญาเช่าที่ได้รับไปแก่โจทก์พร้อมดอกเบี้ย

**\*\*\*ฎ. 8429/2538** – การกระทำของจำเลยเป็นการหลอกลวงให้โจทก์หลงเชื่อยินยอมโอนที่ดินให้แก่จำเลย อันเป็นการทำกลล่อหลโจทก์ ดังนั้น สัญญาขายที่ดินระหว่างโจทก์กับจำเลยจึงเป็นโมฆียะกรรม เมื่อโจทก์ฟ้องขอให้เพิกถอนถือว่าโจทก์ได้บอกล้างโมฆียะกรรมดังกล่าวแล้ว สัญญาขายที่ดินจึงตกเป็นโมฆะมาแต่เริ่มแรก อันมีผลทำให้คู่สัญญากลับคืนสู่ฐานะเดิม จำเลยต้องโอนที่ดินพิพาทกลับคืนให้แก่โจทก์และโจทก์มีหน้าที่ต้องคืนเงินค่าที่ดินซึ่งโจทก์ได้รับจากจำเลยไปแล้วทั้งหมดแก่จำเลย และในการคืนทรัพย์สินอันเกิดจากโมฆะกรรมซึ่งเป็นเงินจำนวนหนึ่งนั้น ไม่มีบทกฎหมายโดยบัญญัติให้ต้องคืนพร้อมดอกเบี้ย และคดีนี้จำเลยก็ได้ฟ้องแย้งหรือมีคำขอให้โจทก์ต้องรับผิดชอบคืนค่าที่ดินพร้อมดอกเบี้ย ศาลยอมไม่อาจพิพากษาให้โจทก์ชำระดอกเบี้ยในจำนวนเงินค่าที่ดินที่โจทก์จะต้องคืนแก่จำเลยด้วย --- (ข้อสังเกต:คือ การกลับคืนสู่ฐานะเดิมนี่ไม่เป็นการฟื้นวิสัย โจทก์จึงไม่มีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายจากจำเลยได้)

**\*\*\*ฎ. 8056/2540 (มาตรา 144, 157, 176, 368)** – โจทก์ฟ้องว่าโจทก์และจำเลยได้ตกลงทำสัญญาซื้อขายอาคารเลขที่ 1/20 ซึ่งตั้งอยู่บนที่ดินโฉนดเลขที่ 614 และ 616 ในราคา 2,800,000 บาท โจทก์ได้วางมัดจำแก่จำเลย 100,000 บาท ส่วนที่เหลือชำระในวันโอนกรรมสิทธิ์ หากจำเลยผิดสัญญายินยอมชดใช้ค่าเสียหายแก่โจทก์ 600,000 บาท แต่ปรากฏว่าอาคารดังกล่าวตั้งอยู่บนที่ดินโฉนดเลขที่ 615 และแม้จำเลยจะสามารถจดทะเบียนโอนกรรมสิทธิ์ของอาคารพิพาทพร้อมที่ดินโฉนดเลขที่ 614 และ 616 ให้โจทก์ได้หรือไม่ก็ตาม แต่โดยที่อาคารดังกล่าวเป็นส่วนควบของที่ดินโฉนดเลขที่ 615 ตามกฎหมายด้วย เมื่อตีความสัญญาจะซื้อขายดังกล่าวของโจทก์และจำเลยโดยพิเคราะห์ถึงปกติประเพณีในทางสุจริตแล้ว ต้องถือว่าไม่อยู่ในความประสงค์ของโจทก์ที่จะเข้าทำสัญญาดังกล่าวโดยไม่อาจได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ซื้อทั้งหมดได้ ต้องถือว่าโจทก์เข้าทำสัญญาโดยสำคัญผิดในคุณสมบัติของทรัพย์ซึ่งเป็นสาระสำคัญ สัญญาจะซื้อขายดังกล่าวจึงเป็นโมฆียะ เมื่อโจทก์บอกเลิกสัญญาดังกล่าวจึงมีผลเท่ากับเป็นการบอกล้างโมฆียะกรรม และต้องถือว่าสัญญาเป็นโมฆะมาแต่เริ่มแรก โจทก์และจำเลยต้อง

กลับคืนสู่ฐานะเดิม โจทก์มีสิทธิเรียกให้จำเลยคืนเงินมัดจำที่รับไปพร้อมดอกเบี้ย แต่ไม่อาจเรียกร้องค่าเสียหายอื่นใดระหว่างกันได้ (คดีนี้โจทก์ฟ้องเรียกค่าเสียหายอีก 300,000 บาท ฐานจำเลยผิดสัญญาด้วย ซึ่งเมื่อบอกล้างโมฆียกรรมแล้ว ก็ถือว่าสัญญาเป็นโมฆะมาแต่เริ่มแรกตามมาตรา 176 วรรคแรก คู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะอาศัยสัญญาดังกล่าวมาเป็นข้ออ้างเพื่อเรียกร้องค่าเสียหายใดๆ ต่อกันมิได้ ดังนั้น ที่ศาลอุทธรณ์พิพากษาในจำเลยใช้ค่าเสียหาย 300,000 บาทให้แก่โจทก์นั้น ศาลฎีกาแก้ไขให้เป็นให้จำเลยชำระเงินแก่โจทก์ 100,000 บาท พร้อมดอกเบี้ยร้อยละ 7.5 ต่อปี)

### 3. อาจให้สัตยาบันได้

การให้สัตยาบัน คือ การรับรองนิติกรรมที่เป็นโมฆียกรรมโดยจะมีผลตามกฎหมายเท่ากับเป็นการสละสิทธิที่จะบอกล้างโมฆียกรรมนั้น – ผู้มีสิทธิให้สัตยาบัน ก็ต้องเป็นบุคคลหนึ่งบุคคลใดที่ตั้งบัญญัติไว้ในมาตรา 175

#### - ผู้มีสิทธิให้สัตยาบัน

มาตรา 177 บัญญัติว่า “ถ้าบุคคลผู้มีสิทธิบอกล้างโมฆียกรรมตามมาตรา 175 ผู้หนึ่งผู้ใด ได้ให้สัตยาบันแก่โมฆียกรรม ให้ถือว่าการนั้นเป็นอันสมบูรณ์มาแต่เริ่มแรก แต่ทั้งนี้ย่อมไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิของบุคคลภายนอก”

- ผู้มีสิทธิให้สัตยาบันก็คือคนจำพวกเดียวกับบุคคลที่มีสิทธิบอกล้าง ตามมาตรา 175

- นอกจากนี้การให้สัตยาบันจะสมบูรณ์ต่อเมื่อได้กระทำภายหลังเวลาที่มูลเหตุให้เป็นโมฆียกรรมนั้นหมดสิ้นไปแล้วตามมาตรา 179 วรรคหนึ่ง

มาตรา 179 บัญญัติว่า “การให้สัตยาบันแก่โมฆียกรรมนั้น จะสมบูรณ์ต่อเมื่อได้กระทำภายหลังเวลาที่มูลเหตุให้เป็นโมฆียกรรมนั้นหมดสิ้นไปแล้ว

บุคคลซึ่งศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ คนเสมือนไร้ความสามารถ หรือบุคคลวิกลจริตผู้กระทำนิติกรรมที่เป็นโมฆียะตามมาตรา 30 จะให้สัตยาบันแก่โมฆียกรรมได้ต่อเมื่อได้รู้เห็นซึ่งโมฆียกรรมนั้น ภายหลังจากที่บุคคลนั้นพ้นจากการเป็นคนไร้ความสามารถ คนเสมือนไร้ความสามารถ หรือในขณะที่จริตของบุคคลนั้นไม่วิกลแล้วแต่กรณี

ทายาทของบุคคลผู้ทำนิติกรรมอันเป็นโมฆียะ จะให้สัตยาบันแก่โมฆียกรรมได้นับแต่เวลาที่ผู้ทำนิติกรรมนั้นถึงแก่ความตาย เว้นแต่สิทธิที่จะบอกล้างโมฆียกรรมของผู้ตายนั้นได้สิ้นสุดลงแล้ว

**บทบัญญัติวรรคหนึ่งและวรรคสองมิให้ใช้บังคับ ถ้าการให้สัตยาบัน  
แก่มติขีกรรมกระทำโดยผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์**

- หลักเกณฑ์การให้สัตยาบันโดยสมบูรณ์

(1) การให้สัตยาบันจะสมบูรณ์ต่อเมื่อได้กระทำภายหลังเวลาที่มูลเหตุให้  
เป็นมติขีกรรมนั้นหมดสิ้นไปแล้ว ตามมาตรา 179 วรรคหนึ่ง – ต้องพิจารณาว่า 1.นิติกรรมเป็น  
โมฆียะเพราะเหตุใด และ 2. เหตุนั้นๆ หมดสิ้นไปแล้วหรือไม่

(2) คนไร้ความสามารถ คนเสมือนไร้ความสามารถ หรือบุคคลวิกลจริต  
ผู้กระทำนิติกรรมอันเป็นโมฆียะตามมาตรา 30 จะให้สัตยาบันได้ต่อเมื่อได้รู้เห็นซึ่งโมฆียกรรมนั้น  
และต้องให้สัตยาบันภายหลังที่พ้นจากการเป็นคนไร้ความสามารถ เสมือนไร้ความสามารถ หรือ  
ในขณะที่จิตของบุคคลนั้นไม่วิกลแล้วแต่กรณี สำหรับบุคคลวิกลจริตนั้นไม่จำเป็นต้องหายจาก  
วิกลจริตโดยเด็ดขาดแต่อย่างใด เพียงแต่ในขณะที่ให้สัตยาบันขณะจิตไม่วิกลและตนได้ทราบเรื่อง  
ที่ตนทำนิติกรรมไป ตามมาตรา 179 วรรคสอง

(3) ทายาทของบุคคลผู้ทำนิติกรรมอันเป็นโมฆียะ ให้สัตยาบันได้นับแต่  
เวลาที่ผู้ทำนิติกรรมนั้นถึงแก่ความตาย – แต่หากกรณีที่มีสิทธิที่จะบอกล้างโมฆียกรรมสิ้นสุดไป  
เพราะมิได้บอกล้างเมื่อพ้นเวลา 1 ปี นับแต่เวลาที่อาจให้สัตยาบันได้ตามมาตรา 181 ทายาทก็ไม่มี  
สิทธิให้สัตยาบันได้ ตามมาตรา 179 วรรคสาม

(4) ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือผู้พิทักษ์ให้สัตยาบันแก่มติขีกรรม  
ซึ่งกระทำโดยผู้เยาว์ คนไร้ความสามารถ หรือคนเสมือนไร้ความสามารถได้ตลอดเวลา ไม่ถูกจำกัด  
ตามวรรคหนึ่งและวรรคสองของมาตรา 179 ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 179 วรรคท้าย –  
หมายความว่า การให้สัตยาบันโดยผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือผู้พิทักษ์นั้น หากบุคคล  
เหล่านี้ทราบเรื่องการทำนิติกรรมของผู้เยาว์ คนไร้ความสามารถ หรือคนเสมือนไร้ความสามารถ  
เมื่อใด ก็ให้มีสิทธิให้สัตยาบันหรือบอกล้างได้ โดยไม่ต้องรอให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะ หรือศาลสั่งให้  
เพิกถอนคำสั่งที่ให้เป็นคนไร้ความสามารถ หรือเสมือนไร้ความสามารถเสียก่อน

แต่มาตรา 179 วรรคสาม ยังใช้บังคับกับผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล  
หรือผู้พิทักษ์อยู่ กล่าวคือ หากสิทธิบอกล้างสิ้นสุดไปแล้วตามมาตรา 181 ก็จะไม่ให้สัตยาบันไม่ได้  
เช่นกัน

- วิธีการให้สัตยาบัน

มาตรา 178 บัญญัติว่า “การบอกล้างหรือให้สัตยาบันแก่มติขีกรรมยอม  
กระทำได้โดยการแสดงเจตนาแก่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็นบุคคลที่มีตัวกำหนดได้แน่นอน”

- นอกจากนี้ การให้สัตยาบันนั้นผู้ที่จะให้สัตยาบันอาจจะให้สัตยาบันแก่นิติกรรมนั้นโดยชัดแจ้งหรือโดยปริยายก็ได้

- การให้สัตยาบันโดยปริยาย

**มาตรา 180** บัญญัติว่า “ภายหลังเวลาอันพึงให้สัตยาบันได้ตามมาตรา 179 ถ้ามีพฤติการณ์อย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้เกิดขึ้นเกี่ยวกับโมฆียะกรรม โดยการกระทำของบุคคลซึ่งมีสิทธิบอกล้างโมฆียะกรรมตามมาตรา 175 ถ้ามิได้สงวนสิทธิไว้แจ้งชัดประการใด ให้ถือว่าเป็นการให้สัตยาบัน

- (1) ได้ปฏิบัติภารกิจนั้นแล้วทั้งหมดหรือแต่บางส่วน
- (2) ได้มีการเรียกให้ชำระหนี้แล้ว
- (3) ได้มีการแปลงหนี้ใหม่
- (4) ได้มีการให้ประกันเพื่อหนี้นั้น
- (5) ได้มีการโอนสิทธิหรือความรับผิดชอบทั้งหมดหรือแต่บางส่วน
- (6) ได้มีการกระทำอย่างอื่นอันแสดงได้ว่าเป็นการให้สัตยาบัน”

**\*\*\*ฎ. 6350/2541 (ประชุมใหญ่)** – สัญญาจะซื้อจะขายเป็นนิติกรรมที่ ส. ผู้จะขายเป็นบุคคลวิกลจริต (ภายหลังถูกศาลสั่งเป็นคนไร้ความสามารถ) และได้กระทำในขณะที่จริตวิกลอยู่ ทั้ง จ. ผู้จะซื้อได้รู้แล้วด้วยว่า ส. เป็นคนวิกลจริต นิติกรรมสัญญาจะซื้อจะขายจึงตกเป็นโมฆียะ แต่ผู้ร้องในฐานะผู้อนุบาลซึ่งมีสิทธิบอกล้างนิติกรรมอันเป็นโมฆียะนั้นมิได้บอกล้างต่อผู้จะซื้อ ทั้งผู้ร้องยังได้แสดงเจตนาขอทำนิติกรรมซื้อขายที่ดินดังกล่าวแทน ส. โดยการไปติดต่อเจ้าหน้าที่ที่สำนักงานที่ดินและยื่นคำร้องขอต่อศาลเพื่อขอทำนิติกรรมโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินขายแทน ส. ซึ่งผู้รับมอบอำนาจของ จ. ผู้จะซื้อได้มาแถลงต่อศาลขึ้นต้นว่าประสงค์จะซื้อที่ดินทุกแปลง พฤติการณ์ดังกล่าวถือได้ว่าผู้ร้องได้ให้สัตยาบันแก่สัญญาจะซื้อจะขาย ซึ่งเป็นโมฆียะกรรมโดยการแสดงเจตนาแก่ จ. ผู้จะซื้อซึ่งเป็นคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งแล้ว ตาม ปพพ. มาตรา 178 สัญญาจะซื้อจะขายจึงเป็นอันสมบูรณ์มาแต่เริ่มแรกตามมาตรา 177 มีผลผูกพันให้ผู้ร้องต้องปฏิบัติตามสัญญา

### 3. มีบททั่วไปคุ้มครองบุคคลภายนอก

**มาตรา 177 ตอนท้าย** บัญญัติว่า “...แต่ทั้งนี้ ย่อมไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิของบุคคลภายนอก”

**ข้อสังเกต: มาตรา 160** – เป็นบทคุ้มครองบุคคลภายนอกเฉพาะนิติกรรมที่เป็นโมฆียะเพราะกลฉ้อฉลเท่านั้น ซึ่งบุคคลภายนอกผู้สุจริต คือ บุคคลภายนอกไม่ทราบว่ามีผู้โอน

ทรัพย์มาโดยนิติกรรมที่เป็นโมฆียะนั้นเอง บุคคลภายนอกนั้นก็จะได้รับความคุ้มครองไม่ต้องคืนทรัพย์นั้นแก่เจ้าของเดิม

**ส่วนมาตรา 1329** ใช้กับนิติกรรมที่เป็นโมฆียะด้วยเหตุอื่นทุกกรณี

### สัญญา

- **ประเภทของสัญญา** (แบ่งตามความมุ่งหมายหรือตามลักษณะของสัญญา)

1. สัญญาที่ก่อผลผูกพันระหว่างคู่สัญญากับสัญญาเพื่อประโยชน์ของบุคคลภายนอก
2. สัญญาต่างตอบแทนกับสัญญาไม่ต่างตอบแทน

สัญญาต่างตอบแทน เป็นสัญญาที่คู่สัญญาแต่ละฝ่ายจะมีหน้าที่ต้องชำระตอบแทนซึ่งกันและกัน เช่น สัญญาซื้อขาย แลกเปลี่ยน เช่าทรัพย์ เป็นต้น

สัญญาต่างตอบแทนมีลักษณะพิเศษ คือ คู่สัญญาต่างมีหน้าที่ต้องชำระแก่อีกฝ่ายหนึ่ง และการชำระหนี้ของคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งเป็นเงื่อนไขของการชำระหนี้ของอีกฝ่ายหนึ่ง ส่วน สัญญาไม่ต่างตอบแทน เป็นสัญญาที่ก่อให้เกิดหนี้แก่คู่สัญญาเพียงฝ่ายเดียว

3. สัญญามีค่าตอบแทนกับสัญญาไม่มีค่าตอบแทน

สัญญามีค่าตอบแทน หมายถึง สัญญาที่คู่สัญญามีสิทธิได้ค่าตอบแทน ซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์หรือทรัพย์สินหรือการชำระหนี้ตอบแทนก็ได้ สัญญาต่างตอบแทนก็อาจจะเป็นสัญญามีค่าตอบแทนด้วย เช่น สัญญาจ้างแรงงาน สัญญาจ้างทำของ ส่วนสัญญาไม่มีค่าตอบแทน เช่น สัญญาให้โดยเสน่หา สัญญายืมใช้คงรูป สัญญาฝากทรัพย์ไม่มีบำเหน็จ เป็นต้น

4. สัญญาประธาน กับสัญญาอุปกรณ์
5. เอกเทศสัญญากับสัญญาไม่มีชื่อ

- **สาระสำคัญของสัญญา**

- (1) ต้องมีบุคคลเป็นคู่สัญญาตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไป
- (2) ต้องมีการแสดงเจตนาเป็นคำเสนอคำสนองถูกต้องตรงกัน
- (3) ต้องมีวัตถุประสงค์ หมายถึงประโยชน์สุดท้ายที่คู่กรณีจะพึงได้รับจากการเข้าทำสัญญา วัตถุประสงค์ของสัญญา คู่สัญญาทุกฝ่ายต้องร่วมรับรู้กัน

- **การก่อให้เกิดสัญญา** – คำเสนอและคำสนองถูกต้องตรงกัน สัญญาเกิด

## คำเสนอ

- ลักษณะของคำเสนอ

**คำเสนอ** คือ การแสดงเจตนาแสดงความประสงค์ของผู้แสดงเจตนาต่อบุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง เพื่อขอให้อีกฝ่ายหนึ่งนั้นทำสัญญาด้วย เพราะฉะนั้น คำเสนอ คือ คำขอให้ทำสัญญา โดยคำเสนอ มีลักษณะสำคัญ 4 ประการ คือ

- (1) คำเสนอเป็นนิติกรรมฝ่ายเดียวที่ต้องมีผู้รับการแสดงเจตนา
  - หากทำต่อผู้อยู่เฉพาะหน้า จะมีผลเมื่อเขาได้ทราบ
  - หากทำต่อบุคคลซึ่งไม่ได้อยู่เฉพาะหน้า จะมีผลเมื่อคำเสนอไปถึงผู้รับการแสดงเจตนา คือ ไปอยู่ในอำนาจของผู้นั้นที่จะทราบการแสดงเจตนา นั้นได้
- (2) คำเสนอนั้นจะต้องมีความชัดเจนแน่นอน
  - หากไม่แน่นอน อาจจะเป็นเพียงคำปรารภ คำทาบถาม หรือคำเชื้อเชิญ เพื่อให้อีกฝ่ายทำคำเสนอ หรือเชื้อเชิญให้มีการมาตกลงกันทำสัญญาในรายละเอียดอีกครั้ง

- **กรณีที่มีทั้งคำเสนอและคำปรารภอยู่ด้วยกัน เมื่ออีกฝ่ายสนองรับ ก็มีผลเป็นสัญญาเฉพาะส่วนที่เป็นคำเสนอ**

ฎ 411/2490 - “โจทก์ประสงค์ซื้อแร่ดีบุก 60 ตัน แต่จะขอซื้อในวันนี้ ก่อน 10 ตัน ที่เหลือจะขอซื้อเป็นคราวๆ จนกว่าจะหมด ดังนี้ เมื่อจำเลยสนองรับ ก็เกิดเป็นสัญญาซื้อขายแร่ดีบุก 10 ตัน ส่วนที่เหลือ 50 ตัน เป็นเพียงคำปรารภของโจทก์ว่าประสงค์จะซื้อแร่จำนวน 50 ตัน แม้จำเลยเจ้าของแร่ตอบตกลงจะขาย ก็ไม่เกิดสัญญาซื้อขายแร่ดีบุก 50 ตัน เพราะไม่มีคำเสนอไปแต่แรก

- **กรณีจะเป็นคำเสนอหรือไม่ต้องพิจารณาจากข้อความทั้งหมด เป็นสำคัญ หากเป็นการทำคำเสนอ ผู้สนองรับจะต้องปฏิบัติให้ตรงตามเงื่อนไขของคำเสนอด้วย มิฉะนั้นสัญญาจะไม่เกิดขึ้น**

ฎ 3249/2537 - ประกาศประกวดราคามีข้อสัญญาว่า โจทก์มีสิทธิที่จะเลือกทำสัญญากับผู้เข้าประกวดราคารายใดก็ได้ โดยไม่จำเป็นต้องทำสัญญากับผู้ประกวดราคาสูงสุดหรือไม่เลือกผู้ประกวดราคารายใดเลยก็ได้ **ดังนี้ ประกาศประกวดราคาเป็นเพียง “คำเชื้อเชิญให้ทำคำเสนอเท่านั้น”** หนังสือประกวดราคาของโจทก์จึงเป็นคำเสนอของโจทก์ที่ประสงค์จะเข้าทำสัญญาเช่าซื้อที่ดินพิพาทกับจำเลยเท่านั้น การที่จำเลยมีหนังสือแจ้งให้โจทก์เป็นผู้มีสิทธิเช่าซื้อที่ดินพิพาทได้ โดยโจทก์ต้องนำหลักฐานการแสดงการตกลงระหว่างโจทก์กับผู้อยู่อาศัยในที่ดิน

พิพาทที่ว่าจะขนย้ายทรัพย์สินออกจากที่ดิน โดยไม่เรียกร้องใดๆ จากจำเลยมาแสดงภายใน 30 วัน หนังสือของจำเลยดังกล่าวเป็นคำสนองอันมีข้อความเพิ่มเติม มีข้อจำกัดหรือมีข้อแก้ไขอย่างอื่น ประกอบด้วย ถือว่าเป็นการบอกปิดไม่รับคำเสนอบางส่วนของโจทก์ ทั้งเป็นคำเสนอใหม่ด้วยในตัว ตาม ปพพ.มาตรา 359 วรรคสอง เมื่อโจทก์ไม่ได้ดำเนินการสนองตามคำเสนอของจำเลยภายใน เวลาที่กำหนดไว้ สัญญาระหว่างโจทก์จำเลยจึงยังไม่เกิดขึ้น

(3) คำเสนออาจแสดงเจตนาต่อบุคคลโดยเฉพาะหรือต่อสาธารณชน

(4) คำเสนอนั้นผู้เสนอไม่มีสิทธิปฏิเสธหรือเลือกปฏิบัติ – แต่ถ้าหากว่าผู้ทำคำ เสนอมีสิทธิที่จะปฏิบัติไม่ยอมทำสัญญาด้วยกับผู้ที่สนองรับ กรณีเช่นนั้นข้อความที่เขาแสดง เจตนาจะไม่ใช้คำเสนอ

● ผลของคำเสนอ

1. เมื่อมีการสนองรับตามคำเสนอนั้นก็จะเกิดเป็นสัญญา
2. คำเสนอนั้นถอนไม่ได้

2.1 คำเสนอที่ป่งระยะเวลาให้ทำคำสนอง

**มาตรา 354** บัญญัติว่า “คำเสนอจะทำสัญญาอันป่งระยะเวลาให้ทำคำ สอนอนั้น ท่านว่าไม่อาจจะถอนได้ภายในระยะเวลาที่ป่งไว้”

**\*\*\*ฎ. 748/2533** – ข้อตกลงต่อทำสัญญาเช่าที่ดินที่ว่า “ผู้ให้เช่าสัญญา ว่าเมื่อครบกำหนดอายุสัญญานี้แล้ว ผู้ให้เช่าจะให้ผู้เช่าได้เช่าต่อไปอีกเป็นเวลา 10 ปี ทั้งนี้โดยผู้ให้เช่าตกลงยินยอม ให้ผู้เช่าเช่าที่ดินดังกล่าวแล้วในค่าเช่าเดือนละ 800 บาท โดยผู้เช่ามีต้องจ่ายเงิน เป็นก้อนเพิ่มเติม” นั้น เป็นคำมั่นของผู้ให้เช่า ผู้ให้เช่าตกเป็นฝ่ายลูกหนี้ที่ผู้เช่ามีสิทธิที่จะ เรียกร้องบังคับเอาได้ก่อนสัญญาเช่าสิ้นสุด โจทก์ผู้เช่าได้แจ้งความประสงค์ในการที่จะเช่าที่ดิน พิพาทต่อไปอีก 10 ปี ให้แก่จำเลยผู้ให้เช่าทราบ และจำเลยได้รับแจ้งแล้ว จึงต้องผูกพันตามคำมั่น ของตนโดยต้องทำสัญญาให้โจทก์เช่าที่ดินพิพาทต่อไปอีก 10 ปี

**ฎ 316/2530** – สัญญาเช่าตึกแถวพิพาทข้อ 10 กำหนดว่า “เมื่อครบ กำหนดอายุสัญญา และผู้เช่าประสงค์จะเช่าต่อไป ผู้เช่าจะได้เสนอขอต่อสัญญาเช่าต่อผู้ให้เช่า ภายในกำหนด 60 วัน หากมิได้ขอต่ออายุสัญญาภายในกำหนดนี้ ให้ถือว่าผู้เช่าสละสิทธิการเช่า ...” และมีหมายเหตุต่อทำสัญญาดังกล่าวที่ว่า “สัญญานี้มีอายุ 15 ต่ออายุสัญญา 3 ปีต่อ 1 ครั้ง ทุกครั้งที่ต่ออายุสัญญา ผู้เช่าต้องนำเงินมาบำรุงวัด เป็นจำนวน 6,000 บาท” ดังนี้ เมื่อสัญญาเช่า ครบกำหนด จำเลยผู้เช่าได้มีหนังสือแสดงความจำนงค์ขอเช่าต่อโจทก์ที่ 1 ผู้ให้เช่า ภายใน กำหนดเวลาที่ระบุไว้ในสัญญา จึงเท่ากับผู้เช่าสนองรับคำเสนอของผู้ให้เช่าแล้ว ถือได้ว่า สัญญา

เช่าเกิดขึ้นใหม่ทันทีตามเงื่อนไขและวิธีการที่ระบุไว้ในสัญญาเช่าฉบับเดิม โดยไม่จำเป็นต้องทำสัญญาเช่ากันใหม่อีก จำเลยอยู่ในตึกแถวพิพาทต่อมาจึงไม่เป็นละเมิด

## 2.2 คำเสนอที่ไม่ได้บ่งระยะเวลาให้ทำค้ำนอง

**มาตรา 355** บัญญัติว่า “บุคคลทำคำเสนอไปยังผู้อื่นซึ่งอยู่ห่างกันโดยระยะทาง และมีได้บ่งระยะเวลาให้ทำค้ำนอง จะถอนค้ำนองของตนเสียภายในเวลาอันควร คาดหมายว่าจะได้รับคำบอกกล่าวค้ำนองนั้น ท่านว่าหาอาจจะถอนได้ไม่”

**มาตรา 356** บัญญัติว่า “คำเสนอทำแก่บุคคลผู้อยู่เฉพาะหน้า โดยมีได้บ่งระยะเวลาให้ทำค้ำนองนั้น เสนอ ณ ที่ใดเวลาใด ก็ย่อมจะสนองรับได้แต่ ณ ที่นั้น เวลานั้น ความข้อนี้ท่านให้ใช้ตลอดถึงการที่บุคคลหนึ่งทำคำเสนอไปยังบุคคลอีกคนหนึ่งทางโทรศัพท์ด้วย”

ก. คำเสนอต่อบุคคลซึ่งอยู่ห่างโดยระยะทางหรือบุคคลที่ไม่อยู่เฉพาะหน้าอันมิได้บ่งระยะเวลาให้ทำค้ำนองไว้ – ผู้เสนอจะถอนค้ำนองของตนเสียภายในเวลาอันควร คาดหมายว่าจะได้รับคำบอกกล่าวค้ำนองนั้นหาอาจทำได้ไม่ตามมาตรา 355 และเมื่อไม่มีการสนองรับจนล่วงพ้นเวลาอันควรคาดหมายแล้ว คำเสนอก็สิ้นความผูกพันไปเองโดยไม่จำเป็นต้องถอน

ระยะเวลาเพียงใดเป็นระยะเวลาที่คาดหมายได้ว่าจะได้รับคำบอกกล่าวค้ำนอง – ต้องแล้วแต่พฤติการณ์เป็นเรื่องๆ ไป

“คำเสนอถอนไม่ได้” หมายถึง คำเสนอนั้นต้องมีผลตามกฎหมายเป็นคำเสนอแล้ว – เช่นหากคำเสนอต่อบุคคลผู้อยู่ห่างกันโดยระยะทาง คำเสนอจะมีผลเมื่อไปถึงผู้รับการแสดงเจตนา แต่หากทราบใดคำเสนอยังไม่ไปถึง และผู้แสดงเจตนากลับใจ ก็สามารถถอนการแสดงเจตนาที่แสดงไปแล้วได้ โดยต้องบอกถอนไปให้ถึงก่อนหรืออย่างช้าที่สุดก็พร้อมกับการแสดงเจตนาที่ตนได้แสดงไป

ข. คำเสนอต่อบุคคลซึ่งอยู่เฉพาะหน้าอันมิได้บ่งระยะเวลาให้ทำค้ำนองไว้ ผู้รับค้ำนองจะต้องสนองรับ ณ ที่นั้น เวลานั้น – ตามมาตรา 356 หากไม่สนองรับ ณ ที่นั้น เวลานั้น คำเสนอย่อมสิ้นผลความผูกพันโดยไม่จำเป็นต้องถอนแต่อย่างใด กรณีนี้รวมถึงการทำคำเสนอทางโทรศัพท์ และเครื่องมือสื่อสารอื่นที่สามารถติดต่อกันได้ทันที

- คำเสนอสิ้นความผูกพัน

มาตรา 357 บัญญัติว่า “คำเสนอใดเขาบอกปิดไปยังผู้เสนอแล้วก็ดี หรือมิได้สนองรับภายในเวลาที่กำหนดดังกล่าวมาในมาตราทั้งสามก่อนนี้ก็ดี คำเสนอนั้นท่านว่าเป็นอันสิ้นความผูกพันแต่นั้นไป”

คำเสนอสิ้นความผูกพันได้ 3 กรณี คือ

(1) เมื่อมีการบอกปิดคำเสนอ คือ ไม่ตกลงด้วยตามที่มีการเสนอมา

ก. การบอกปิดคำเสนอโดยสิ้นเชิง ตามมาตรา 357

- การบอกปิดต้องบอกปิดไปยังผู้เสนอ

- แม้ระยะเวลาให้ทำคำสนองจะมีเหลืออยู่ก็ไม่มีผลอีกต่อไป

ฎ 2802/2523 – คำประกาศแจ้งความของจำเลยทั้งสี่ที่ให้มีการประมูลการเช่าสัมปทานโรงงานสุราบางยี่ขัน เป็นเพียงคำเชื้อเชิญให้ทำคำเสนอขึ้นมาเท่านั้น หนังสือของโจทก์ที่ขอเช่าประกวดราคาด้วยเป็นคำเสนอ เมื่อจำเลยบอกปิดคำเสนอดังกล่าว โจทก์จำเลยไม่มีสัญญาและนิติสัมพันธ์ใดๆ ต่อกัน

ข. การบอกปิดคำเสนอโดยมีเงื่อนไข กฎหมายถือว่าคำบอกปิดนั้นเป็นคำเสนอขึ้นมาใหม่ในตัวเอง โดยมาตรา 359 วรรคสอง “คำสนองอันมีข้อความเพิ่มเติม มีข้อจำกัดหรือมีข้อแก้ไขอย่างอื่นประกอบด้วยนั้น ท่านให้ถือว่าเป็นคำบอกปิดไม่รับ ทั้งเป็นคำเสนอขึ้นมาใหม่ด้วยในตัว”

ฎ 7251/2543 (คำเสนอใหม่) – โจทก์ยื่นใบสมัครเข้าโครงการเกษียณอายุก่อนกำหนด โดยไม่มีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่กำหนด ย่อมไม่มีสิทธิยื่นใบสมัครและรับสิทธิประโยชน์ตามโครงการ แต่จำเลยยอมรับใบสมัครแล้วอนุมัติให้โจทก์ลาออก โดยให้ได้รับเฉพาะเงินประกันบำนาญและเงินเพิ่มพิเศษ ส่วนเงินบำนาญพิเศษไม่อนุมัติให้ เมื่อโจทก์ขอให้พิจารณาอีกครั้ง จำเลยยังคงยืนยันไม่จ่ายเงินส่วนนี้ โจทก์ก็ได้แสดงเจตนาว่าจะไม่ลาออก แต่กลับรับเงินส่วนที่จำเลยอนุมัติให้จ่ายไปแล้ว โดยมีได้โต้แย้งสงวนสิทธิใดๆ ไว้ ถือว่าโจทก์ตกลงลาออกตามเจตนาเดิมที่แสดงไว้ในใบสมัครและสนองรับข้อเสนองของจำเลยโดยไม่ขอรับเงินบำนาญพิเศษตามที่ระบุขอไว้ในใบสมัครอีกต่อไป การที่จำเลยรับใบสมัครที่มีคำขอให้จ่ายเงินบำนาญแก่โจทก์ เช่นเดียวกับผู้ที่มีคุณสมบัติครบถ้วน เป็นเพียงการรับใบสมัครของโจทก์ไว้และจะพิจารณาคำขอของโจทก์ในโอกาสต่อไป มิใช่จำเลยยอมรับข้อเสนองของโจทก์และตกลงจ่ายเงินตามที่โจทก์ขอ

\*\*ฎ 3614/2542 – หนังสือเสนอราคาที่โจทก์มิไปถึงจำเลยถือเป็นคำเสนอตามปพพ.มาตรา 355 ส่วนหนังสือแต่งตั้งและว่าจ้างโจทก์ให้ดำเนินการพิธีการทางศุลกากรและนำ

เครื่องจักรไปส่งให้จำเลยที่จำเลยมิไปถึงโจทก์หลังได้รับคำเสนอแล้ว แม้จะไม่ได้อ้างถึงหนังสือเสนอราคาแต่ก็มิได้มีข้อความเพิ่มเติม มีข้อจำกัด หรือมีข้อแก้ไขอย่างอื่นประกอบด้วยแต่อย่างใด จึงยอมเป็นคำสนองตาม ปพพ.มาตรา 359 วรรคสอง และเมื่อคำบอกกล่าวสนองของจำเลยไปถึงโจทก์ผู้เสนอแล้ว ย่อมเป็นสัญญาขึ้นตาม ปพพ.มาตรา 361 วรรคแรก

ในสัญญาตัวแทน ตัวการและตัวแทนมักมีความเกี่ยวพันกันเป็นส่วนตัวหรือหน้าที่การงาน ปพพ.มาตรา 803 จึงวางหลักไว้ว่า ตัวแทนไม่มีสิทธิจะได้รับบำเหน็จจากกิจการที่ตนทำไปแทนตัวการ แต่สำหรับสัญญาจ้างทำของนั้น มีอยู่เสมอที่ผู้ว่าจ้างและผู้รับจ้างมิได้รู้จักผูกพันกันมาก่อน เหตุที่ทำให้สัญญากันก็เนื่องมาจากผู้ว่าจ้างต้องการผลสำเร็จของงานซึ่งผู้รับจ้างมีความถนัดและมักประกอบเป็นอาชีพโดยหวังเงินจ้างเป็นสำคัญอันเป็นเรื่องของธุรกิจการค้าการบริการ โจทก์และจำเลยไม่รู้จักเกี่ยวพันกันมาก่อน ต่างเป็นนิติบุคคลประกอบธุรกิจการค้าการให้บริการโดยมุ่งหวังผลกำไร สัญญาที่เกิดขึ้นระหว่างโจทก์กับจำเลยจึงเป็นสัญญาจ้างทำของ

**\*\*\* ฎ 2511/2540 – ประกาศประกวดราคาเช่าสะพานท่าเทียบเรือของจำเลยที่ 1 เป็นเพียงคำเชิญให้ทำคำเสนอ โจทก์ซึ่งเป็นผู้เสนอราคาสูงสุดประสงค์จะเข้าทำสัญญาเช่ากับจำเลยที่ 1 มีหนังสือถึงจำเลยที่ 1 ให้จำเลยที่ 1 ทำสัญญาเช่า หนังสือดังกล่าวเป็นคำเสนอของโจทก์ แต่จำเลยที่ 1 ขอเลื่อนการทำสัญญาออกไป หนังสือของจำเลยที่ 1 จึงเป็นคำสนองอันมีข้อความเพิ่มเติม มีข้อจำกัด หรือมีข้อแก้ไขอย่างอื่นประกอบด้วย เป็นคำบอกปิดไม่รับคำเสนอ บางส่วนของโจทก์ ทั้งเป็นคำเสนอขึ้นใหม่ด้วยในตัวตาม ปพพ.มาตรา 359 วรรคสอง ต่อมาโจทก์มีหนังสือถึงจำเลยที่ 1 ให้ทำสัญญาเช่าภายใน 7 วัน หากทำสัญญาเช่าไม่ได้ให้มีผลเป็นการเลิกสัญญาทันทีนับแต่วันครบกำหนดและต้องคืนเงินค่าประจำซองในการประมูล พร้อมค่าเสียหายให้โจทก์ จำเลยที่ 1 มีหนังสือถึงโจทก์ให้โจทก์ไปทำสัญญากับจำเลยที่ 1 ภายใน 15 วัน ซึ่งโจทก์ยืนยันไม่ประสงค์จะเข้าทำสัญญากับจำเลยที่ 1 อีกต่อไป เห็นได้ว่าการแสดงเจตนาระหว่างโจทก์กับจำเลยที่ 1 ต้องบังคับให้เป็นไปตามเจตนาทำนิติกรรมสองฝ่าย เมื่อสัญญาเกิดขึ้นไม่ได้เพราะขาดความตกลงกัน ความผูกพันระหว่างโจทก์กับจำเลยที่ 1 ย่อมสิ้นสุดลง จำเลยที่ 1 ต้องคืนเงินประจำซองให้โจทก์ จำเลยที่ 2 และที่ 3 ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องในการประมูลราคาจึงไม่ต้องมีส่วนร่วมในการคืนเงินด้วย และเมื่อยังไม่มีสัญญาเช่าต่อกัน จำเลยที่ 1 ก็ยังไม่มี ความผูกพันตามสัญญาเช่าให้โจทก์ โจทก์ไม่มีสิทธิเรียกร้องให้จำเลยที่ 1 ใช้ค่าเสียหาย**

**ฎ 2639/2515 – โจทก์เสนอราคาเครื่องปรับอากาศพร้อมด้วยค่าติดตั้งแก่จำเลยจำเลยมีหนังสือถึงโจทก์แสดงความประสงค์จะทำสัญญากับโจทก์ แต่โจทก์จะต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ คือ จะต้องยื่นแบบรูปเครื่องปรับอากาศและการติดตั้งพร้อมด้วยร่างสัญญา**

เพื่อให้จำเลยพิจารณาเห็นชอบเสียก่อน คำสนองของจำเลยเช่นนี้เป็นคำสนองอันมีข้อจำกัด จึงเป็นคำบอกปิดไม่รับ ทั้งเป็นคำเสนอขึ้นใหม่ด้วยในตัวตามมาตรา 359 วรรคสอง โจทก์มิได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขของจำเลย แม้จำเลยเพียงฝ่ายเดียวได้แสดงไว้ว่าเงื่อนไขดังกล่าวเป็นสาระสำคัญอันจะต้องตกลงกันหมดทุกข้อ เมื่อโจทก์จำเลยยังไม่ตกลงกันหมดทุกข้อ จึงถือว่า โจทก์จำเลยยังไม่มีสัญญาต่อกันตามมาตรา 366 แม้ต่อมาโจทก์ได้ส่งแบบแปลนให้จำเลย ก็เป็นเพียงเพิ่มเติมคำเสนอของโจทก์ให้บริบูรณ์เพื่อจำเลยจะได้พิจารณาสนองรับหรือไม่เท่านั้น แต่โจทก์กลับเสนอราคาสูงขึ้นอีก จำเลยย่อมมีสิทธิไม่ซื้อหรือไม่สนองรับได้

**ฎ 472/2526** – โจทก์มีหนังสือบอกเลิกสัญญาไปยังจำเลยแล้ว การแสดงเจตนาบอกเลิกสัญญาจะถอนไม่ได้ตาม ปพพ. มาตรา 386 วรรคสอง การที่โจทก์มีหนังสือขอส่งมอบสิทธิ์ให้จำเลยและขอเก็บเงินงวดสุดท้ายในเวลาต่อมาเป็นเพียงคำเสนอขึ้นใหม่ เมื่อไม่มีการสนองตอบจึงไม่ก่อให้เกิดผลแต่อย่างใด โจทก์ไม่จำเป็นต้องบอกเลิกสัญญาแก่จำเลยอีก

(2) เมื่อไม่มีการสนองภายในเวลากำหนด ตามมาตรา 357

- ระยะเวลาที่ผู้เสนอข่งให้ผู้สนองทำคำสนอง ในบางครั้งได้มีการบ่งระยะเวลาเอาไว้โดยไม่ขัดแย้งว่าเป็นระยะเวลานานเพียงใด กรณีนี้ระยะเวลาที่จะสนองรับนั้นจะนานแค่ไหน เพียงไร สุดแล้วแต่กรณีแต่ละกรณีไป เช่น ฎ 927/2498 ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า คำว่า “โดยด่วน” เป็นเงื่อนไขเวลา หมายความว่า “โดยรวดเร็ว” ปราบฎว่าโจทก์ได้รับคำเสนอขายแล้วไม่ตอบเป็นเวลา 3 สัปดาห์เศษ ถือว่าคำเสนอสิ้นความผูกพันแล้ว

- คำเสนอนั้นถ้าไม่ได้บ่งระยะเวลาให้ทำคำสนอง ก็ต้องดูว่าเสนอต้องบุคคลผู้อยู่เฉพาะหน้าหรือห่างกันโดยระยะทาง

**\*\*\*ฎ 748/2544** – ข้อความในแผ่นพับโฆษณาโครงการพนาสิน 2 ของโจทก์ เป็นเพียงหนังสือเชิญชวนให้บุคคลทั่วไปจองห้องเช่าเท่านั้น เพราะได้มีการเสนอเป็นเอกสารแก่บุคคลทั่วไป โดยมีข้อกล่าวถึงขนาด เนื้อที่อาคาร ราคาเช่าต่อห้อง 20 ปี การผ่อนชำระเงิน วันจอง ทำสัญญาผ่อนชำระ วันโอนสิทธิ การผ่อนชำระแก่สถาบันการเงินอัตราร้อยละ 11.5 ต่อปี ซึ่งหากผู้ใดสนใจจะจองห้องเช่าเนื้อที่ขนาดใดก็ติดต่อกับโจทก์ อันเป็นการชวนเชิญให้จำเลยเป็นฝ่ายทำคำเสนอเท่านั้น หนังสือเชิญชวนดังกล่าวจึงยังไม่ชัดเจนแน่นอนพอที่จะถือเป็นคำเสนอ

สำหรับสัญญาจองห้องเช่าข้อ 5 ซึ่งระบุว่า “หากผู้รับสัญญาประสงค์ให้ผู้ให้สัญญาติดต่อแหล่งเงินทุน เพื่อการกู้ยืมเงินชำระค่าเช่าล่วงหน้าตามข้อ 3.4 ผู้รับสัญญาต้องแจ้งให้ผู้ให้สัญญาทราบล่วงหน้าเป็นลายลักษณ์อักษร และผู้รับสัญญาต้องไปพบเจ้าหน้าที่ของแหล่ง

เงินกู้ตามกำหนดนัด และต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดของแหล่งเงินทุนดังกล่าวโดยผู้รับสัญญาเป็นผู้  
ออกค่าธรรมเนียม ค่าใช้จ่ายในการกู้ยืมและจดทะเบียนต่างๆ เองทั้งสิ้น” ซึ่งในวรรคสองของข้อ 5  
ระบุว่า “การติดต่อแหล่งเงินทุนเป็นเรื่องการอนุเคราะห์ให้ความสะดวกแก่ผู้รับสัญญาของผู้ให้  
สัญญา หากแหล่งเงินทุนไม่อนุเคราะห์ก็ไม่ว่าเพราะเหตุใด ๆ ผู้รับสัญญาต้องปฏิบัติตาม  
ข้อกำหนดในสัญญานี้ จะยกเหตุการณ์ไม่อนุเคราะห์แหล่งเงินทุนมาเป็นเหตุในการไม่ปฏิบัติ  
ตามสัญญาหาได้ไม่” เห็นว่าโจทก์เป็นเพียงคนกลางที่จะติดต่อหาแหล่งเงินกู้ให้จำเลยเท่านั้นหาก  
จำเลยประสงค์จะกู้ มิได้หมายความว่าโจทก์ต้องติดต่อหาแหล่งเงินกู้ให้จำเลยจนได้รับ  
อนุมัติ เมื่อข้อเท็จจริงปรากฏว่าโจทก์ติดต่อให้จำเลยกู้เงินจากบริษัทเงินทุนหลักทรัพย์นครหลวง  
เครดิตจำกัด แล้ว แต่จำเลยได้รับอนุมัติให้กู้เพียง 1,200,000 บาท ยังขาดอยู่อีกประมาณ  
500,000 บาท แม้จำเลยติดต่อโจทก์จะให้โจทก์ให้จำเลยกู้เงินจำนวน 1,700,000 บาท โจทก์รับจะ  
นำเงื่อนไขของจำเลยมาพิจารณา ก็เป็นเพียงคำเสนอของจำเลยเท่านั้น เมื่อโจทก์ไม่สนองรับ  
จำเลยก็ไม่พ้นความรับผิดชอบที่จะต้องปฏิบัติตามสัญญาของห้องเช่า การที่จำเลยไม่ชำระเงินที่เหลือ  
และไม่ไปจดทะเบียนการเช่าตามที่โจทก์กำหนด จำเลยจึงเป็นฝ่ายผิดสัญญา โจทก์ย่อมบอกเลิก  
สัญญาได้

\*\*\*ฎ 6763/2541 – แม้สัญญาระหว่างโจทก์ร่วมกับจำเลยที่กำหนดให้อาคารสิ่ง  
ปลูกสร้างตกเป็นของผู้ให้เช่าเมื่อครบกำหนดสัญญาเช่าแล้วจะเป็นสัญญาต่างตอบแทนยิ่งกว่า  
สัญญาเช่าธรรมดา และโจทก์ร่วมซึ่งเป็นผู้ให้เช่าตกลงจะให้จำเลยได้เช่าที่ดินและอาคารพิพาท  
ต่อไปเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่าสัญญาเดิมในอัตราค่าเช่าที่เป็นธรรมก็ตาม แต่ข้อตกลงที่จะให้  
จำเลยเช่าต่อเป็นเพียงข้อตกลงต่างหากนอกเหนือไปจากสัญญาเช่าซึ่งเป็นเพียงบุคคลสิทธิ คง  
มีผลผูกพันเฉพาะคู่สัญญาคือโจทก์ร่วมกับจำเลยเท่านั้น ไม่มีผลผูกพันโจทก์ซึ่งเป็น  
บุคคลภายนอกผู้รับโอนที่ดินพิพาทจากโจทก์ร่วม เพราะไม่ปรากฏว่าโจทก์ได้ตกลงยอมรับข้อ  
ผูกพันดังกล่าวในการรับโอนที่ดินพิพาทแต่อย่างใด นอกจากนี้เมื่อโจทก์มีหนังสือเสนอให้จำเลย  
เช่าที่ดินและอาคารพิพาทหลังจากครบกำหนดตามสัญญาเช่าเดิม ซึ่งเป็นคำเสนอใหม่ของโจทก์  
แต่จำเลยก็ได้สนองรับข้อเสนอดังกล่าวของโจทก์ ข้อเสนอดังกล่าวสิ้นผลไป จำเลยจึง  
ไม่มีสิทธิที่จะขอให้โจทก์ต่อสัญญาเช่าให้อีก

++++ ดูหมายเหตุท้ายฎีกา +++++

(3) เมื่อผู้เสนอตายหรือตกเป็นผู้ไร้ความสามารถ

มาตรา 169 วรรคสอง – เมื่อมีการแสดงเจตนาออกไปแล้ว กฎหมายจะถือว่าให้มีผลตามนั้นแม้ภายหลังผู้แสดงเจตนาตาย ศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ ก็ไม่มีผลย้อนหลังไปทำให้การแสดงเจตนาที่ทำไปแล้วเสียไป

**แต่มาตรา 360 กำหนดข้อยกเว้นว่า มาตรา 169 วรรคสองนั้น ไม่ใช้บังคับหากว่า**

1. **ขัดกับเจตนาอันผู้เสนอได้แสดงไว้ หรือ**
2. **ก่อนจะสนองรับนั้น คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้รู้อยู่แล้วว่าผู้เสนอตายหรือตกเป็นผู้ไร้ความสามารถ**

- ศาลฎีกานำมาตรานี้ไปใช้ในเรื่องคำมั่นจะให้เช่าด้วย กล่าวคือ ถ้าผู้ให้คำมั่นจะให้เช่าตายก่อนที่จะมีการสนองรับแล้ว ผู้เช่าที่รับคำมั่นนั้นสนองรับคำมั่นจะให้เช่ามาโดยที่รู้อยู่แล้วว่าผู้ให้เช่าตาย คำมั่นจะให้เช่านั้นก็สิ้นความผูกพัน สัญญาเช่าไม่เกิดขึ้น

**ฎ 1213/2517 (ประชุมใหญ่)** – หนังสือสัญญาเช่าระหว่างโจทก์กับนาย จ. ข้อ 5 มีข้อความว่า เมื่อครบอายุสัญญาเช่าแล้ว ผู้ให้เช่ายินยอมจดทะเบียนต่ออายุสัญญาเช่าให้แก่ผู้เช่าอีกสิบปีตามสัญญาเดิม เป็นแต่เพียงคำมั่นของนาย จ. ที่จะให้โจทก์เช่าต่อไปเท่านั้น ยังมีได้ก่อให้เกิดสัญญา แม้สัญญาเช่าเดิมจะได้ทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนไว้ **คำมั่นนี้ก็ไม่มีผลผูกพันนาย จ. เพราะโจทก์ไม่ได้สนองรับก่อนนาย จ. ตาย และเมื่อโจทก์ได้รู้อยู่แล้วว่านาย จ. ตายก่อนสัญญาเช่าจะครบกำหนดสิบปี กรณีต้องบังคับตาม ปพพ. มาตรา 360 ซึ่งบัญญัติมิให้นำบทบัญญัติมาตรา 169 วรรคสองมาใช้บังคับ คำมั่นของนาย จ. ย่อมไม่มีผลบังคับ** ไม่ผูกพันจำเลยทั้งสิ้นซึ่งเป็นทายาทผู้รับมรดกที่ดินส่วนที่โจทก์เช่าให้ต้องปฏิบัติตามโจทก์จะต้องขอให้บังคับจำเลยทั้งสิ้นจดทะเบียนต่ออายุสัญญาเช่าให้โจทก์อีก 10 ปีไม่ได้

ฎ 6515/2538

**\*\*\*ฎ 5995-5996/2538** – สัญญาเช่ามีข้อความว่า “มีกำหนดเวลาเช่า 10 ปี และผู้ให้เช่ายินยอมต่อสัญญาให้ผู้เช่า 2 ครั้งครั้งละ 10 ปี นับแต่วันทำสัญญานี้เป็นต้นไป” ข้อความดังกล่าวเป็นเพียงคำมั่นของผู้ให้เช่าว่าจะให้ผู้เช่าเช่าที่ดินต่อไปเท่านั้น ยังมีได้ก่อให้เกิดสัญญา เมื่อโจทก์ซึ่งเป็นผู้เช่าไม่ได้สนองรับก่อนผู้ให้เช่าตาย และโจทก์รู้แล้วว่าผู้ให้เช่าตายก่อนจะครบกำหนด 10 ปี ตามสัญญาเช่า กรณีต้องบังคับตาม ปพพ. มาตรา 360 ซึ่งบัญญัติมิให้นำมาตรา 169 วรรคสอง มาใช้บังคับ คำมั่นดังกล่าวย่อมไม่มีผลบังคับ และแม้สัญญาเช่าจะระบุให้สัญญาจะมีผลผูกพันไปถึงทายาทผู้รับพินัยกรรมของผู้ให้เช่าด้วยก็ตาม แต่เมื่อคำมั่นของผู้ให้เช่าไม่มีผลบังคับเสียแล้ว ก็ไม่เป็นมรดกตกทอดอันจะผูกพันจำเลยในฐานะทายาทและผู้จัดการมรดกของผู้ให้เช่าตาม ปพพ.มาตรา 169 วรรคสอง มาตรา 1599 มาตรา 1600

**\*\*\*ฎ 4392/2547** – การที่ ต. ให้จำเลยที่ 1 เช่าที่ดินพิพาทมีกำหนด 30 ปี และจะให้จำเลยที่ 1 เช่าต่อไปอีก 30 ปี หลังจากสัญญาเช่าสิ้นสุดลงถ้าจำเลยที่ 1 ต้องการ แม้สัญญาทั้ง

สองประเภทดังกล่าวจะผูกโยงสิทธิประโยชน์ต่อกัน แต่โดยผลแห่งสัญญาแล้ว แต่ละฝ่ายได้ป้องกันสิทธิอันจะก่อผลได้เสียภายนอกของแต่ละสัญญาแล้วถ้าหากมี หาใช่ข้อตกลงที่เพิ่มภาระแก่จำเลยที่ 1 ในฐานะผู้เช่าให้ต้องปฏิบัติยิ่งกว่าหน้าที่ของผู้เช่าตามปกติธรรมดาไม่ จึงไม่เป็นสัญญาต่างตอบแทนยิ่งกว่าสัญญาเช่าธรรมดา

ตามสัญญาเช่าที่ดินพิพาทที่ตกลงว่า ต. ผู้ให้เช่าจะให้จำเลยที่ 1 ผู้เช่าเช่าที่ดินพิพาทต่อไปอีก 30 ปี หลังจากสัญญาเช่าสิ้นสุดลงถ้าจำเลยที่ 1 ต้องการ โดยจำเลยที่ 1 ต้องมีหนังสือแจ้งแก่ ต. ก่อนสิ้นอายุการเช่า เป็นเพียงคำมั่นว่าจะให้จำเลยที่ 1 เช่าเท่านั้น ยังไม่ก่อให้เกิดสัญญา แม้สัญญาเช่าเดิมจะได้ทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ แต่คำมั่นนี้ก็ยังไม่ผลผูกพัน ต. เพราะจำเลยที่ 1 ไม่ได้สนองรับก่อน ต. ถึงแก่ความตาย ทั้งจำเลยที่ 1 รู้อยู่แล้วว่า ต. ถึงแก่ความตายก่อนสัญญาจะครบกำหนด 30 ปี กรณีก็ต้องบังคับตาม ปพพ. มาตรา 360 ซึ่งมีให้นำมาตรา 169 วรรคสองมาใช้บังคับ คำมั่นของ ต. ย่อมไม่มีผลบังคับ และเป็นมรดกของ ต. จึงไม่ผูกพันใจทักซึ่งเป็นผู้จัดการมรดกและเป็นทายาทผู้รับมรดกที่ดินพิพาทที่ต้องปฏิบัติตามมาตรา 1599 และมาตรา 1600 จำเลยที่ 1 จึงฟ้องแย้งขอให้บังคับใจทักจดทะเบียนต่ออายุการเช่าที่ดินพิพาทแก่จำเลยที่ 1 อีก 30 ปีไม่ได้

\*\*\* ฎ 1602/2548 – สัญญาเช่ามีข้อความว่า เมื่อครบกำหนดอายุสัญญาเช่าแล้ว ผู้ให้เช่าต้องให้ผู้เช่าเช่าต่อไป โดยผู้ให้เช่าจะต่ออายุสัญญาเช่าให้ทุกๆ 3 ปี ข้อสัญญาดังกล่าวเป็นคำมั่นของ ป. ผู้ให้เช่า ไม่ปรากฏว่าจำเลยได้ทราบก่อนจะสนองรับว่า ป. ถึงแก่กรรมไปก่อนแล้ว กรณีจึงไม่ตกอยู่ในบังคับแห่งปพพ. มาตรา 360 ต้องนำบทบัญญัติแห่ง ปพพ. มาตรา 169 วรรคสองมาใช้บังคับ คำมั่นจึงไม่เสื่อมเสียไป มีผลผูกพันใจทักผู้รับโอนซึ่งเป็นทายาทให้ต้องปฏิบัติตาม โดยให้จำเลยเช่าตึกแถวพิพาทต่อไปตามเงื่อนไขที่ระบุไว้ในสัญญาเดิม ใจทักต้องยินยอมให้จำเลยเช่าตึกแถวพิพาทต่อไปนับแต่วันที่ 1 มกราคม 2536 ถึงวันที่ 31 ธันวาคม 2538 ส่วนการต่ออายุสัญญาเช่าในระยะ 3 ปีถัดมานับแต่วันที่ 1 มกราคม 2539 เป็นต้นไป ต้องแยกพิจารณาต่างหากอีกกรณีหนึ่ง หาใช่มีผลผูกพันตลอดไปไม่

แม้ข้อความในสัญญาเช่าจะมีคำมั่นที่ ป. ผู้ให้เช่าให้ไว้ แต่คำมั่นดังกล่าวจะมีผลผูกพันในการต่ออายุสัญญาเช่าครั้งต่อไปและตกทอดแก่ใจทักได้ก็ต่อเมื่อคำมั่นนั้นมีผลบังคับก่อนครบกำหนดอายุสัญญาเช่าครั้งท้ายสุดด้วยการที่จำเลยได้แสดงเจตนาสนองรับคำมั่นโดยชอบด้วยกฎหมาย เมื่อ ป. ถึงแก่ความตายแล้วตึกแถวพิพาทตกเป็นของใจทักผู้เป็นทายาท จำเลยทราบว่ามีหนังสือขอต่ออายุสัญญาเช่าไปยังใจทักเมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2538 กรณีเช่นนี้จึงต้องบังคับตาม ปพพ. มาตรา 360 ซึ่งบัญญัติมิให้นำบทบัญญัติแห่ง ปพพ. มาตรา 169 วรรคสองมาใช้บังคับหากว่าก่อนจะสนองรับนั้นคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้รู้อยู่

แล้วว่าผู้เสนอตาย คำมั่นดังกล่าวย่อมไม่มีผลบังคับและไม่เป็นมรดกตกทอดอันจะผูกพันใจทักซึ่ง เป็นทายาท หนังสือขอต่ออายุสัญญาเช่าจึงไร้ผลและไม่ก่อให้เกิดสัญญาเช่าขึ้นใหม่ ใจทักย่อมมี สิทธิที่จะไม่ต่ออายุสัญญาเช่าตึกแถวพิพาทให้แก่จำเลยได้ เมื่อใจทักมีหนังสือไปยังจำเลย แจ้งว่า ใจทักไม่ประสงค์จะให้จำเลยเช่าตึกแถวพิพาทอีกต่อไปและบอกเลิกสัญญาเช่า สัญญาเช่าตึกแถว พิพาทจึงต้องสิ้นสุดลงในวันที่ 31 ธันวาคม 2538 อันเป็นวันครบกำหนดการต่ออายุสัญญาเช่า ใจทักย่อมฟ้องขับไล่จำเลยได้

## คำสอน

- ลักษณะของคำสอน

**คำสอน** คือการแสดงเจตนาของผู้รับคำเสนอที่แสดงต่อผู้เสนอในการตกลงรับทำสัญญา ตามคำเสนอ โดยมีลักษณะสำคัญ 4 ประการ คือ

1. คำสอนเป็นนิติกรรมฝ่ายเดียวซึ่งต้องมีผู้รับการแสดงเจตนา
2. คำสอนจะต้องแสดงต่อบุคคลโดยเฉพาะเจาะจง
3. คำสอนจะต้องมีข้อความชัดเจนแน่นอน – ถ้ามีข้อความเพิ่มเติม ข้อจำกัด ข้อ แก้ไขที่เปลี่ยนแปลง การแสดงเจตนาดังกล่าวก็จะถือเป็นคำบอกปิดไม่รับคำเสนอไม่ทำให้เกิด สัญญาขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็จะกลายเป็นคำเสนอขึ้นใหม่
4. คำสอนนั้นอาจจะเป็นการแสดงเจตนาโดยชัดแจ้งหรือโดยปริยาย หรือโดยการ นิ่งก็ได้

\*\*\* ฎ. 620/2548 – สัญญาการใช้บริการวิทยุคมนาคมเกิดขึ้นเมื่อสำนักงานใหญ่ของ ใจทักสนองรับคำเสนออันได้แก่คำขอใช้บริการที่จำเลยได้ยื่นไว้ต่อสำนักงานสาขาหรือตัวแทนของ ใจทักด้วยการเปิดสัญญาณคลื่นวิทยุคมนาคมให้จำเลยใช้บริการที่อยู่สำนักงานใหญ่ของใจทัก การพิจารณาอนุมัติคำขอและเปิดสัญญาณคลื่นวิทยุคมนาคมของสำนักงานใหญ่ของใจทักนั้น ถือ ได้ว่าเป็นการกระทำอันใดอันหนึ่ง ซึ่งมีผลเป็นการแสดงเจตนาสนองรับคำเสนอของจำเลยตามคำ ขอที่ได้ยื่นขอใช้บริการ แม้จะเป็นการแสดงเจตนาต่อจำเลยซึ่งไม่ได้อยู่เฉพาะหน้า แต่ก็ถือได้ว่า ตามปกติประเพณีการตกลงทำสัญญาการใช้บริการวิทยุคมนาคมกระทำกันในลักษณะนี้ โดยไม่ จำต้องมีคำบอกกล่าวสนองไปยังจำเลยผู้เสนอตามมาตรา 361 วรรคสองอีก เมื่อสัญญาการใช้ บริการวิทยุคมนาคมได้เกิดขึ้นที่สำนักงานใหญ่ของใจทักซึ่งตั้งอยู่ในเขตอำนาจศาลชั้นต้น และ ใจทักฟ้องขอบังคับชำระหนี้จากสัญญาดังกล่าว จึงถือได้ว่าศาลชั้นต้นเป็นศาลหนึ่งที่มีภูมิลำเนา เกิดขึ้นตาม ป.วิ.พ. มาตรา 4 (1)

ฏ 5133/2542 – ส. ผู้จัดการจำเลยสาขาขอนแก่น มิได้เป็นตัวแทนผู้มีอำนาจทำสัญญาประกันภัยแทนจำเลย ส. จึงไม่มีอำนาจรับประกันภัยรถยนต์บรรทุกคันพิพาทไว้จากโจทก์ แต่การที่ ส. รับค่าขอเอาประกันภัยไว้จากโจทก์ ก็เพียงเพื่อส่งค่าเสนอของโจทก์ให้แก่บริษัทจำเลย สำนักงานใหญ่พิจารณาว่าจะรับประกันภัยหรือไม่เท่านั้น มิใช่เป็นคำสนองรับประกันภัย เมื่อบริษัทจำเลยสำนักงานใหญ่ได้รับคำเสนอของจำเลยเมื่อเวลา 13.55 น. อันเป็นเวลาหลังจากที่รถยนต์บรรทุกคันพิพาทได้เกิดเหตุไปแล้ว ทั้งไม่ปรากฏว่าจำเลยได้มีคำสนองรับประกันภัยรถยนต์บรรทุกคันพิพาทเมื่อใด จึงฟังไม่ได้ว่าขณะรถยนต์บรรทุกเกิดเหตุ จำเลยได้รับประกันภัยแล้วอันจะต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่โจทก์

- ผลของคำสนอง

1. เกิดสัญญา

ฏ. 7670/2543 – การที่โจทก์ส่งใบโปรฟอร์มาอินวอยซ์ไปถึงจำเลยที่ 1 โดยทางโทรสารมีรายละเอียดของสินค้า ราคาและวิธีการชำระหนี้ ย่อมเป็นคำเสนอขายสินค้าเสนอต่อจำเลยที่ 1 แล้ว เมื่อจำเลยที่ 2 ซึ่งมีตำแหน่งเป็นผู้จัดการอาวุโสฝ่ายจัดซื้อของจำเลยที่ 1 ลงชื่อในช่องผู้ซื้อในเอกสารดังกล่าวแล้วส่งคืนให้โจทก์ ย่อมเป็นการแสดงเจตนาสนองรับซื้อแทนจำเลยที่ 1 สัญญาซื้อขายเมล็ดพลาสติกทรายนี้จึงเกิดขึ้นมีผลผูกพันโจทก์และจำเลยที่ 1

2. คำสนองถอนไม่ได้ แต่หากคำสนองยังไม่มีผลเป็นคำสนอง ก็ถอนการแสดงเจตนาได้ เช่นเดียวกับกรณีคำเสนอ

3. คำสนองส่งไปให้บุคคลที่อยู่ห่างโดยระยะทางนั้นไม่สิ้นผลเพราะเหตุผู้สนองตายหรือตกเป็นคนไร้ความสามารถในภายหลัง – **ข้อยกเว้นตามมาตรา 360 ใช้บังคับกรณีคำเสนอเท่านั้น** ดังนั้น หากสนองแล้วผู้เสนอรู้ว่าผู้สนองตายหรือตกเป็นคนไร้ความสามารถ คำสนอนั้นก็ไม่เสื่อมเสียไป สัญญาก็เกิด แต่หากผู้สนองแสดงเจตนาไว้ล่วงหน้าว่าหากตนตายหรือตกเป็นคนไร้หรือเสมือนไร้ฯ ก่อนการแสดงเจตนาไปถึง ให้คำสนองสิ้นความผูกพันไป เช่นนี้ก็ใช้บังคับได้

- สัญญาไม่เกิดเพราะยังไม่ได้ตกลงกันหมดทุกข้อ

**มาตรา 366 วรรคแรก** “ข้อความใดๆ แห่งสัญญาอันคู่สัญญาแม้เพียงฝ่ายเดียวได้แสดงไว้ว่าเป็นสาระสำคัญอันจะต้องตกลงกันหมดทุกข้อนั้น หากคู่สัญญายังไม่ตกลงกันได้หมดทุกข้ออยู่ตราบใด เมื่อกรณีเป็นที่สงสัย ท่านนับว่ายังมีได้มีสัญญาต่อกัน การที่ได้ทำความเข้าใจกันได้เฉพาะบางสิ่งบางอย่าง ถึงแม้ว่าจะได้ตกลงไว้ก็หาเป็นการผูกพันไม่”

คำว่า “ข้อความที่เป็นสาระสำคัญ” อันจะต้องตกลงกันนั้น แบ่งได้เป็น

1. ข้อตกลงที่เป็นสาระสำคัญของสภาพของสัญญา
2. ข้อตกลงที่เป็นสาระสำคัญของสัญญาตามเจตนาของคู่สัญญา

**\*\*ฎ 3942/2545** – โจทก์ทำสัญญาจองซื้อที่ดินพร้อมสิ่งปลูกสร้างจากบริษัทจำเลย โดยชำระเงิน 274,600 บาท แต่เมื่อถึงวันทำสัญญาจะซื้อจะขายโจทก์เห็นว่ามิใช่สัญญาที่ไม่เป็นกรรมลักษณะเอาเปรียบโจทก์หลายข้อ จึงแสดงเจตนาขอแก้ไขสัญญาให้ถูกต้องและเป็นธรรมเสียก่อนว่าจำเลยจะก่อสร้างให้แล้วเสร็จเมื่อใด จะแบ่งแยกโฉนดพร้อมโอนกรรมสิทธิ์รวมถึงการชำระเงินเมื่อใด ซึ่งล้วนแต่เป็นปกติประเพณีของการซื้อขายที่อยู่ในวิสัยของจำเลยต้องกระทำและกระทำได้ ข้อสัญญาดังกล่าวถือว่าเป็นสาระสำคัญอันจะต้องตกลงกันให้เรียบร้อยก่อน เมื่อจำเลยยอมรับว่ายังไม่ได้แก้ไขสัญญาตามที่โจทก์ขอทุกข้อ โจทก์กับจำเลยจึงยังมีได้มีสัญญาต่อกัน ตาม ปพพ.มาตรา 366 วรรคหนึ่ง สัญญาจะซื้อจะขายยังไม่เกิดขึ้น เงินที่จำเลยรับไว้จึงเป็นการรับโดยปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมายได้ ต้องคืนให้แก่โจทก์ฐานลามิควรได้ ตาม ปพพ.มาตรา 406 วรรคหนึ่ง พร้อมดอกเบี้ย

**ฎ 185/2546** – บันทึกรับข้อตกลงยกเลิกสัญญาของสิทธิการเช่าระบุว่าโจทก์และจำเลยประสงค์จะยกเลิกสัญญาของสิทธิการเช่า โดยตกลงให้โอนเงินค่าตอบแทนสิทธิการเช่าไปเป็นเงินประกันสัญญาการเช่าพื้นที่ สัญญาสิทธิการเช่าใช้บริการอุปกรณ์ระบบสาธารณูปโภค และสัญญาให้บริการภายในอาคารที่จะทำขึ้นต่อไป แล้วคืนเงินค่าตอบแทนสิทธิการเช่าส่วนที่เหลือแก่จำเลย จึงได้ทำบันทึกดังกล่าวและลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐานต่อหน้าพยานเป็นสำคัญ แสดงว่าโจทก์และจำเลยตกลงกันว่าจะต้องทำสัญญายกเลิกสัญญาของสิทธิการเช่ากันเป็นหนังสือ เมื่อโจทก์และจำเลยยังมีได้ลงลายมือชื่อในบันทึกข้อตกลงยกเลิกสัญญาของสิทธิการเช่า ย่อมถือไม่ได้ว่าได้มีการบันทึกข้อตกลงดังกล่าวแล้ว จึงไม่มีผลเป็นการยกเลิกสัญญาของสิทธิการเช่าทันที

● ถ้าตกลงกันว่าจะทำสัญญาเป็นหนังสือ สัญญาจะเกิดก็ต่อเมื่อได้ทำเป็นหนังสือแล้ว  
เท่านั้น – สัญญาไม่เกิดเพราะไม่ได้ทำเป็นหนังสือ

**มาตรา 366 วรรคสอง** “ถ้าได้ตกลงกันว่าสัญญาอันมุ่งจะทำนั้นจะต้องทำเป็นหนังสือไว้ เมื่อกรณีเป็นที่สงสัย ท่านนับว่ายังมีได้มีสัญญาต่อกันจนกว่าจะได้ทำขึ้นเป็นหนังสือ”

1. ต้องเป็นกรณีที่คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายต้องตกลงกันว่าสัญญาที่จะทำนั้นให้ทำเป็นหนังสือ
2. ต้องไม่ใช่กรณีที่กฎหมายกำหนดแบบเอาไว้ว่าสัญญาที่จะทำกันนั้นต้องทำเป็นหนังสือ

- ส่วนกรณีที่ถูกกฎหมายให้มีหลักฐานเป็นหนังสือเพื่อประโยชน์ในการฟ้องร้อง บังคับคดี แต่ถ้าคู่กรณีตกลงกันไว้ว่าต้องทำเป็นหนังสือ ก็ต้องทำ หากไม่ทำก็ถือว่าสัญญายังไม่ เกิดเช่นกัน

3. ถ้ามีการชำระหนี้หรือปฏิบัติตามสัญญาไปแล้วโดยไม่ได้ทำสัญญาเป็นหนังสือ ตามที่ตกลงกัน พฤติการณ์อาจชี้เจตนาของคู่สัญญาได้ ดังนี้

ก. คู่สัญญาตกลงกันว่าจะทำเป็นหนังสือ – แต่ได้มีการชำระหนี้กันตาม สัญญานั้นไปหมดสิ้นแล้ว โดยยังมีได้ทำสัญญาเป็นหนังสือ ก็ถือว่าสัญญาเกิดขึ้นแล้วเพราะกรณี ไม่เป็นที่สงสัย

**\*\*ฎ 6014/2539** – โจทก์ยื่นซองประกวดราคาเสนอขายเครื่องดูดฝุ่นให้ จำเลย ต่อมาจำเลยมีหนังสือเชิญโจทก์ไปทำสัญญา โจทก์ส่งผู้แทนไปลงนามในสัญญาซื้อขาย แล้วแต่ผู้อำนวยการของจำเลยยังไม่ลงนาม เนื่องจากยังมีการต่อรองราคากันอยู่ และเมื่อปรากฏ เงื่อนไขในการประกวดราคาว่า ถ้าโจทก์ไม่ไปทำสัญญากับจำเลย จำเลยจะริบหลักประกัน แสดง ว่าสัญญาที่มุ่งจะทำนี้จะต้องทำเป็นหนังสือ เมื่อจำเลยยังไม่ลงนามในสัญญา ต้องถือว่ายังไม่มี สัญญาต่อกันตาม ปพพ.มาตรา 366 วรรคสอง สัญญาซื้อขายจึงยังไม่เกิดขึ้น

**\*\*\*ฎ 2036/2542** – จำเลยเสนอราคาค่าจ้างเหมาดูแลรักษาความ ปลอดภัยตัวทรัพย์สินบริเวณอาคารที่พักข้าราชการกระทรวงยุติธรรม และโจทก์มีหนังสือถึงจำเลย ตอบตกลงสนองรับราคาตามรายละเอียดและเงื่อนไขการจ้างที่จำเลยเสนอและให้จำเลยไปลงนาม ในสัญญากับโจทก์พร้อมทั้งให้หาหลักประกันเป็นหนังสือค้ำประกันด้วย แสดงว่าโจทก์และจำเลย มีเจตนาว่าสัญญาอันจะมุ่งทำต่อกันนั้นต้องทำเป็นหนังสือ

**แต่ก่อนที่ทั้งสองฝ่ายจะทำสัญญาเป็นหนังสือ มีเหตุการณ์จำเป็น โจทก์จำเลยจึงตกลงให้จำเลยส่งพนักงานของจำเลยเข้าไปปฏิบัติหน้าที่ดูแลรักษาความ ปลอดภัยในอาคารที่พักข้าราชการกระทรวงยุติธรรมและจำเลยได้ส่งพนักงานของจำเลย เข้าไปปฏิบัติหน้าที่ในอาคารดังกล่าวตามข้อตกลงแล้ว ดังนี้ เท่ากับว่าโจทก์และจำเลยได้ตกลง กันใหม่โดยผ่อนผันไม่ต้องทำสัญญาเป็นหนังสือต่อกันเป็นการชั่วคราว และสัญญาดังกล่าวไม่มี กฎหมายบังคับว่าต้องทำเป็นหนังสือมิฉะนั้นสัญญาจะเป็นโมฆะ จึงถือได้ว่าโจทก์และจำเลยมี สัญญาต่อกันแล้ว โดยมีข้อตกลงตามคำเสนอและเงื่อนไขการจ้างเดิม ดังนั้น เมื่อพนักงานของ จำเลยไม่สามารถรักษาความปลอดภัยแก่ทรัพย์สินภายในอาคารที่พักได้ตามสัญญา จำเลยจึง ต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายแก่โจทก์ตามเงื่อนไขสัญญาจ้าง**

**\*\*\*ฎ 5343/ 2542** (กรณีไม่เข้ามาตรา 366 วรรคสอง) – จำเลยมีคำเสนอ ขายข้าวสารจำนวน 20,000 เมตริกตัน ส่งมอบเดือนตุลาคม – ธันวาคม 2537 ไปยังโจทก์ โจทก์

ตกลงให้จำเลยเป็นผู้ส่งข่าว คำเสนอและคำสนองดังกล่าวจึงถูกต้องตรงกัน ย่อมก่อให้เกิดสัญญาแล้ว แต่เมื่อจำเลยมีหนังสือขอเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขการชำระราคาและเสนอราคาใหม่ไปยังโจทก์ ถือว่าเป็นคำเสนอใหม่ โจทก์ตอบตกลงซื้อข่าวตามราคาที่เสนอมาใหม่และให้จำเลยไปทำสัญญาซื้อขายกับโจทก์ แสดงว่าคำเสนอคำสนองใหม่ถูกต้องตรงกันสัญญาเกิดขึ้นแล้ว มีผลให้เป็นการยกเลิกสัญญาเดิมและผูกพันกันตามสัญญาที่เกิดขึ้นใหม่ ต่อมาโจทก์มีหนังสือแจ้งให้จำเลยส่งมอบข่าวลงเรือในเดือนตุลาคม 2537 โดยไม่มีข้อความให้จำเลยมาทำสัญญาเป็นหนังสือ แต่กลับเร่งรัดให้จำเลยส่งมอบข่าวให้ทันกำหนดเวลา แสดงว่าโจทก์ไม่ได้มีเจตนาที่จะให้สัญญามีผลสมบูรณ์ต่อเมื่อได้ทำสัญญาเป็นหนังสือก่อน การที่จำเลยได้รับหนังสือดังกล่าวแล้วมีหนังสือขอเลื่อนไปส่งมอบข่าวในเดือนธันวาคม 2537 โดยไม่ชักท้วงหรือโต้แย้งว่าสัญญายังไม่ได้ลงนาม เนื่องจากยังไม่ได้ตกลงกันในเรื่องค่าเสียหาย การค้าประกัน และการส่งมอบ ทั้งปรากฏว่าการการค้าต่างประเทศเคยซื้อข่าวจากจำเลยโดยส่งประกาศรับซื้อไป จำเลยตอบรับ หลังจากนั้นจำเลยส่งมอบข่าวโดยไม่จำเป็นต้องทำสัญญาเป็นหนังสืออีก พฤติการณ์ของจำเลยแสดงว่าจำเลยเองมิได้มุ่งที่จะให้การซื้อขายข่าวดังกล่าวนั้นจะต้องทำสัญญากันเป็นหนังสือเช่นกัน ดังนั้น สัญญาซื้อขายระหว่างโจทก์จำเลยจึงมีผลบังคับได้ตามกฎหมายแล้ว หากได้มีกรณีที่สงสัยว่าสัญญาจะต้องทำเป็นหนังสือดังที่บัญญัติไว้ใน ปพพ.มาตรา 366 วรรคสองแต่อย่างใดไม่

ฎ. 3536/ 2532, ฎ 3427/2529, ฎ 8898/2544

ข. ถ้าคู่สัญญาตกลงกันว่าจะทำสัญญาเป็นหนังสือ – แม้มีการชำระหนี้บางส่วน หรือมีการวางมัดจำกันแต่ยังไม่มีการทำสัญญาเป็นหนังสือตามที่ตกลงกัน เมื่อกรณีเป็นที่สงสัยก็ถือว่าสัญญายังไม่เกิด

ฎ 5331/2538 – โจทก์จำเลยตกลงจะซื้อขายที่ดินกันตามเอกสารฉบับหนึ่ง โจทก์วางมัดจำในวันทำเอกสารนั้นจำนวนหนึ่ง มีข้อตกลงกันด้วยว่าจะอีก 5 วันจะวางมัดจำเพิ่มเติมรวมทั้งจะทำหนังสือสัญญากันอีกครั้งหนึ่ง เพื่อระบุรายละเอียดต่างๆ ได้แก่ การวางเงินมัดจำเพิ่ม การชำระเงินส่วนที่เหลือ การกำหนดวันโอนกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครอง ค่าภาษี ค่าธรรมเนียม และค่าใช้จ่ายในการโอน การขนย้ายบ้านและการรื้อถอนทรัพย์สินที่ปลูกอยู่ในที่ดิน การกำหนดค่าปรับในกรณีผิดสัญญา ข้อตกลงเกี่ยวกับการที่ผู้ซื้อจะเข้าไปทำประโยชน์ในที่ดิน รวมทั้งถ้าหากว่าที่ดินที่จะซื้อขายกันมีเนื้อที่เพิ่มขึ้นหรือลดลงจะคิดกันอย่างไร โดยจะให้ทนายความเป็นผู้ทำสัญญาเพิ่มเติม ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า เมื่อฟังได้ดังนี้ ข้อตกลงตามเอกสารดังกล่าวที่ทำกันไว้นั้นจะไม่ใช่หนังสือสัญญาจะซื้อขายที่ดินพิพาทที่จะบังคับกันได้ เพราะกรณีต้องตามมาตรา 366 วรรคสอง จึงต้องมีการทำสัญญาเป็นหนังสือกันก่อน ส่วนการที่โจทก์วางมัดจำแก่จำเลยนั้น เมื่อคู่สัญญากำหนดว่าจะทำสัญญาจะซื้อขายที่ดินพิพาทโดยทำสัญญาเป็น

หนังสือ ก็ต้องเป็นไปตามเจตนาของคู่สัญญา จะนำเอาวิธีอื่น เช่นการวางเงินมัดจำมาวินิจฉัยเป็น ข้อตกลงจะซื้อขายกันโดยบูรณ์หาได้ไม่

**\*\*\*ฎ 3942/2545 –** โจทก์ทำสัญญาจองซื้อที่ดินพร้อมสิ่งปลูกสร้างจากบริษัท จำเลย โดยชำระเงิน 274,600 บาท แต่เมื่อถึงวันทำสัญญาจะซื้อจะขายโจทก์เห็นว่าซื้อสัญญาที่ไม่เป็นกรรมลักษณะเอาเปรียบโจทก์หลายข้อ จึงแสดงเจตนาขอแก้ไขสัญญาให้ถูกต้องและเป็นธรรมเสียก่อนว่าจำเลยจะก่อสร้างให้แล้วเสร็จเมื่อใด ซึ่งล้วนแต่เป็นปกติประเพณีของการซื้อขายที่อยู่ในวิสัยของจำเลยต้องกระทำและกระทำได้ ข้อสัญญาดังกล่าวถือว่าเป็นสาระสำคัญอันจะต้องตกลงกันให้เรียบร้อยก่อน เมื่อจำเลยยอมรับว่ายังไม่ได้แก้ไขสัญญาตามที่โจทก์ขอทุกข้อ โจทก์กับจำเลยจึงยังมีสัญญาต่อกันตาม ปพพ.มาตรา 366 วรรค 1 สัญญาจะซื้อจะขายยังไม่เกิดขึ้น เงินที่จำเลยรับไว้จึงเป็นการรับโดยปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมายได้ ต้องคืนให้แก่โจทก์ฐานลามิควรได้ตามมาตรา 406 วรรค 1 พร้อมดอกเบี้ย

**ฎ 1825/2522 –** ประกาศให้ยื่นประกวดราคาขายของเป็นคำเชิญชวนให้ทำคำเสนอ หนังสือเสนอราคาประกาศเป็นคำเสนอ โจทก์รับคำประกวดราคาของจำเลยและแจ้งให้ไปทำหนังสือสัญญาตามกำหนดในประกาศเรียกประกวดราคาเป็นคำสนอง แต่สัญญาจะเกิดต่อเมื่อโจทก์จำเลยทำสัญญาเป็นหนังสือตามที่กำหนดในประกาศ จำเลยไม่ไปทำหนังสือสัญญา โจทก์ริบมัดจำของประกวดราคาได้ตามข้อตกลงในประกวดราคา แต่ยังไม่มีการซื้อขาย จำเลยไม่ต้องใช้ค่าเสียหายที่โจทก์ซื้อของแพงกว่าราคาที่จำเลยเสนอขายแก่โจทก์

- สัญญาเกิดแม้ยังไม่ได้ตกลงกันหมดทุกข้อ

**มาตรา 367** “สัญญาใดคู่สัญญาได้ถือว่าเป็นอันได้ทำกันขึ้นแล้ว แต่แท้จริงยังมีได้ตกลงกันในข้อหนึ่งข้อใดอันจะต้องทำความตกลงให้สำเร็จ ถ้าจะถึงอนุমানได้ว่า ถ้าหากจะไม่ทำความตกลงกันในข้อนี้ได้ สัญญานั้นก็ได้ทำขึ้นไซ้รู้ ท่านว่าข้อความส่วนที่ได้ตกลงกันแล้วก็ย่อมเป็นอันสมบูรณ์”

\*\*\*\*\*

## ผลของสัญญาต่างตอบแทน

- ความหมายของสัญญาต่างตอบแทน

**มาตรา 369** “ในสัญญาต่างตอบแทนนั้น คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งจะไม่ยอมชำระหนี้จนกว่าอีกฝ่ายหนึ่งจะชำระหนี้หรือขอปฏิบัติการชำระหนี้ก็ได้ แต่ความข้อนี้ท่านมิให้ใช้บังคับถ้าหนี้ของคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งยังไม่ถึงกำหนด”

**มาตรา 210** “ถ้าลูกหนี้จำต้องชำระหนี้ส่วนของตนต่อเมื่อเจ้าหนี้ชำระหนี้ตอบแทนด้วยไซ้ร้ แม้ถึงว่าเจ้าหนี้จะได้เตรียมพร้อมที่จะรับชำระหนี้ตามที่ลูกหนี้ขอปฏิบัตินั้นแล้วก็ดี หากไม่เสนอที่จะทำการชำระหนี้ตอบแทนตามที่เจ้าหนี้พึงต้องทำ เจ้าหนี้ก็เป็นอันได้ชื่อว่าผิดนัด”

**สัญญาต่างตอบแทน คือ** สัญญาที่คู่สัญญาแต่ละฝ่ายมีหน้าที่จะต้องชำระแก่กัน กล่าวคือ ต่างฝ่ายต่างมีหน้าที่ที่จะต้องตอบแทนหนี้ที่อีกฝ่ายชำระแก่ตน ในลักษณะที่ว่าหนี้แต่ละฝ่ายเป็นเงื่อนไขของการชำระหนี้ของอีกฝ่ายหนึ่ง เช่น สัญญาซื้อขาย สัญญาแลกเปลี่ยน สัญญาเช่าทรัพย์ สัญญาเช่าซื้อ เป็นต้น

- การชำระหนี้ตอบแทนของสัญญาต่างตอบแทน

สัญญาต่างตอบแทนมีผลให้คู่สัญญาแต่ละฝ่ายมีหนี้ต้องชำระ กล่าวคือ แต่ละฝ่ายมีฐานะเป็นเจ้าหนี้และลูกหนี้ในขณะเดียวกัน การชำระหนี้แต่ละฝ่ายเป็นเงื่อนไขซึ่งกันและกัน

นอกจากนี้ ความหมายสัญญาต่างตอบแทนยังรวมถึงสัญญาที่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งได้รับประโยชน์จากอีกฝ่ายหนึ่ง และได้ตกลงที่จะชำระหนี้ตอบแทนการที่ตนได้รับประโยชน์นั้น ข้อตกลงนั้นบังคับกันได้ ในลักษณะสัญญาต่างตอบแทน แม้ว่าหนี้แต่ละฝ่ายจะไม่เป็นเงื่อนไขของการชำระหนี้ของอีกฝ่ายหนึ่งก็ตาม

**ฎ 345/2521** – โจทก์เป็นเจ้าของที่ดิน ตกลงกับจำเลยว่าเพื่อตอบแทนการที่จำเลยปลูกบ้านให้โจทก์อยู่อาศัยหนึ่งหลัง จึงให้ฝ่ายจำเลยอยู่อาศัยในที่ดินโจทก์เป็นเวลา 30 ปี โดยไม่คิดมูลค่า เป็นสัญญาต่างตอบแทนที่ผูกพันกันตามนั้น โจทก์จะฟ้องขับไล่จำเลยก่อนครบกำหนดตามสัญญาไม่ได้ (ฎีกาที่ 423/2520)

**\*\*\*ฎ 2380/2542** – โจทก์จำเลยตกลงกันด้วยวาจาให้โจทก์มีสิทธิเก็บกินในที่ดินและสิ่งปลูกสร้างตลอดชีวิตของโจทก์ เพื่อเป็นการตอบแทนในการที่โจทก์ยกที่ดินและสิ่งปลูกสร้างนั้นให้แก่จำเลยซึ่งเป็นบุตรของโจทก์ จำเลยจะมีผลประโยชน์จากสิ่งปลูกสร้างโดยได้เงินกินเปล่าจากผู้เช่า ส่วนโจทก์มีรายได้เฉพาะการเก็บค่าเช่าเท่านั้น ข้อตกลงดังกล่าวเป็นข้อตกลงพิเศษอย่างสัญญาต่างตอบแทน ก่อให้เกิดบุคคลสิทธิแก่โจทก์ในอันที่จะเรียกร้องให้จำเลยไปจดทะเบียนสิทธิเก็บกินนั้นตราบไต่ที่จำเลยผู้เป็นเจ้าของที่ดินและสิ่งปลูกสร้างยังมีได้โอนที่ดินและสิ่งปลูกสร้างนั้น

ให้แก่บุคคลอื่น โจทก์ยอมมีอำนาจฟ้องขอให้บังคับจำเลยไปจดทะเบียนสิทธิเก็บกินได้ (ประชุมใหญ่ครั้งที่ 1/2542)

++++ ดูหมายเหตุท้ายฎีกา +++++

- เมื่อสัญญาต่างตอบแทนทำให้ทั้งสองฝ่ายมีฐานะเป็นเจ้าของหนี้ซึ่งกันและกัน และหนี้ของแต่ละฝ่ายเป็นเงื่อนไขของการชำระหนี้ตามสัญญา ผลคือ คู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะเรียกให้คู่สัญญาอีกฝ่ายชำระหนี้แก่ตนก่อนโดยที่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งจะไม่ชำระหนี้ของตนไม่ได้ เว้นแต่ หนี้ของคู่สัญญาฝ่ายที่เรียกให้คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งชำระนั้นยังไม่ถึงกำหนด

- สัญญาต่างตอบแทนจึงต้องพิจารณาประกอบ ปพพ. มาตรา 210 คือ ในสัญญาต่างตอบแทน หากเจ้าหนี้จะเรียกร้องให้อีกฝ่ายชำระหนี้แก่ตน เจ้าหนี้ซึ่งอยู่ในฐานะลูกหนี้ก็ต้องพร้อมที่จะชำระหนี้ของตนด้วย หรืออีกนัยหนึ่ง หากจะใช้สิทธิเรียกร้องก็ต้องพร้อมที่จะปฏิบัติการชำระหนี้ของตนด้วย

ฎ 3777/2540 – โจทก์ฟ้องขับไล่จำเลยออกจากที่ดิน แล้วมีการทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันในศาลว่าจำเลยยอมหรือถอนขนย้ายสิ่งปลูกสร้างออกไปภายในวันที่ 30 เมษายน 2538 โดยโจทก์ต้องจ่ายเงิน 40,000 บาท แก่จำเลยภายในกำหนดเวลาดังกล่าวเช่นกัน เมื่อถึงวันนัดจำเลยพร้อมที่จะรื้อถอนขนย้ายออกไป แต่โจทก์ไม่ได้พูดถึงเรื่องเงิน 40,000 บาท ที่จะต้องชำระแก่จำเลย จำเลยจึงไม่ยอมขนย้ายออกไป โจทก์ร้องขอต่อศาลให้บังคับคดีขับไล่จำเลยออกไปตามสัญญาประนีประนอมดังกล่าว ดังนี้ ศาลวินิจฉัยว่าสัญญาประนีประนอมยอมความดังกล่าวเป็นสัญญาต่างตอบแทน เมื่อโจทก์ไม่ได้แสดงเจตนาที่จะจ่ายเงินแก่จำเลยในวันนัดต่างๆ ที่จำเลยพร้อมจะขนย้ายออกไปแล้ว โจทก์จึงเป็นฝ่ายผิดสัญญายอมความ และยังไม่มียุติบังคับคดี

แต่หากโจทก์พร้อมจะจ่ายค่าขนย้ายแล้วจำเลยไม่ยอมย้ายออกไปจนโจทก์ต้องขอให้ศาลจับจำเลยมาขัง จำเลยจึงยอมออกจากบ้านไป เช่นนี้โจทก์ไม่ต้องจ่ายเงินดังกล่าว เพราะจำเลยเป็นฝ่ายผิดสัญญา (ฎ 2198/2514 ป.ญ.)

- หลักที่ว่าสัญญาต่างตอบแทน คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งมีสิทธิไม่ชำระหนี้จนกว่าอีกฝ่ายจะชำระหนี้ครบถ้วนนั้น ในบางกรณี หนี้ตามสัญญาที่อีกฝ่ายต้องชำระนั้นต้องพิจารณาสภาพแห่งหนี้ประกอบด้วยว่า ฝ่ายนั้นได้ชำระหนี้ครบถ้วนแล้วหรือไม่

ฎ 3107/2538 – การที่บ้านที่สร้างเสร็จมีส่วนสูงน้อยกว่าแบบแปลน 16-18 เซนติเมตรนั้น เมื่อไม่ปรากฏว่ามีข้อสัญญาให้ ก. เลิกสัญญาได้เพราะเหตุดังกล่าว และการมีส่วนสูงน้อยกว่าเช่นนั้นทำให้บ้านไร้ประโยชน์แก่ ก. นั้น ก. ย่อมไม่มีสิทธิเลิกสัญญา คงมีสิทธิเพียง

เรียกค่าเสียหายจาก ข. เท่านั้น (แต่หากว่าแบบแปลนผิดในเรื่องฐานราก เช่นนี้ ก็มีสิทธิเลิกสัญญาได้)

**\*\*\*ฎ 3624/2546 (ม.369, 387, 391) –** โจทก์จำเลยได้เข้าทำสัญญาจะซื้อจะขายที่ดินพร้อมอาคารพาณิชย์ แม้ในสัญญาจะไม่ปรากฏข้อความตามคำโฆษณา แต่เมื่อแผนผังแนบทำสัญญาซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของสัญญาแสดงถึงการรับรองของจำเลยที่จะดำเนินการก่อสร้างอาคารและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ตามที่จำเลยได้พรรณนาไว้ในคำโฆษณาประกาศขาย หาใช่เพียงเพื่อวัตถุประสงค์ในการแสดงที่ตั้งหมายเลขของอาคารพาณิชย์ที่เสนอขายเท่านั้นไม่ ถือได้ว่าการขายอาคารพาณิชย์เป็นการขายตามพรรณตาม ปพพ.มาตรา 503 เมื่อจำเลยก่อสร้างแต่เฉพาะอาคารพาณิชย์โดยไม่สร้างอาคารชุด ศูนย์การค้า สวนหย่อม และสนามเด็กเล่นให้เต็มตามโครงการ ย่อมทำให้ทำเลที่ตั้งของอาคารพาณิชย์ที่สร้างขึ้นแตกต่างไปเป็นคนละอย่างกับที่ได้ประกาศโฆษณาและระบุไว้ในแผนผังแนบทำสัญญา อันถือได้ว่าจำเลยเป็นฝ่ายผิดสัญญา โจทก์ซึ่งมีหน้าที่ต้องชำระเงินค่าซื้อที่ดินและอาคารพาณิชย์ก็ไม่จำเป็นต้องชำระเงินค่าซื้อที่เหลือต่อไปตาม ปพพ. มาตรา 369 และยังมีสิทธิเลิกสัญญาต่อจำเลยได้ตาม ปพพ. มาตรา 387 เมื่อโจทก์มีหนังสือขอบอกล้างนิติกรรมไปยังจำเลย อันถือได้ว่าใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาโดยชอบแล้ว คู่สัญญาแต่ละฝ่ายจำเป็นต้องให้อีกฝ่ายหนึ่งได้กลับคืนสู่ฐานะดังที่เป็นอยู่เดิมตาม ปพพ. มาตรา 391 จำเลยจึงต้องคืนเงินที่ได้รับไว้จำนวน 1,422,500 บาทแก่โจทก์พร้อมดอกเบี้ย

ตามคำฟ้องโจทก์แสดงข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาไว้แจ้งชัดว่า นอกจากจำเลยจะทำล้นข้อฉ้อโจทก์ เป็นเหตุให้โจทก์เข้าทำสัญญาจะซื้อจะขายที่ดินพร้อมอาคารพาณิชย์กับจำเลยแล้ว จำเลยยังผิดสัญญาไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามสัญญาและโจทก์ได้บอกเลิกสัญญาแล้ว หาใช่โจทก์ใช้สิทธิเรียกร้องกันเกิดแต่การกลับคืนสู่ฐานะเดิมเนื่องจากการบอกล้างโมฆียกรรมแต่ประการเดียวไม่ ซึ่งสิทธิเรียกร้องให้คืนเงินมัดจำและค่างวดอันสืบเนื่องมาจากการเลิกสัญญา กฎหมายมิได้บัญญัติเรื่องอายุความไว้โดยเฉพาะจึงต้องใช้อายุความ 10 ปี ตาม ปพพ. มาตรา 193/30

ตามคำฟ้องและคำให้การปรากฏข้อหาและข้อต่อสู้แจ้งชัดว่าโจทก์และจำเลยต่างได้เถียงกันว่าอีกฝ่ายหนึ่งผิดสัญญา การที่ศาลอุทธรณ์ยกประเด็นเรื่องจำเลยผิดสัญญาขึ้นวินิจฉัยจึงไม่เป็นการวินิจฉัยนอกประเด็น

**\*\*\*ฎ 549/2546 –** ตามบันทึกเพิ่มเติมแนบทำสัญญาจะซื้อจะขายที่ดินและโรงเรือนมีข้อตกลงให้จำเลยผู้จะขายต้องก่อสร้างบ้านให้แล้วเสร็จเรียบร้อยภายใน 6 เดือน และ

โจทก์ผู้จะซื้อต้องชำระเงินค่างวดที่ค้าง 6 งวดภายในระยะเวลาเดียวกัน หากฝ่ายใดผิดเงื่อนไขให้ถือว่าเป็นฝ่ายผิดสัญญา ต่อมาจำเลยก่อสร้างบ้านให้โจทก์เสร็จไม่ทันภายในกำหนดดังกล่าว ส่วนโจทก์ชำระเงินทั้ง 6 งวดให้จำเลยแล้ว จำเลยจึงผิดสัญญาและโจทก์ยอมบอกเลิกสัญญาได้

พฤติการณ์ที่โจทก์ไม่ถือเอากรณีที่จำเลยสร้างบ้านไม่เสร็จตามข้อตกลงเป็นสาระสำคัญในการบอกเลิกสัญญา แสดงว่าโจทก์ประสงค์รับโอนกรรมสิทธิ์บ้านและที่ดินตามสัญญาจะซื้อขายต่อไป เพียงแต่ขอให้จำเลยแก้ไขส่วนที่ชำรุดบกพร่องในการก่อสร้างบ้านที่เห็นประจักษ์เท่านั้น ซึ่งเป็นเรื่องปกติธรรมดาของผู้จะซื้อบ้านอยู่อาศัย จึงเป็นหน้าที่ของจำเลยต้องดำเนินการให้โจทก์ก่อนการโอนกรรมสิทธิ์ เมื่อจำเลยยังไม่ปฏิบัติการชำระหนี้ของตนให้ครบถ้วน จำเลยจึงไม่อยู่ในฐานะที่จะเรียกให้โจทก์มารับโอนกรรมสิทธิ์บ้านและที่ดิน ทั้งภายหลังจากจำเลยกลับนำบ้านและที่ดินดังกล่าวไปขายบุคคลอื่นอีก จำเลยจึงเป็นฝ่ายผิดสัญญา โจทก์บอกเลิกสัญญาได้ จำเลยจึงต้องคืนเงินค่างวดที่โจทก์ชำระไปพร้อมดอกเบี้ยแก่โจทก์

**\*\*\*\*** ฎ.4974/2545 – จำเลยเป็นผู้ให้เช่าซื้อรถยนต์ยี่ห้อมิตซูบิชิที่ ต้องส่งมอบสำเนาทะเบียนรถยนต์และแผ่นป้ายทะเบียนรถยนต์ให้แก่โจทก์ผู้เช่าซื้อ เพราะสำเนาทะเบียนรถยนต์และแผ่นป้ายทะเบียนรถยนต์เป็นสาระสำคัญในการใช้รถ จำเลยส่งมอบรถยนต์ให้โจทก์ตามสัญญาเช่าซื้อโดยรถยนต์ไม่มีสภาพเหมาะสมจะใช้งานได้ตามประโยชน์ที่มุ่งหมายโดยสัญญาเช่าซื้อ จึงต้องรับผิดชอบโจทก์ตาม ปพพ. มาตรา 472 ประกอบมาตรา 549 จำเลยจึงเป็นฝ่ายผิดสัญญาเช่าซื้อ จะอ้างเหตุอันเกิดจากบริษัท น. ซึ่งเป็นบุคคลภายนอก ยังไม่โอนทะเบียนรถยนต์ให้จำเลยไม่ได้ เนื่องจากสัญญาเช่าซื้อเป็นสัญญาต่างตอบแทน เมื่อจำเลยเป็นฝ่ายผิดสัญญา โจทก์ย่อมมีสิทธิบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อและไม่ชำระค่าเช่าซื้อได้ ตาม ปพพ.มาตรา 369

จำเลยเป็นฝ่ายผิดสัญญา เพราะไม่สามารถจัดการแก้ไขให้รถยนต์ที่เช่าซื้ออยู่ในสภาพใช้งานได้ตามประโยชน์ที่มุ่งหมายโดยสัญญา โจทก์ยอมมีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้ตาม ปพพ.มาตรา 387 ถือได้ว่าโจทก์บอกเลิกสัญญาเช่าซื้อโดยชอบแล้ว โจทก์ไม่จำเป็นต้องส่งมอบรถยนต์คืนจำเลยก่อน เนื่องจากการบอกเลิกสัญญาด้วยการส่งมอบทรัพย์สินกลับคืนให้แก่เจ้าของตาม ปพพ.มาตรา 573 นั้นเป็นบทบัญญัติให้สิทธิผู้เช่าซื้อเลิกสัญญาในกรณีที่ไม่มีผิดสัญญา ฉะนั้น เมื่อคู่สัญญาเลิกสัญญาโดยชอบแล้ว คู่สัญญาแต่ละฝ่ายจำต้องให้คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งกลับคืนสู่ฐานะดังที่เป็นอยู่เดิม ตามมาตรา 391 โดยโจทก์ต้องคืนรถยนต์พิพาทให้จำเลย และต้องใช้จ่ายเงินตามค่าแห่งการใช้สอยรถยนต์พิพาทให้จำเลยด้วย ส่วนจำเลยก็ต้องคืนค่าเช่าซื้อแก่โจทก์

\*\*\*ฎ 8281/2544 – สัญญาประนีประนอมยอมความ โจทก์มีสิทธิบังคับจำเลยสามประการ ประการแรกคือบังคับให้โอนสิทธิในที่ดินพิพาทโดยโจทก์ต้องชำระเงินตอบแทนแก่จำเลย ประการที่สองคือบังคับให้ใช้ค่าเสียหายในกรณีที่จำเลยไม่สามารถโอนสิทธิในที่ดินพิพาทได้ และประการที่สามคือให้จำเลยรื้อถอนสิ่งกีดขวางต่างๆ ออกจากที่ดินพิพาท สำหรับสิทธิของโจทก์ในประการแรกและประการที่สองการบังคับคดีต้องเป็นไปตามลำดับเพราะมิใช้กรณีที่อาจเลือกการชำระหนี้ได้ เมื่อที่ดินพิพาทได้ออกโฉนดที่ดินมีชื่อจำเลยเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ จึงเป็นกรณีที่โจทก์สามารถใช้สิทธิบังคับในประการแรกคือให้โอนกรรมสิทธิ์ที่พิพาทแก่โจทก์ได้ โจทก์ยอมไม่อาจใช้สิทธิบังคับในประการที่สองให้จำเลยใช้ค่าเสียหายแก่โจทก์ได้ การที่ศาลชั้นต้นออกหมายบังคับคดีตามคำขอของโจทก์เพื่อยึดทรัพย์สินของจำเลยมาชำระค่าเสียหายจึงเป็นการไม่ชอบ

จำเลยต้องโอนกรรมสิทธิ์ในที่ดินพิพาทให้แก่โจทก์ โดยโจทก์ต้องชำระเงินจำนวนหนึ่งให้แก่จำเลยในวันทำสัญญาโอนกรรมสิทธิ์ เห็นได้ว่าทั้งสองฝ่ายต่างเป็นเจ้าของหนี้และลูกหนี้ตามคำพิพากษาต่อกันในลักษณะสัญญาต่างตอบแทน กล่าวคือ ฝ่ายหนึ่งจะไม่ยอมชำระหนี้จนกว่าอีกฝ่ายหนึ่งจะชำระหนี้หรือขอปฏิบัติการชำระหนี้ก็ได้ เมื่อโจทก์ประสงค์จะให้จำเลยปฏิบัติการชำระหนี้โดยโอนกรรมสิทธิ์ในที่ดินพิพาทให้แก่โจทก์ โจทก์ก็ชอบที่จะขอปฏิบัติการชำระหนี้ในส่วนของตนเสียก่อน แล้วจึงขอให้ศาลบังคับคดีแก่จำเลยได้ เมื่อไม่ปรากฏว่ามีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดขอปฏิบัติการชำระหนี้แก่อีกฝ่ายหนึ่งเลยเช่นนี้ จึงต้องถือว่าทั้งสองฝ่ายต่างมีสิทธิที่จะขอปฏิบัติการชำระหนี้ในส่วนของตนและอาจใช้สิทธิขอให้บังคับคดีแก่อีกฝ่ายหนึ่งตามสัญญาต่อไป ยังไม่อาจถือว่าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเป็นฝ่ายผิดนัดหรือผิดสัญญา ฎีกาของจำเลยที่ว่าโจทก์ผิดนัดจึงไม่จำต้องวินิจฉัย

ฎ 851/2544 – แม้สัญญาจะซื้อจะขายที่ดินพร้อมสิ่งปลูกสร้างจะมีได้กำหนดวันเวลาที่ก่อสร้างบ้านให้แล้วเสร็จเมื่อใดก็ตาม แต่สัญญาดังกล่าวเป็นสัญญาต่างตอบแทน เมื่อโจทก์ชำระค่างวดทุกเดือนตลอดมา จำเลยก็ต้องสร้างบ้านให้แล้วเสร็จภายในเวลาอันสมควร แต่จำเลยหาได้ก่อสร้างบ้านให้แล้วเสร็จ ทั้งๆ ที่โจทก์ได้เตือนให้จำเลยรีบก่อสร้างให้แล้วเสร็จ โจทก์ยอมมีสิทธิไม่ชำระหนี้จนกว่าจำเลยจะชำระหนี้ตอบแทน โจทก์จึงไม่ผิดสัญญา การที่จำเลยเพิ่งแจ้งให้โจทก์ทราบว่าจำเลยจะชำระหนี้ตอบแทน โดยแจ้งให้โจทก์ทราบว่าได้ก่อสร้างบ้านแล้วเสร็จหลังพ้นกำหนดเวลาที่จำเลยขอขยายการก่อสร้างออกไปเป็นเวลานานถึง 6 เดือนเศษ เช่นนี้จำเลยจึงเป็นฝ่ายผิดสัญญา

ฎ 6472/2542 – ข้อตกลงระหว่างโจทก์กับจำเลยระบุว่า ระหว่างระยะเวลาที่โจทก์รับประกันเครื่องปรับอากาศ โจทก์ผู้ขายมีหน้าที่ต้องดูแลบำรุงรักษาซ่อมแซมและทำความสะอาด

สะอาดเครื่องปรับอากาศ ส่วนจำเลยผู้ซื้อมีหน้าที่จะต้องชำระเงินค่าบำรุงรักษาและค่าบริการทำความสะอาดเครื่องปรับอากาศที่ตกลงซื้อขายกันนั้นให้แก่โจทก์โดยแบ่งชำระเป็นรายปี ข้อตกลงดังกล่าวจึงเป็นสัญญาต่างตอบแทน ดังนั้น เมื่อระหว่างเวลาที่โจทก์รับประกัน เครื่องปรับอากาศที่โจทก์ขายให้จำเลยนั้นเกิดชำรุดบกพร่องเสียหายจำนวนมาก จำเลยได้แจ้งให้โจทก์จัดการซ่อมแซมแก้ไขแล้ว แต่โจทก์เพิกเฉยไม่ปฏิบัติตามสัญญาจนจำเลยต้องจ้างบุคคลภายนอกให้มาซ่อมแซมเครื่องปรับอากาศดังกล่าว โจทก์จึงเป็นฝ่ายผิดสัญญาต่อจำเลย จำเลยไม่ต้องชำระเงินค่าบำรุงรักษาและบริการทำความสะอาดเครื่องปรับอากาศให้โจทก์

ส่วนการซื้อขายเครื่องปรับอากาศจำนวน 91 เครื่อง ซึ่งเป็นการซื้อขายครั้งหลังนั้น เป็นการที่จำเลยสั่งซื้อเพิ่มเติมและเป็นจำนวนมากพอสมควร น่าเชื่อว่าโจทก์และจำเลยได้นำข้อตกลงและเงื่อนไขในการซื้อขายเครื่องปรับอากาศครั้งแรกตามสัญญาซื้อขายมาใช้บังคับด้วย และแม้ในสัญญาดังกล่าวจะไม่มีข้อความว่ากรณีที่โจทก์ไม่มาซ่อมแซมความชำรุดบกพร่องเครื่องปรับอากาศที่เกิดความเสียหายให้ถือว่าโจทก์เป็นฝ่ายผิดสัญญาก็ตาม แต่เมื่อสัญญานั้นเป็นสัญญาต่างตอบแทน การที่โจทก์ไม่ปฏิบัติตามภาระหนี้ให้แก่จำเลยตามสัญญาต่างตอบแทน โจทก์จึงเป็นผู้ผิดสัญญา

ฎ 6929/2542, ฎ 6185/2540

ฎีกาตามมาตรา 369 สัญญาต่างตอบแทน

**ฎ 5050/ 2547** – นอกจากธนาคารโจทก์ตกลงรับรองการจ่ายเงินตามตัวสัญญาใช้เงินพิพาทซึ่งจำเลยที่ 1 เป็นผู้ออกตัวด้วยการลงลายมือชื่อและมีข้อความว่าใช้ได้เป็นอาวัลในด้านหน้าแห่งตัวอันทำให้โจทก์ต้องรับผิดชอบตามเนื้อความแห่งตัวในฐานะผู้รับอาวัลตาม ปพพ. มาตรา 940 วรรคหนึ่ง ประกอบมาตรา 985 แล้ว ยังเป็นผลที่สืบเนื่องมาจากกรณีที่จำเลยที่ 1 ได้ทำคำขอให้รับรองตัวเงินไว้ต่อโจทก์ด้วย และถือได้ว่าเป็นสัญญาประเภทหนึ่งซึ่งมีผลผูกพันสามารถบังคับกันได้ตามกฎหมายแยกต่างหากจากความผูกพันที่โจทก์ยอมตนเป็นผู้รับอาวัลตัวสัญญาใช้เงินพิพาท ดังนั้น เมื่อตัวถึงกำหนดใช้เงิน โจทก์ได้ใช้เงินไปตามตัวสัญญาใช้เงินนั้นให้แก่ ก. แล้วมาใช้สิทธิไล่เบี้ยแก่จำเลยที่ 1 ให้รับผิดชอบตามคำขอให้รับรองตัวเงินดังกล่าว แม้โจทก์ฟ้องให้จำเลยที่ 1 ให้รับผิดชอบตัวสัญญาใช้เงินเมื่อพ้นกำหนดเวลา 3 ปี นับแต่วันตัวสัญญาใช้เงินพิพาทถึงกำหนดอันเป็นเหตุให้สิทธิเรียกร้องของโจทก์ตามตัวสัญญาใช้เงินขาดอายุความตามมาตรา 1001 แล้ว แต่สิทธิเรียกร้องของโจทก์ที่จะฟ้องบังคับให้จำเลยที่ 1 รับผิดชอบในหนี้อันเกิดจากคำขอให้รับรองตัวเงินที่จำเลยที่ 1 ทำกันไว้แก่โจทก์ก็ยังคงมีอยู่ และไม่มีบทกฎหมายบัญญัติอายุความไว้เป็นอย่างอื่น จึงมีกำหนดอายุความ 10 ปี ตามมาตรา 193/30 โจทก์ฟ้องคดีภายใน 10 ปีจึงไม่ขาดอายุความ

ฎ 7519/2547 – หนังสือสัญญาที่มีข้อความว่า ตามที่จำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นบิดาของ ข้าพเจ้าจำเลยที่ 2 ได้กู้ยืมเงินจำนวน 704,000 บาท จากโจทก์ไปนั้น บัดนี้ถึงกำหนดชำระหนี้กู้ยืมเงินแล้ว ข้าพเจ้าจำเลยที่ 2 ตกลงชำระหนี้จำนวน 704,000 บาท ดังกล่าวข้างต้นร่วมกับหรือแทน จำเลยที่ 1 โดยผ่อนชำระเป็นงวดๆ มิใช่เป็นเรื่องที่จำเลยที่ 2 ยินยอมตกลงผูกพันตนต่อโจทก์ซึ่งเป็นเจ้าหนี้เพื่อชำระหนี้ในเมื่อจำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ นั้น จึงมิใช่สัญญาค้ำประกันตามความหมายของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 680 วรรคหนึ่ง หากแต่เป็นสัญญาประเภทหนึ่งที่จำเลยที่ 2 ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกผูกพันตนต่อโจทก์เข้าชำระหนี้ร่วมกับหรือแทน จำเลยที่ 1 ในหน้าที่จำเลยที่ 1 ค้ำชำระแก่โจทก์ เมื่อหนังสือดังกล่าวมิใช่สัญญาค้ำประกันจึงไม่เป็นตราสารที่จะต้องปิดอาคารแสดมปีบริบูรณ์ตามประมวลรัษฎากร มาตรา 118 ประกอบมาตรา 113

ฎ 1211/2545 – ตามสัญญาของข้าราชการไปศึกษาหรือฝึกอบรม ณ ต่างประเทศของจำเลยข้อ 3 ระบุว่า เมื่อจำเลยสำเร็จการศึกษาหรือไม่ จำเลยจะรับราชการต่อไป ในสังกัดกรมอาชีวศึกษาโจทก์ กระทรวงศึกษาธิการหรือในกระทรวง ทบวง กรมอื่นตามที่ทางราชการเห็นสมควร และข้อ 4 ระบุว่า หากจำเลยผิดสัญญาในข้อ 3 หรือไม่กลับมารับราชการด้วยเหตุใดๆ จำเลยยินยอมชดใช้เงินเดือนหรือเงินอื่นใดที่ได้รับในระหว่างไปศึกษาพร้อมเบี้ยปรับให้แก่โจทก์ สัญญาดังกล่าวมิใช่ว่าจำเลยต้องรับราชการกับโจทก์ โจทก์เป็นผู้เห็นสมควรให้จำเลยโอนไปรับราชการที่สำนักงานสถานสถาบันราชภัฏ ซึ่งเป็นหน่วยงานในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ จำเลยจึงมิได้ปฏิบัติผิดสัญญา จึงไม่ผิดนัดและไม่มีหนี้ที่จะต้องชำระเงินตามสัญญาข้อ 4 แก่โจทก์ หนังสือรับสภาพหนี้แม้จะทำขึ้นเพื่อให้โจทก์ยอมอนุญาติให้จำเลยโอนไปรับราชการอื่นได้ ก็ไม่มีภาระผูกพันหรือทำให้มีหนี้ที่จะต้องชำระเงินตามที่รับสภาพไว้

- ผลของสัญญาต่างตอบแทนที่มีวัตถุประสงค์เป็นการโอนทรัพย์สิน

มาตรา 370 บัญญัติว่า “ถ้าสัญญาต่างตอบแทนมีวัตถุประสงค์เป็นการก่อให้เกิดหรือโอนทรัพย์สินสิทธิในทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง และทรัพย์สินนั้นสูญหรือเสียหายไปด้วยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งอันจะโทษลูกหนี้มิได้ไซ้ ท่านว่าการสูญหรือเสียหายนั้นตกเป็นพับแก่เจ้าหนี้

ถ้าไม่ใช่ทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง ท่านให้ใช้บทบัญญัติที่กล่าวมาในวรรคก่อนนี้บังคับแต่เวลาที่ทรัพย์สินนั้นกลายเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งตามบทบัญญัติแห่งมาตรา 195 วรรคสอง นั้นไป” (ข้อยกเว้น มาตรา 369)

หลักเกณฑ์มาตรา 370 คือ

1. เป็นสัญญาต่างตอบแทน
2. สัญญานั้นก่อให้เกิดหรือโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง
3. กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินเฉพาะสิ่งโอนไปยังคู่สัญญาอีกฝ่ายแล้ว
4. ทรัพย์สินสูญหายหรือเสียหาย
5. เหตุแห่งการสูญหายหรือเสียหายนั้นโทษลูกหนี้ไม่ได้

**ผลคือ การสูญหายหรือเสียหายของทรัพย์สินตกเป็นพบแก่เจ้าหนี้ นั่นคือ**

- ก. เจ้าหนี้ไม่มีสิทธิเรียกให้ลูกหนี้ส่งมอบทรัพย์สินหากทรัพย์สินสูญหาย หรือไม่มีสิทธิเรียกค่าเสียหายจากลูกหนี้หากทรัพย์สินเสียหาย และ
- ข. เจ้าหนี้ในฐานะที่เป็นลูกหนี้ยังคงต้องชำระหนี้ของตนอยู่

“ทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง” คือทรัพย์สินที่กำหนดไว้แน่นอนแล้ว ตามมาตรา 400 วรรคสอง หรือ มาตรา 195 วรรคแรก

**ฎ. 339/2506** – จำเลยทำสัญญาขายไม้สักให้โจทก์และรับเงินค่าไม้ไปแล้ว ต่อมาเจ้าหน้าที่ของโจทก์ได้ตรวจไม้ที่จำเลยเตรียมไว้ตามสัญญา และตีตราของโจทก์ลงไว้ยอมถือได้ว่าไม้ที่ตีตราแล้วนั้นเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งตาม ปพพ.มาตรา 370 และบ่งตัวทรัพย์สินแน่นอน กรรมสิทธิ์ในไม้ตกเป็นของโจทก์แล้ว เมื่อมีคนลอบวางเพลิงโรงเลื่อยจำเลย ซึ่งมีใช้ความผิดของจำเลย โจทก์จะเรียกร้องราคาไม้คืนจากจำเลยไม่ได้

ฟ้องโจทก์ตั้งประเด็นแต่เพียงว่าจำเลยมิได้ส่งมอบไม้ให้โจทก์ โจทก์มิได้ตั้งประเด็นในสัญญาอีกข้อหนึ่งซึ่งมีว่าผู้ขายจะต้องรับผิดชอบไม้ตามสัญญาจนกว่าจะได้ส่งมอบจนถึงที่ จึงไม่มีประเด็นที่ศาลจะวินิจฉัยในข้อนี้

กรณีตามมาตรานี้ ต้องทำความเข้าใจ**หลักกฎหมายอีก 3 ประการ** คือ

- (1) การโอนกรรมสิทธิ์ในสังหาริมทรัพย์โดยนิติกรรม – หากมีเจตนาให้กรรมสิทธิ์โอนไปและนิติกรรมถูกต้องตามเงื่อนไขของกฎหมายแล้ว กรรมสิทธิ์จะโอนไปทันทีโดยไม่คำนึงว่าจะมีการส่งมอบการครอบครองทรัพย์สินนั้นให้ผู้รับโอนแล้วหรือไม่
- (2) หลักที่ว่าใครเป็นเจ้าของทรัพย์สินใด หากทรัพย์สินนั้นสูญหายหรือเสียหายโดยโทษผู้อื่นไม่ได้ เจ้าของก็ต้องรับภาระความสูญหายหรือเสียหายของทรัพย์สินนั้น
- (3) เรื่องการชำระหนี้ เมื่อมีหนี้ตั้งชำระตามนิติกรรมสัญญาหรือตามกฎหมายแล้ว ต่อมาเมื่อเหตุการณ์ที่มีผลทำให้การชำระหนี้เป็นพ้นวิสัย ปัญหาว่าลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบไปหรือไม่เพียงใด เป็นไปตาม ปพพ.มาตรา 218, 219 \*\*\*\* คือ

ก. หากการชำระหนี้กลายเป็นพันธวิสัยเพราะพฤติการณ์อันใดอันหนึ่ง ซึ่งลูกหนี้ต้องรับผิดชอบ แม้ลูกหนี้ชำระหนี้ไม่ได้ ลูกหนี้ก็ต้องชดใช้ค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจากการไม่ชำระหนี้ นั้น (มาตรา 218)

ข. ถ้าการชำระหนี้เป็นพันธวิสัยเพราะพฤติการณ์ซึ่งลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบ ลูกหนี้เป็นอันหลุดพ้นจากการชำระหนี้ นั้น (มาตรา 219) และเมื่อหลุดพ้นจากหนี้จึงไม่ต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายแก่เจ้าหนี้

หลักความรับผิดของลูกหนี้ที่จะต้องชดใช้ค่าเสียหายแก่เจ้าหนี้หรือไม่ขึ้นอยู่กับ “ความผิด” ของลูกหนี้ ผลคือ ถ้าเหตุการณ์ที่ทำให้การชำระหนี้เป็นพันธวิสัยไม่อาจโทษลูกหนี้ได้ ลูกหนี้ก็ไม่ต้องชดใช้ค่าเสียหาย

เมื่อรวมหลักมาตรา 370 และมาตรา 219 แล้ว จะเห็นว่า ในกรณีตัวอย่างถ้ามีการทำสัญญาซื้อขายแจกัน มีการวางมัดจำแล้ว แต่ก่อนวันส่งมอบบ้านถูกพายุพัดทำให้แจกันเสียหายโดยสิ้นเชิง ผลคือ ความเสียหายในแจกันตกแก่ผู้ซื้อ (เจ้าหนี้) เพราะผู้ซื้อเป็นเจ้าของแล้วก็ต้องรับผิดชอบในความเสียหายเพราะโทษผู้ขายไม่ได้ และผู้ซื้อจะเรียกร้องให้ส่งมอบแจกันก็ไม่ได้ เพราะการชำระหนี้ส่งมอบแจกันเป็นพันธวิสัย และลูกหนี้ผู้ขายก็ไม่ต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายด้วย (มาตรา 219) หนี้ส่งมอบแจกันได้ระงับไปแล้ว แต่ขณะเดียวกัน ผู้ซื้อในฐานะลูกหนี้ต้องชำระราคาแจกันให้ครบถ้วน เพราะไม่มีกฎหมายระบุให้หนี้ส่วนนี้ระงับ หรือหากชำระราคาไปหมดแล้วก็ไม่มีความผิดเรียกคืน

ฎ 4341/2531 – สัญญาซื้อขายข้าวสารระหว่างโจทก์กับจำเลยมิได้กำหนดให้จำเลยจัดหาข้าวสารเพื่อส่งมอบให้แก่โจทก์จากที่ได้ การที่จำเลยทำสัญญาซื้อข้าวสารจากโรงสีชุมนุมสหกรณ์ที่จังหวัดนครนายก โจทก์ไม่ได้รู้เห็นหรือเกี่ยวข้องด้วย เมื่อเกิดเพลิงไหม้โรงสีและข้าวเปลือกที่เตรียมไว้สีเป็นข้าวสารถูกเพลิงไหม้ไปด้วย จำเลยก็สามารถจัดหาข้าวสารจากที่อื่นส่งมอบให้แก่โจทก์ได้ จำเลยจะอ้างว่าเป็นเหตุสุดวิสัย เพื่อปฏิเสธความรับผิดต่อโจทก์ไม่ได้

- สัญญาที่มีวัตถุประสงค์เป็นการโอนทรัพย์สิน แต่มีเงื่อนไขบังคับก่อน

มาตรา 371 บัญญัติว่า”บทบัญญัติที่กล่าวมาในมาตราก่อนนี้ ท่านมิให้ใช้บังคับ ถ้าเป็นสัญญาต่างตอบแทนมีเงื่อนไขบังคับก่อนและทรัพย์สินเป็นวัตถุแห่งสัญญานั้นสูญหรือทำลายลงในระหว่างที่เงื่อนไขยังไม่สำเร็จ

ถ้าทรัพย์สินเสียหายเพราะเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งอันจะโทษเจ้าหนี้มิได้และเมื่อเงื่อนไขนั้นสำเร็จแล้ว เจ้าหนี้จะเรียกให้ชำระหนี้โดยลดส่วนอันตนจะต้องชำระหนี้ตอบแทนนั้นลงหรือเลิก

สัญญาอันเสียก็ได้ แล้วแต่จะเลือก แต่ในกรณีที่ต้นเหตุเสียหายเกิดเพราะฝ่ายลูกหนี้ ท่านว่าหา  
กระทบกระทั่งสิทธิของเจ้าหนี้ที่จะเรียกค่าสินไหมทดแทนไม่” (ข้อยกเว้นมาตรา 370)

กล่าวคือ ถ้าเป็นสัญญาต่างตอบแทนที่มีเงื่อนไขบังคับก่อน และระหว่างเงื่อนไขยังไม่สำเร็จ ทรัพย์นั้นสูญหายหรือเสียหายไป ความสูญหรือเสียหายจะไม่ตกเป็นพับแก่เจ้าหนี้ เช่น  
การซื้อขายแลกเปลี่ยน หากตกลงว่ากรรมสิทธิ์ในแลกเปลี่ยนยังไม่โอนจนกว่าจะส่งมอบและผู้ซื้อชำระราคา  
ครบถ้วน เช่นนี้ผลก็จะเป็นว่าผู้ขายซึ่งยังมีกรรมสิทธิ์และเป็นลูกหนี้ต้องรับภาระในความเสียหาย  
ไป เช่นนี้เมื่อผู้ขายไม่สามารถส่งมอบแลกเปลี่ยนได้ ผู้ขายก็ไม่มีสิทธิเรียกให้ผู้ซื้อชำระราคา และหากรับ  
มัดจำมาแล้วก็ต้องคืน ตามหลักสัญญาต่างตอบแทน มาตรา 372 ไม่นำมาตรา 370 มาใช้บังคับ

**ฎ. 149/2506** – โจทก์ขายรถยนต์ให้จำเลย โดยให้จำเลยชำระราคาด้วยเงินสด  
จำนวนหนึ่งและเอารถยนต์ของจำเลยตีราคาให้โจทก์อีกจำนวนหนึ่ง ทั้งสองฝ่ายได้ส่งมอบรถยนต์  
และเงินสดให้แก่กันแล้ว แต่เนื่องจากรถยนต์ของโจทก์ยังผ่อนชำระไม่หมดและยังไม่ได้รับโอน  
ทะเบียนมา ทั้งสองฝ่ายจึงตกลงจะไปโอนทะเบียนรถยนต์ให้แก่กันเมื่อโจทก์ผ่อนชำระราคาหมด  
และรับโอนทะเบียนมาแล้ว ดังนั้น แสดงว่าทั้งสองฝ่ายยังไม่มีเจตนาโอนกรรมสิทธิ์รถยนต์ให้แก่กัน  
จนกว่าจะได้เป็นไปตามเงื่อนไขแล้ว

ระหว่างที่เงื่อนไขยังไม่สำเร็จ รถยนต์ของโจทก์ซึ่งอยู่ในความครอบครองของ  
จำเลยถูกเพลิงไหม้ใช้การไม่ได้โดยไม่ใช้ความผิดของฝ่ายใด เป็นการพ้นวิสัยที่โจทก์จะโอน  
กรรมสิทธิ์รถยนต์ให้จำเลยได้ โจทก์ก็ไม่มีสิทธิเรียกร้องให้จำเลยโอนกรรมสิทธิ์รถยนต์  
ของจำเลยให้โจทก์ เพราะสัญญาต่างตอบแทนมาตรา 372 วรรคแรก อนึ่ง เมื่อสัญญา  
ระหว่างโจทก์จำเลยยังมีเงื่อนไขบังคับอยู่ กรรมสิทธิ์ยังไม่โอนมายังโจทก์ ก็ยังไม่เรียกว่าเป็น  
สัญญาที่มีวัตถุประสงค์เป็นการก่อให้เกิดหรือโอนทรัพย์สินในทรัพย์นั้นตามมาตรา 370 ทั้ง  
มาตรา 371 ก็บัญญัติว่า สัญญาต่างตอบแทนถ้ามีเงื่อนไขบังคับก่อนและทรัพย์อันเป็นวัตถุประสงค์แห่ง  
สัญญานั้นสูญหรือถูกทำลายลงในระหว่างที่เงื่อนไขยังไม่สำเร็จ จะนำมาตรา 370 มาใช้บังคับ  
ไม่ได้อีกด้วย

- ผลของสัญญาต่างตอบแทนทั่วไป

**มาตรา 372** บัญญัติว่า “นอกจากกรณีที่กล่าวไว้ในสองมาตราก่อน ถ้าการชำระหนี้ตก  
เป็นพ้นวิสัยเพราะเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งอันจะโทษฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดก็ไม่ได้ใช้ ท่านว่าลูกหนี้หา  
สิทธิจะรับชำระหนี้ตอบแทนไม่

ถ้าการชำระหนี้ตกเป็นพ้นวิสัยเพราะเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งอันจะโทษเจ้าหนี้ได้ ลูกหนี้ก็หา  
เสียสิทธิที่จะรับชำระหนี้ตอบแทนไม่ แต่ว่าลูกหนี้ได้อะไรไว้เพราะการปลดหนี้ก็ดี หรือใช้คุณวุฒิ  
ความสามารถของตนเป็นประการอื่นเป็นเหตุให้ได้อะไรมา หรือแก้งละเลยเสียไม่ชวนชวยเอา

อะไรที่สามารถจะทำได้ก็ดี มากน้อยเท่าไร จะต้องเอามาหักกับจำนวนอันตนจะได้รับชำระหนี้  
 ตอบแทน วิธีเดียวกันนี้ท่านให้ใช้ตลอดถึงกรณีที่มีการชำระหนี้อันฝ่ายหนึ่งค้างชำระอยู่นั้นตกเป็น  
 พันวิสัยเพราะพฤติการณ์อันใดอันหนึ่งซึ่งฝ่ายนั้นมิต้องรับผิดชอบ ในเวลาเมื่ออีกฝ่ายหนึ่งผิดนัดไม่  
 รับชำระหนี้” (ข้อยกเว้นมาตรา 370 อีกชั้นหนึ่ง)

- มาตรา 372 วรรคแรกเป็นเรื่องที่บัญญัติถึงผลของสัญญาต่างตอบแทน  
 ทั่วไปซึ่ง**มิใช่**สัญญาประเภทที่มีวัตถุประสงค์เป็นการโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน เช่นสัญญาจ้าง  
 แรงงาน จ้างทำของ เช่าทรัพย์ **รวมทั้ง**สัญญาต่างตอบแทนที่มีวัตถุประสงค์เป็นการโอนทรัพย์สิน  
 เฉพาะสิ่งที่มีเงื่อนไขบังคับก่อน หรือกรรมสิทธิ์ยังไม่โอนเปลี่ยนมือไปในขณะทรัพย์นั้นสูญหรือ  
 เสียหายตามมาตรา 371 ทั้งสองกรณีนี้จะต้องใช้มาตรา 372 มาบังคับหากเกิดกรณีที่การชำระหนี้  
 ตกเป็นพันวิสัยโดยเหตุที่จะโทษเจ้าหนี้หรือลูกหนี้ไม่ได้

1) กรณีการชำระหนี้เป็นพันวิสัยเพราะเหตุอันโทษฝ่ายใดไม่ได้ –

มาตรา 372 วรรคแรก คือ (ก) เป็นสัญญาต่างตอบแทนที่มีใช้กรณีตามมาตรา 370 และ (ข) การ  
 ชำระหนี้ของลูกหนี้ตกเป็นพันวิสัยเพราะเหตุที่โทษคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่ได้

**ผลคือ** ลูกหนี้หลุดพ้นจากการชำระหนี้ หรือหนี้ของลูกหนี้ระงับสิ้นไป  
 (มาตรา 219) **และ** ลูกหนี้ไม่มีสิทธิได้รับชำระหนี้ตอบแทน หมายถึงลูกหนี้ในฐานะเจ้าหนี้ไม่มีสิทธิ  
 รับชำระหนี้ตอบแทน หากได้รับมาก่อนก็ต้องคืนแก่อีกฝ่าย

**\*\*\*ฎ 9241/2539 –** ผู้จะซื้อทำสัญญาจะซื้อขายที่ดินจากผู้จะขาย โดยผู้  
 จะซื้อวางมัดจำไว้ 4 ล้านบาท กำหนดโอนกรรมสิทธิ์กันวันที่ 8 สิงหาคม 2544 ครั้นถึงวันนัดโอน  
 ปรากฏว่าที่ดินแปลงดังกล่าวอยู่ในเขตเวนคืนที่ดิน ดังนี้ ถือว่าการชำระหนี้ตามสัญญาจะซื้อขาย  
 ตกเป็นพันวิสัยเพราะเหตุอันจะโทษฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่ได้ตามมาตรา 372 ต่างฝ่ายต่างไม่ต้องชำระ  
 หนี้ต่อกัน กรณีไม่อาจถือว่าฝ่ายใดผิดสัญญา จึงเรียกค่าเสียหายจากกันไม่ได้ ส่วนเงินมัดจำนั้น  
 เมื่อการชำระหนี้ตกเป็นพันวิสัยเพราะเหตุอันจะโทษฝ่ายใดไม่ได้ ผู้จะขายก็ต้องคืนเงินแก่ผู้ซื้อผู้  
 วางมัดจำ

**\*\*\*ฎ 10226/2539 – สัญญาซื้อขายที่ดินพร้อมสิ่งปลูกสร้างที่**

**กำหนดให้โจทก์ทั้งสองในฐานะผู้ขายต้องโอนใบอนุญาตประกอบกิจการโรงแรมให้จำเลย  
 ที่ 1 ในฐานะผู้ซื้อโดยตอนแรกในสัญญากำหนดให้ผู้ซื้อเป็นผู้ไปรับยอดหนี้ของผู้ขายตามสัญญา  
 จำนวนจากธนาคาร ท. เป็นข้อตกลงให้ผู้ซื้อชำระหนี้แก่บุคคลภายนอกโดยตรง เมื่อธนาคาร ท.  
 ไม่ยอมรับจำเลยทั้งสองเป็นผู้เข้าชำระหนี้ดังกล่าวแทนเพราะไม่เชื่อถือจำเลยทั้งสอง ผู้ซื้อซึ่งเป็น  
 ลูกหนี้ตามข้อกำหนดในสัญญาดังกล่าว จึงไม่อาจชำระหนี้ได้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ให้ผู้ซื้อเป็นผู้  
 ไปรับยอดหนี้ของผู้ขายได้ การชำระหนี้จึงกลายเป็นพันวิสัยเพราะพฤติการณ์อันใดอันหนึ่งซึ่ง**

เกิดขึ้นภายหลังที่ได้ก่อนนี้ และลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบ ลูกหนี้เป็นอันหลุดพ้นจากการชำระหนี้ นั้น เมื่อสัญญาดังกล่าวเป็นสัญญาต่างตอบแทนและการชำระหนี้ของผู้ซื้อตกเป็นพันธวิสัยอัน จะโทษฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่ได้ ผู้ซื้อก็ย่อมไม่มีสิทธิที่จะได้รับชำระหนี้ตอบแทนจากผู้ขาย การที่โจทก์ทั้งสองไม่โอนใบอนุญาตประกอบกิจการโรงแรมให้แก่จำเลยที่ 1 จึงถือไม่ได้ ว่าโจทก์ทั้งสองผิดสัญญา และกรณีดังกล่าวแม้สัญญาไม่เลิกก็ย่อมระงับเพราะไม่มีผลบังคับ ตามกฎหมายต่อไป และก่อนที่โจทก์ทั้งสองจะฟ้องขับไล่จำเลยทั้งสอง ก็ได้มีหนังสือบอกกล่าวให้ จำเลยทั้งสองจัดการขนย้ายทรัพย์สินรวมทั้งบริวารออกไปจากที่ดินและสิ่งปลูกสร้างของโจทก์ทั้งสอง แล้ว แต่จำเลยทั้งสองเพิกเฉยเป็นพฤติกรรมที่จำเลยที่ 2 ในฐานะกรรมการของจำเลยที่ 1 และในฐานะส่วนตัวยังคงงใจอยู่ในที่ดินและสิ่งปลูกสร้างของโจทก์ทั้งสองโดยละเมิดอีกต่อไป โจทก์ทั้งสองจึงมีสิทธิฟ้องขับไล่จำเลยทั้งสองและเรียกค่าเสียหายในกรณีละเมิดจากจำเลยทั้งสอง ได้

\*\*\*\*ฎ 3728/2535 – การซื้อขายรถยนต์ตามสัญญาซื้อขายระหว่างโจทก์กับ จำเลยที่ 1 ซึ่งระบุว่ากรรมสิทธิ์ของรถยนต์ที่ซื้อขายจะยังไม่โอนไปเป็นของผู้ซื้อจนกว่าผู้ซื้อจะได้ ชำระราคาซื้อขายด้วยเงินสดครบถ้วนตามจำนวนที่ระบุไว้ในสัญญาเสียก่อนนั้น เป็นสัญญาซื้อขาย มีเงื่อนไข ย่อมบังคับกันได้ตาม ปพพ.มาตรา 459 เมื่อคู่สัญญาตกลงซื้อขายกำหนดราคากัน ไว้เป็นจำนวนแน่นอนและผู้ขายให้ผู้ซื้อชำระราคาในวันทำสัญญาไว้จำนวนหนึ่งแล้ว ให้ผ่อนชำระ ราคาส่วนที่เหลือเป็นงวด และมีข้อตกลงว่าหากผู้ซื้อผิดนัดชำระราคางวดโดยยอมให้ผู้ขายเรียกให้ผู้ ซื้อชำระราคาที่เหลือพร้อมด้วยดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 15 ต่อปีทั้งหมดได้ทันที จำเลยที่ 1 จึงต้อง ผูกพันตามสัญญาซื้อขาย แม้จะปรากฏต่อมาว่ารถยนต์ที่ซื้อขายถูกคนร้ายลักไปโดยไม่ปรากฏว่า เป็นความผิดของโจทก์หรือจำเลยที่ 1 ก็ตาม แต่ตามสัญญาซื้อขายระบุไว้ชัดว่าหน้าที่ความ รับผิดชอบของผู้ซื้อย่อมไม่หมดสิ้นไปเนื่องจากการสูญหายของรถยนต์ดังกล่าว เพราะข้อสัญญา ดังกล่าวเป็นการยกเว้นบทบัญญัติมาตรา 372 วรรคแรก ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวมิใช่กฎหมายอัน เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน คู่สัญญาย่อมตกลงกันเป็นอย่างอื่นได้ ไม่เป็นโมฆะ

2) กรณีการชำระหนี้ตกเป็นพันธวิสัยอันจะโทษเจ้าหนี้ได้ – มาตรา 372 วรรคสอง หมายความว่า หากในสัญญาต่างตอบแทนปรากฏว่าลูกหนี้ชำระหนี้ไม่ได้เป็นพันธวิสัย โดยเหตุอันเนื่องมาจากความผิดอันจะโทษเจ้าหนี้ได้ ลูกหนี้ (ในฐานะเจ้าหนี้) ยังมีสิทธิเรียกให้ ชำระหนี้ได้

- ข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดชอบของลูกหนี้

**มาตรา 373** บัญญัติว่า “ความตกลงทำไว้ล่วงหน้าเป็นข้อความยกเว้นมิให้ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบเพื่อปกปิดข้อผิดพลาดหรือความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของตนนั้น ท่านว่าเป็นโมฆะ”

**มาตรา 220** บัญญัติว่า “ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบในความผิดของตัวแทนแห่งตนกับทั้งของบุคคลที่ตนใช้ในการชำระหนี้นั้นโดยขนาดเสมอกับว่าเป็นความผิดของตนเองฉะนั้น แต่บทบัญญัติแห่งมาตรา 373 หาใช้บังคับแก่กรณีเช่นนี้ด้วยไม่”

- ข้อตกลงที่จะเป็นโมฆะตามมาตรา 373 นี้ ต้องเป็นการตกลงไว้ล่วงหน้า คือ ก่อนลูกหนี้มีความรับผิดชอบเกิดขึ้น หากมีความเสียหายเกิดขึ้นแล้ว เจ้าหนี้และลูกหนี้สามารถตกลงยกเว้นความรับผิดหรือลดความรับผิดลงได้

- คำว่า “ปกปิดข้อผิดพลาด” ตามมาตรา 373 นี้หมายถึง เป็นการทำให้อีกฝ่ายเสียหายโดยจงใจ มิใช่ปกปิดข้อผิดพลาดที่ทำให้นิติกรรมเป็นโมฆียะ และ คำว่า “ประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง” หมายความว่าหากลูกหนี้ได้ใช้ความระมัดระวังเพียงเล็กน้อยในการชำระหนี้ ความเสียหายก็จะไม่เกิดขึ้น

- กรณีตามมาตรา 220 นั้น เป็นกรณีที่การชำระหนี้ที่ลูกหนี้ไม่ต้องทำเองเป็นการเฉพาะตัว เช่นนักร้อง ลูกหนี้อาจตั้งตัวแทนของตนทำการชำระหนี้ก็ได้ แต่การที่มาตรา 220 บัญญัติว่ามาตรา 373 นำมาใช้บังคับไม่ได้ หมายความว่า ลูกหนี้อาจตกลงกับเจ้าหนี้ว่า กรณีลูกหนี้ทำให้บุคคลอื่นชำระหนี้แทนลูกหนี้นั้น หากบุคคลที่ลูกหนี้ใช้ให้เป็นเป็นชำระหนี้แทนทำปกปิดข้อผิดพลาดหรือทำการโดยประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง ทำให้เจ้าหนี้เสียหาย ลูกหนี้ในฐานะตัวการไม่ต้องรับผิดชอบต่อเจ้าหนี้ได้ตามมาตรา 220 แม้ขัดกับหลักการชำระหนี้ของลูกหนี้ตามมาตรา 373 ก็ไม่เป็นโมฆะ

**\*\*\*ฎ. 2867/2541** – ความตกลงที่ทำได้ล่วงหน้าจะเป็นโมฆะตาม ปพพ.มาตรา 373 ต้องเป็นข้อยกเว้นมิให้ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบเพื่อปกปิดข้อผิดพลาดหรือเพื่อความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของตน แต่ข้อตกลงระหว่างโจทก์กับจำเลยที่ 1 ที่ว่า “หากสินค้าที่ธนาคารโจทก์รับจำนำเกิดความชำรุด บุปสลาย เสียหาย สูญหายหรือเสื่อมโทรมไม่ว่าจะโดยเหตุใดๆ โจทก์ยอมไม่ต้องรับผิดชอบ” ไม่มีข้อตกลงชัดเจนยกเว้นมิให้โจทก์รับผิดชอบเพื่อปกปิดข้อผิดพลาดหรือความประมาทเลินเล่อของโจทก์ ข้อตกลงดังกล่าวจึงไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือขัดต่อกฎหมาย สามารถใช้บังคับได้

จำเลยที่ 1 เป็นผู้เช่าโกดังเก็บน้ำตาล ไม่ปรากฏว่าน้ำตาลที่จำนำไว้สูญหายไป เพราะโจทก์เป็นผู้เอาไป หรือโจทก์เป็นผู้กระทำ หรือมีส่วนกระทำหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง เป็นเหตุให้น้ำตาลสูญหายไป ทั้งตามข้อตกลงในการจำนำ โจทก์ไม่ต้องรับผิดชอบในความชำรุด บุปสลาย เสียหาย สูญหายหรือเสื่อมโทรมของน้ำตาลที่จำนำไว้ โจทก์จึงไม่ต้องรับผิดชอบในความเสียหาย สูญหายหรือเสื่อมโทรมของน้ำตาลที่จำนำ

กฎ 4161/2532 – จำเลยที่ 1 เป็นสมุหบัญชี จำเลยที่ 2 เป็นผู้จัดการสาขาของธนาคารจำเลยที่ 3 จำเลยที่ 1 ที่ 2 ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการตรวจลายมือชื่อของลูกค้าอยู่ตลอดเวลา จำเลยทั้งสองย่อมมีความชำนาญในการตรวจพิสูจน์ลายมือชื่อของลูกค้ามากกว่าคนธรรมดา หากจำเลยทั้งสองได้ใช้ความระมัดระวังในการปฏิบัติหน้าที่ของตนโดยละเอียดรอบคอบ ตรวจสอบลายมือชื่อในเช็คพิพาทตามควร ก็ต้องทราบว่าลายมือชื่อดังกล่าวเป็นลายมือปลอม การที่จำเลยทั้งสองไม่ใช้ความระมัดระวังให้เพียงพอ จึงเป็นการกระทำโดยประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง แม้โจทก์กับจำเลยจะมีข้อตกลงไว้ล่วงหน้าว่าเมื่อเช็คยังมีได้ส่งจ่ายสูญหายด้วยความจงใจหรือประมาทเลินเล่อของโจทก์เอง และมีผู้ปลอมลายมือชื่อของโจทก์ไปเบิกเงิน จำเลยไม่ต้องการรับผิดชอบต่อความเสียหายใดๆ ก็ตาม จำเลยก็จะอ้างข้อตกลงดังกล่าวเพื่อปฏิเสธความรับผิดชอบของตนไม่ได้ตาม ปพพ.มาตรา 373 (คือจำเลยยังต้องรับผิดชอบต่อโจทก์ตามมาตรา 373 อยู่)

กฎ 518/2545 – สัญญาจ้างขนย้ายเครื่องใช้สำนักงานที่กำหนดว่าโจทก์ไม่ต้องรับผิดชอบในความเสียหายอันเกิดจากความบกพร่องของพนักงานถือว่าเป็นความตกลงยกเว้นความรับผิดชอบของโจทก์ แต่ความเสียหายที่เกิดขึ้นเป็นเพราะความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของโจทก์ ความตกลงที่ทำได้ล่วงหน้าเพื่อยกเว้นมิให้โจทก์ต้องรับผิดชอบเพื่อความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของตนดังกล่าวจึงเป็นโมฆะตาม ปพพ.มาตรา 373 โจทก์ต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายแก่จำเลย

### สัญญาเพื่อประโยชน์ของบุคคลภายนอก

มาตรา 374 บัญญัติว่า “ถ้าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งทำสัญญาตกลงว่าจะชำระหนี้แก่บุคคลภายนอกไซ้รู้ ท่านว่าบุคคลภายนอกมีสิทธิจะเรียกชำระหนี้จากลูกหนี้โดยตรงได้

ในกรณีดังกล่าวมาในวรรคต้นนั้น สิทธิของบุคคลภายนอกย่อมเกิดขึ้นตั้งแต่วันที่แสดงเจตนาแก่ลูกหนี้ว่าจะถือเอาประโยชน์จากสัญญานั้น”

1. บุคคลภายนอก – ต้องเป็นบุคคลที่คู่สัญญากำหนดตัวไว้แน่นอน แต่ไม่จำเป็นต้องทราบในขณะทำสัญญาว่าเป็นผู้ใด หรือเพียงแต่กำหนดคุณสมบัติไว้ก็ได้

บุคคลภายนอก บางกรณีอาจต้องชำระค่าตอบแทนด้วย แต่บุคคลภายนอกจะมีสิทธิเลือกว่าจะชำระตอบแทนหรือไม่ (คือหากจะเอาประโยชน์ตามสัญญา ก็ต้องชำระค่าตอบแทน)

หากบุคคลภายนอกไม่มีสิทธิเรียกให้ชำระหนี้โดยตรงจากคู่สัญญา สัญญานั้นก็ไม่ใช้สัญญาเพื่อประโยชน์ของบุคคลภายนอก

2. บุคคลภายนอกจะมีสิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ เมื่อได้แสดงเจตนาแก่ลูกหนี้ถือเอาประโยชน์ตามสัญญาแล้ว (มาตรา 374 วรรคสอง)
3. สิทธิฟ้องร้องของคู่สัญญาต่ออีกฝ่ายหนึ่งเพื่อให้ปฏิบัติตามสัญญาเพื่อประโยชน์ของบุคคลภายนอกยังคงมีอยู่ (แม้บุคคลภายนอกยังไม่ได้แสดงเจตนาถือเอาประโยชน์จากสัญญาก็ตาม)
4. เมื่อบุคคลภายนอกแสดงเจตนาถือเอาประโยชน์แล้ว คู่สัญญาจะตกลงเปลี่ยนแปลงหรือระงับสิทธิของบุคคลภายนอกไม่ได้ (มาตรา 375)

\*\*\*ฎ 1112/2545 – กรมธรรม์ประกันภัยระบู่ชื้อบรราชท์ ง. เป็นผู้รับประโยชน์ ซึ่งผู้รับประโยชน์หาต้องเป็นผู้มีส่วนได้เสียในทรัพย์สินที่เอาประกันภัยตาม ปพพ.มาตรา 863 ไม่กรณีเช่นนี้เป็นสัญญาเพื่อประโยชน์แก่บุคคลภายนอก ซึ่งบรราชท์ ง. จะมีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนหากเกิดวินาศภัยต่อเมื่อได้แสดงเจตนาว่าจะขอเข้ารับประโยชน์จากสัญญาประกันภัยต่อโจทก์แล้วตามมาตรา 374 มิใช่เพียงแต่มีชื่อเป็นผู้รับประโยชน์จะทำให้มีสิทธิได้รับประโยชน์ทันทีเมื่อบรราชท์ ง. มิได้แสดงเจตนาเข้าเป็นผู้รับประโยชน์จึงยังไม่มีสิทธิใดๆ ตามกรมธรรม์ประกันภัยเมื่อสิทธิของบรราชท์ ง. ยังไม่บริบูรณ์ตามกฎหมายแล้ว จำเลยผู้เอาประกันภัยในฐานะคู่สัญญาประกันภัย ย่อมเป็นผู้รับประโยชน์ที่จะได้รับค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 861 การที่จำเลยได้รับเงินค่าสินไหมทดแทนจากโจทก์จึงเป็นการได้รับไว้โดยชอบด้วยกฎหมาย มิใช่เป็นลาภมิควรได้ตามมาตรา 406

\*\*\*ฎ 3702/2545 – ว. มีหนังสือถึงจำเลยมีข้อความแสดงเจตนาว่าต้องการให้จำเลยจ่ายเงิน 2,112,450 บาท ให้โจทก์โดยมีเงื่อนไขว่าจำเลยจะต้องตรวจรับงานติดตั้งกระจกและอะลูมิเนียมเป็นที่เรียบร้อยแล้ว หลังจากนั้นตัวแทนของจำเลยได้ตรวจรับงานจากโจทก์และจ่ายเงินให้โจทก์ไป 360,000 บาท กับทำบันทึกภายในบริษัทจำเลยยอมรับว่ายังค้างชำระหนี้แก่โจทก์เป็นเงิน 1,752,450 บาท หนังสือของ ว. ย่อมมีลักษณะเป็นคำเสนอ ส่วนการที่จำเลยตรวจรับมอบงานจากโจทก์ จ่ายเงินให้โจทก์ไปบางส่วน และทำบันทึกภายในยอมรับว่าค้างชำระหนี้แก่โจทก์มีลักษณะเป็นคำสนองด้วยการแสดงเจตนาโดยปริยาย เกิดเป็นสัญญาระหว่าง ว. กับพวกและจำเลย สัญญาเช่นนี้มีลักษณะเป็นสัญญาเพื่อประโยชน์ของบุคคลภายนอก คือ โจทก์ โดยจำเลยทำสัญญาตกลงว่าจะชำระหนี้ให้แก่โจทก์ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกโดยตรงได้ และสัญญาดังกล่าวไม่มีกฎหมายบังคับให้ทำเป็นหนังสือหรือมีหลักฐานเป็นหนังสือ

.....

จำเลยไม่ใช้คู่สัญญากับโจทก์ในการว่าจ้างให้โจทก์ติดตั้งกระจกและอะลูมิเนียม แต่จำเลยเป็นลูกหนี้ของ ช. ว. และห้างหุ้นส่วนจำกัด ร. โดยยังค้างชำระราคาที่ดินและอาคารที่ซื้อ

ไป มูลหนี้ตามสัญญาซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ย่อมมีอายุความ 10 ปี อันเป็นข้อที่จำเลยอาจยกขึ้นต่อสู้ผู้ขายได้ เมื่อกรณีเป็นเรื่องสัญญาเพื่อประโยชน์ของบุคคลภายนอก จำเลยมีข้อต่อสู้สัญญาเดิมคือผู้ขายที่ดินและอาคารให้แก่จำเลยอยู่อย่างไร จำเลยอาจยกขึ้นต่อสู้โจทก์ได้เพราะเป็นข้อต่อสู้อันเกิดแต่มูลสัญญาที่ทำให้จำเลยตกลงจะชำระหนี้ให้แก่โจทก์ตามมาตรา 376 แต่ไม่มีกฎหมายใดบัญญัติให้จำเลยยกเอาข้อต่อสู้อันเกิดแต่มูลสัญญาซื้อขายและติดตั้งสินค้าดังกล่าวของ ช. กับพวกซึ่งเป็นผู้สัญญาซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ของจำเลยขึ้นต่อสู้กับโจทก์ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกสัญญาซื้อขายของจำเลยได้

ฎ 4561/2544, 5925/2538

ฎ 4170/2546 – บันทึกตกลงเลิกบริษัทจำเลยที่ 1 มีข้อตกลงเกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สิน หนี้สิน และภาระความรับผิดชอบต่างๆ ของจำเลยที่ 1 ระหว่างจำเลยที่ 2 และที่ 3 ฝ่ายหนึ่งกับ ย. อีกฝ่ายหนึ่ง เพื่อประสงค์จะระงับข้อพิพาทเกี่ยวกับการจัดการแบ่งปันทรัพย์สินและชำระหนี้สินของจำเลยที่ 1 ซึ่งมีอยู่ให้เสร็จสิ้นไปเมื่อมีการจดทะเบียนเลิกบริษัทจำเลยที่ 1 ดังนั้นตราบิตที่ยังไม่มีการจดทะเบียนเลิกบริษัทจำเลยที่ 1 และจำเลยที่ 1 ยังเป็นนิติบุคคล ข้อตกลงในการจัดการทรัพย์สินและหนี้สินจึงยังไม่อาจมีผลบังคับได้ บันทึกตกลงเลิกบริษัทจึงไม่อาจถือเป็นสัญญาเพื่อประโยชน์แก่บุคคลภายนอกตาม ปพพ. มาตรา 374 โจทก์จะอาศัยข้อตกลงในบันทึกดังกล่าวบังคับให้จำเลยที่ 2 และที่ 3 ชำระหนี้แก่โจทก์หาได้ไม่

### มัดจำและเบี้ยปรับ

#### มัดจำ

มาตรา 377

#### เบี้ยปรับ

มาตรา 379

- ประโยชน์ของเบี้ยปรับ
- ลักษณะของเบี้ยปรับ
- การรับหลักประกันตามหนังสือค้ำประกันเป็นการรับเบี้ยปรับ

การเลิกสัญญา (มาตรา 386 – 390)

### ผลของการเลิกสัญญา

## มาตรา 391

1. การกลับคืนสู่ฐานะเดิม
2. การที่คู่กรณีกลับคืนสู่ฐานะเดิมไม่กระทบถึงสิทธิของบุคคลภายนอก
3. คู่สัญญาอาจตกลงกันได้ล่วงหน้าได้ว่าหากมีการเลิกสัญญาจะไม่ต้องกลับคืนสู่ฐานะเดิม
4. สิทธิเรียกร้องค่าเสียหาย
5. การชำระหนี้ในการกลับคืนสู่ฐานะเดิม
6. การเลิกสัญญาโดยความตกลงของคู่สัญญา
7. สิทธิเลิกสัญญาระงับ
8. อายุความฟ้องร้องเมื่อมีการเลิกสัญญาแล้ว